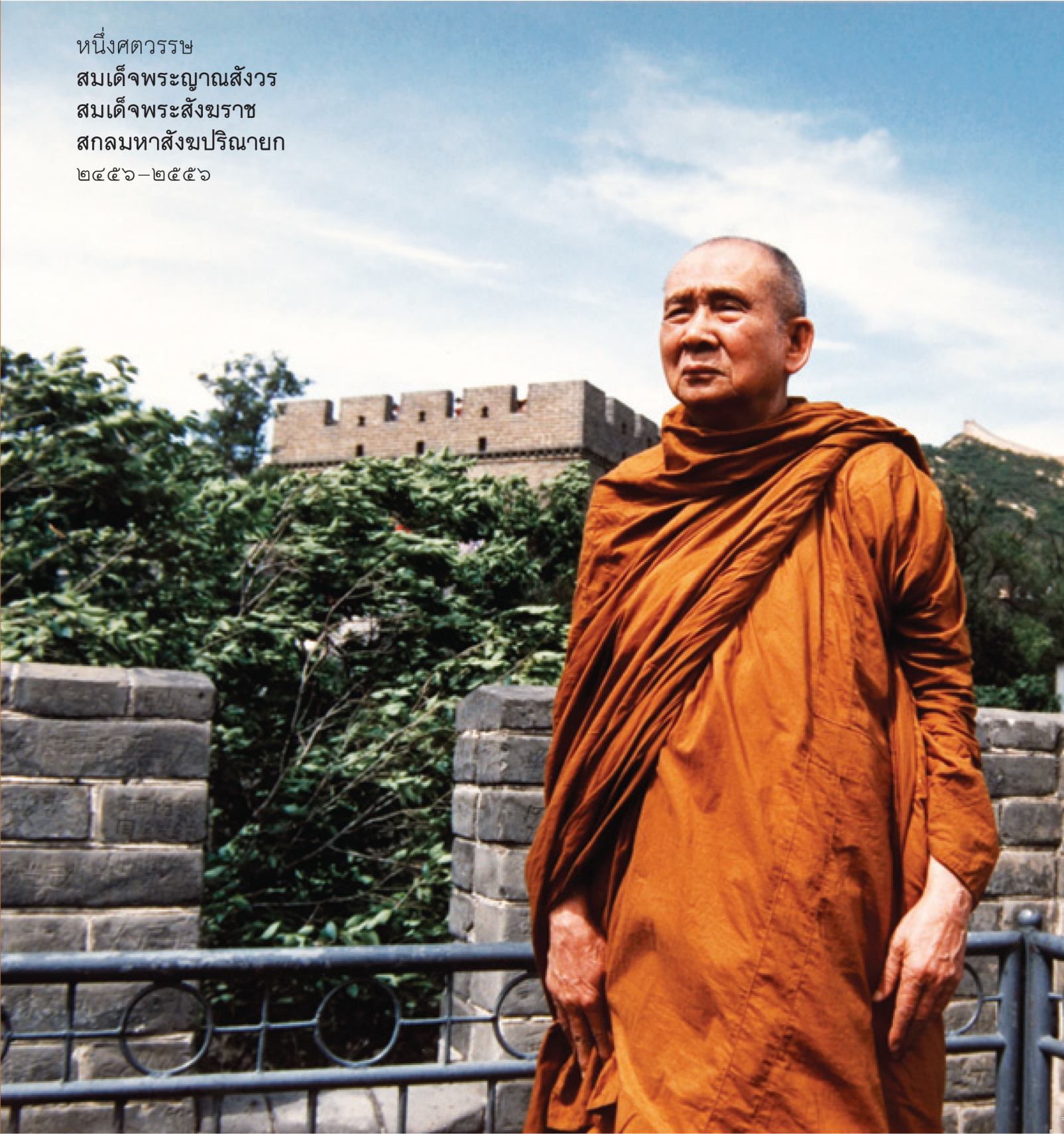

การณานุกรม ญสส

หนึ่งศตวรรษ
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
๒๔๕๖-๒๕๕๖

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ได้ทรงเกี่ยวข้อกับ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มาตั้งแต่วินาทีแรก
ของการก่อกำเนิดสภาการศึกษา
มหามกุฏราชวิทยาลัย
เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘
จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๖
เป็นเวลาถึง ๖๘ ปี

๒๕๕๖-๑๒๒๒๒

๑๒๒๒๒-๒๕๕๖

การณานุกรม ณสส

การณานุกรม ญสส

หนึ่งศตวรรษ
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
๒๕๕๖-๒๕๕๖

การณานุกรม ญสส
 หนึ่งศตวรรษ สมเด็จพระญาณสังวร
 สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
 ๒๕๕๖ – ๒๕๕๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
 ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
 ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส
 วันพุธที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๘

คณะบรรณาธิการ

- บรรณาธิการบริหาร* : พระราชบัณฑิต (ธรรณิศ ชาคโร)
 : พระเมธาวิเชียร, ผศ. ดร. (สุเทพ ปลิวโก)
 : พระครูปริชาธรรมวิธาน, ดร. (สำเร็จ ภูริจิตโต)
- บรรณาธิการวิชาการ* : พระศากยวงศ์วิสุทธิ์ (อนิลมาน ธมฺมสากิโย)
 : รศ. สุเชาว์ พลอยชุม
- ผู้ประสานงาน มจร* : แฉล้ม สวดประโคน
ผู้เรียบเรียง : ศรัณย์ ทองปาน
ผู้ประสานงาน/พิสูจน์อักษร : สุภาภรณ์ อัมมมงคล
ออกแบบปกและรูปเล่ม : 'postgrafix

สารบัญ

๔ สารถวายอภิสิมมานสักการบูชา

๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช กับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 การณานุกรม ญสส หนึ่งศตวรรษ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
 สกลมหาสังฆปริณายก ๒๕๕๖-๒๕๕๖

ทศวรรษที่ ๑
 ๒๕๕๖-๒๕๖๕..... ๑๒

ทศวรรษที่ ๒
 ๒๕๖๖-๒๕๗๕..... ๒๒

ทศวรรษที่ ๓
 ๒๕๗๖-๒๕๘๕..... ๓๒

ทศวรรษที่ ๔
 ๒๕๘๖-๒๕๙๕..... ๔๔

ทศวรรษที่ ๕
 ๒๕๙๖-๒๕๐๕..... ๕๔

ทศวรรษที่ ๖
 ๒๕๐๖-๒๕๑๕..... ๖๖

ทศวรรษที่ ๗
 ๒๕๑๖-๒๕๒๕..... ๘๒

ทศวรรษที่ ๘
 ๒๕๒๖-๒๕๓๕..... ๑๐๐

ทศวรรษที่ ๙
 ๒๕๓๖-๒๕๔๕..... ๑๑๒

ทศวรรษที่ ๑๐
 ๒๕๔๖-๒๕๕๕..... ๑๒๒

๒๕๕๖..... ๑๓๑

๑๓๒ อ่างอิง

สารกราบถวายอภิสิมมานสักการบูชา
ในพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
แด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ด้วยวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๘ นี้ ได้มีหมายกำหนดการพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ความละเอียดตามที่ทราบโดย
ทั่วกันแล้วนั้น

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงเป็นผู้ดำรงตำแหน่งคณะสงฆ์ไทยสูงสุดเป็นระยะยาวนานถึง
๒๔ ปี อันถือได้ว่าเป็นสมเด็จพระสังฆราชที่ทรงดำรงตำแหน่งยาวนานที่สุดของประเทศ พระองค์ได้
รับพระเกียรติการเทิดทูนนานาประการจากคณะสงฆ์ไทย พุทธศาสนิกชนชาวไทย คณะสงฆ์ทั่วโลก
และพุทธศาสนิกชนโลก พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
พระองค์ท่านทรงมีพระหฤทัยตั้งใจอย่างสูงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง
แม้ว่าพระองค์ท่านทรงมีสุขภาพพลานามัยทางกายภาพไม่คล่องก็ตาม

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงมีคุณูปการแก่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอเนก
ประการ เป็นต้นว่า ทรงเป็นพระอาจารย์สอนที่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ทรงดำรงตำแหน่ง
ผู้บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัย คือนายกสภามหาวิทยาลัย ทรงเป็นประธานประธานปริญญาบัตร
และประสานสารคำสอนแก่ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับชั้นมาโดยตลอด ให้การสนับสนุนอาคาร
สถานที่ศึกษาแก่มหาวิทยาลัย ณ วัดบวรนิเวศวิหาร และอาคารศึกษาที่มหาบชชติเถรวิทยาลัย
ในพระสังฆราชูปถัมภ์ จังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนการให้การอุปการต่าง ๆ แก่มหาวิทยาลัย
เป็นอเนกประการ

ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้พิจารณาอนุมัติเงินสนับสนุนจัดพิมพ์
หนังสือ การงานคุณงาม ๑๐๐ ปี ของสมเด็จพระญาณสังวรฯ เพื่อแจกในงานพิธีพระราชทานเพลิง
พระศพอันเป็นประวัติศาสตร์สำคัญครั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงปฏิการคุณแด่พระองค์ท่าน

โดยที่พระองค์ท่านทรงมีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ประชาชนได้มากกว่า
หนึ่งศตวรรษ เป็นพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อรู้ ปฏิบัติสมควร ทรงเป็น
พระสงฆ์ผู้สมควรกราบไหว้ เป็นบุญเขตของโลก ทรงเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม เป็นพระสงฆ์ที่มุ่ง
มั่นเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เป็นพระสงฆ์ที่มีชีวิตอยู่เพื่อเป็นที่พึ่งของพุทธศาสนิกชน
ชาวไทยทั้งมวล และพุทธศาสนิกชนโลกอย่างดีเยี่ยม

ดังนั้น ในนามมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมผู้บริหารระดับสูง คณาจารย์
เจ้าหน้าที่ พนักงาน และนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ทุกรูป/คน ขอน้อมกายน้อมใจถวายอภิสิมมาน
สักการะในโอกาสสถาปนากิจบูชา แด่สมเด็จพระญาณสังวรฯ เป็นอย่างสูง ขอให้พระองค์ทรงเข้าถึง
พระนิพพานอันเป็นบรมสุขเทอญ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำสั่งที่ ๒๘๓๕๖๖ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 เรื่อง สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย
 เพื่อให้การอบรมเปรียญได้ผลสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์เดิมของ
 มหามกุฏราชวิทยาลัย ลำดับอำนาจตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบ
 บริหารมูลนิธิการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ ๑ พุทธศักราช ๒๔๕๕ จึง
 ออกคำสั่งไว้ดังนี้

๑. ให้มีองค์การศึกษาดึกขอบรมใหม่มหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นองค์
 การหนึ่ง ชื่อว่า "สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย" อยู่ในความ
 ดำเนินการของคณะกรรมการซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยฉพาะ.

๒. ให้มีกรรมการขึ้นดณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้อำนวยการมหามกุฏ
 ราชวิทยาลัยเป็นประธานกรรมการ ท้าหนักแฉกส่วบกรมพิชิต
 และเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง.

ให้ประธานกรรมการมีอำนาจบัญชาบุคคลใดๆ เข้าร่วมเป็นกม
 การหรือกรรมการที่ปรึกษาได้ตามมติของคณะกรรมการ.

๓. เลขาธิการสภาการศึกษาให้ที่ประชุมคณะกรรมการสภา
 การศึกษา เลือกเลขาธิการคณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อ
 ดำรงตำแหน่ง.

๔. ให้เลขาธิการสภาการศึกษา เช่นเจ้าหน้าที่ประจำตำแหน่ง
 งาน และให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยเลือกตามแต่จะเห็นสมควร.

๕. กรรมการสภาการศึกษาไม่ดำรงตำแหน่งเป็นสภาการศึกษา
 และให้ตำแหน่งกรรมการศึกษาอื่นแก่บุคคลที่สภาการศึกษา.

๖. หลักเกณฑ์ต่างๆ ในกรมประชุม ให้กระทรวงศึกษา
 ภายใต้อาณัติกรม

๗. ให้คณะกรรมการสภาการศึกษาวางแผนงบประมาณประจำปีต่อ
 คณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย.

๘. เจ้าหน้าที่ประจำ มีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบของ
 สภาการศึกษา และตำแหน่งของคณะกรรมการสภาการศึกษา.

๙. ให้ผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย รักษาตามคำสั่งนี้
 ตั้งแต่วันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

- ๒๘๓๕๖๖๖ -

รองกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย

กรม
 ๒๘๓๕๖๖๖
 จ.ดร.กรม
 พ.ม.พ.๕๕
 ๒๘๓๕๖๖

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช กับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัยตั้งขึ้นในฐานะเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณรและกุลบุตร ตามพระ
 คำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖
 ในขั้นแรก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดการศึกษาใน
 มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนใหม่ตามหลักสูตรที่ทรงตั้งขึ้นใหม่ เรียก
 ว่า พระปริยัติธรรมแบบมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีการจัดหลักสูตร การเรียน การสอน การสอบ
 แบบใหม่ ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงพระดำริขึ้น มี ๓ ชั้นเรียกว่า เปรียญตรี เปรียญโท
 เปรียญเอก ผู้ที่สอบได้ ได้รับแต่งตั้งเป็น เปรียญมหามกุฏราชวิทยาลัย เช่นเดียวกับผู้ที่สอบได้
 ในสนามหลวง การเรียนนอกจากเรียนภาษาบาลีแล้ว ยังมีเรียนวิชาอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ภาษา
 อังกฤษ คณิตศาสตร์ เป็นต้น การสอบ สอบปีละ ๒ ครั้ง (กลางปีและปลายปี) และสอบด้วยวิธีเขียน
 ได้-ตก คิดเป็นคะแนน หลักสูตรมหามกุฏราชวิทยาลัยดังกล่าวนี้ได้ดำเนินการอยู่ ๘ ปี แล้วหยุดไป
 เพราะสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ผู้ทรงบริหารการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยทรงมีพระราชกิจ
 อื่นๆ มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรงรับภาระอำนวยการจัดการศึกษาในหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร
 จึงไม่ทรงมีเวลาในการบริหารจัดการการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยในขณะนั้น

ในระหว่างทรงจัดการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรง
 พระดำริที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น ณ บริเวณตลาดยอด บางลำพู การจัดการศึกษา
 ของมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคของพระองค์ จึงเท่ากับเป็นการทดลองและเตรียมการเพื่อที่จะจัดตั้ง
 เป็นมหาวิทยาลัยต่อไป แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการตามพระดำริ ก็สิ้นพระชนม์เสียก่อน

แม้หลักสูตรปริยัติธรรมของมหามกุฏราชวิทยาลัยจะหยุดการเรียนการสอนไป แต่มหามกุฏ
 ราชวิทยาลัยในยุคนั้นก็ยังคงจัดการศึกษาของกุลบุตรอยู่ คือโรงเรียนหนังสือไทยของมหามกุฏ
 ราชวิทยาลัย ซึ่งมีหลายสาขา โดยมีโรงเรียนวัดบวรนิเวศเป็นสาขาที่ ๑ มหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดการ
 ศึกษาโรงเรียนหนังสือไทยต่อมาอีกนาน จึงได้ยกให้กระทรวงธรรมการรับไปดำเนินการต่อ

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยในขณะนั้น ซึ่งมี พระเจ้าวรวงศ์เธอ
 กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงเป็นนายกกรรมการ ได้จัดตั้งมูลนิธิมหามกุฏ
 ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้น ได้รับจดทะเบียนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖
 โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อเก็บดอกผลจากทรัพย์สินของมูลนิธิมาใช้จ่ายในการจัดบำรุงและอุดหนุน
 การศึกษาพระปริยัติธรรม และส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ถาวรรุ่งเรืองเจริญยิ่งขึ้น

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ทรงเริ่มมีความเกี่ยวข้องกับมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคนี้ (คือยุคที่ตั้งเป็นมูลนิธิฯ) โดยทรงเริ่มเป็นเจ้าหน้าที่มหามกุฏราชวิทยาลัยในตำแหน่งกรรมการแผนกตำรา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ขณะทรงเป็นพระมหาเจริญ ป.ธ. ๘ ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๓ แผนกตำราเปลี่ยนชื่อเป็น กองตำรา เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ก็ทรงเป็นกรรมการกองตำราและกรรมการกองเผยแผ่ศาสนาธรรม ต่อมากองตำรา เปลี่ยนชื่อกลับไปเป็นแผนกตำรา เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ขณะทรงเป็นพระมหาเจริญ ป.ธ. ๙ ก็ทรงเป็นกรรมการแผนกตำรา

พ.ศ. ๒๔๘๘ กรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยกับเจ้าหน้าที่มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ประชุมร่วมกัน เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ เรียกว่า การประชุมเจ้าหน้าที่มหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๓/๒๔๘๘ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมห้าท่านคือ

๑. พระสุพจนมุนี ผู้อำนวยการ [สุดท้ายเป็นที่พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ)]
๒. พระครูวิจิตรธรรมคุณ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ [สุดท้ายเป็นที่สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ จินตภาโร)]
๓. พระมหาจับ ป.ธ. ๙ กรรมการ [สุดท้ายเป็นที่ สมเด็จพระวันรัต (จับ ฐิตธมฺโม)]
๔. พระมหาเจริญ ป.ธ. ๙ เจ้าหน้าที่ [คือ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)]
๕. พระมหาบุญรอด ป.ธ. ๙ เจ้าหน้าที่ [ต่อมาเป็นที่ พระศรีวิสุทธิญาณ (บุญรอด สุชีโว) ภายหลังลาสิกขา เปลี่ยนชื่อเป็น สุชีพ ปุญญานุภาพ]

ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้มีมติให้มีการอบรมพระภิกษุสามเณรเปรียญให้มีความรู้ทั้งทางพระพุทธศาสนาและวิชาความรู้สมัยใหม่ มติของที่ประชุมครั้งนี้เองที่เป็นที่มาของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา

พระสุพจนมุนี ผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เสนอรายงานการประชุมครั้งนี้ต่อ **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์** องค์นายกกรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ขณะนั้น เพื่อทรงพิจารณา สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ ได้ทรงมีพระมติว่า “ควรจัดการตามสมควร” (เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๘)

ครั้นวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ นายกกรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้ลงพระนามในคำสั่งตั้ง **สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย** นับเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งแรกของไทย

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช จึงได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในจำนวนเจ้าหน้าที่มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยห้าท่านที่เป็นผู้ให้กำเนิดสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่ได้เจริญเติบโตมาเป็น **มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย** ในทุกวันนี้

นอกจากทรงเป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยแล้ว เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ยังได้ทรงเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมาโดยตลอด กล่าวคือ

ทรงเป็นกรรมการสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งแต่เมื่อยังเป็นพระมหาเจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ. ๙ (พ.ศ. ๒๔๘๙) มาโดยตลอด

ทรงเป็นอาจารย์สอนวิชาพระอภิธรรมและวรรณคดี ในสภาการศึกษาของมหามกุฏ มาตั้งแต่

แรกก่อตั้ง (พ.ศ. ๒๔๘๙) จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๔

นับแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ทรงทำหน้าที่อธิการบดีปฏิบัติสมภารธุระในฐานะแก่นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา ก่อนจะรับปริญญา ต่อเนื่องมาหลายปี

นับแต่ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ จนกระทั่งทรงดำรงตำแหน่งนายกสภามหาวิทยาลัย เป็นที่สิ้นสุด เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงดำรงและทรงดำเนินกร ก่อให้เกิดการพัฒนากิจการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ในด้านต่าง ๆ ขึ้นมากมาย กล่าวคือ

พ.ศ. ๒๕๐๔ เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สำหรับเยาวชนและผู้สนใจ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

เปิดสอนบาลีชั้นสูง ตั้งแต่ ป.ธ. ๕ ถึง ป.ธ. ๙ เป็นการส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีของพระภิกษุสามเณรนักศึกษา

จัดแสดงสัปดาห์พระไตรปิฎก เป็นการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระไตรปิฎกนานาชาติ

จัดการสอบบาลีศึกษาสำหรับฆราวาสขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูงให้แพร่หลายไปในหมู่ฆราวาสผู้สนใจ

ดำเนินการให้จัดส่งพระสงฆ์ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย เป็นครั้งแรกที่พระสงฆ์ไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศอย่างเป็นทางการ เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ไทย โดยรุ่นแรกส่งพระสงฆ์ไป ๗ รูป และไวอาวัจกร ๑ คน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นเหตุให้พระสงฆ์ไทยได้มีโอกาสไปศึกษาต่อต่างประเทศได้อย่างกว้างขวางสืบมาจนถึงทุกวันนี้

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ดำเนินการจัดสร้างห้องสมุดให้แก่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรียกว่า **ตึกกวีบรรณาลัย** โดยทุนบริจาคของ นายกวี เหวียนระวี

ส่งเสริมให้เลขาธิการสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในขณะนั้น เดินทางไปดูการศึกษาและวัฒนธรรมในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนให้จัดส่งคณาจารย์และพระนักศึกษาศึกษามหาวิทยาลัย เดินทางไปร่วมประชุม และเยี่ยมเยียนประเทศต่าง ๆ เช่น ลาว ศรีลังกา สิงคโปร์ มาเลเซีย เป็นต้น ทำให้ประเทศต่าง ๆ รู้จักมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย กว้างขวางขึ้นเป็นลำดับ

พ.ศ. ๒๕๑๐ ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ **พระสาสนโสภณ** ในฐานะประธานกรรมการสภาการศึกษาของมหามกุฏฯ พร้อมกับเลขาธิการสภาการศึกษาของมหามกุฏฯ ได้ตามเสด็จ **สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี)** ซึ่งเสด็จเยือนศรีลังกาอย่างเป็นทางการ

พ.ศ. ๒๕๑๑ ทรงดำเนินการให้เปิดหลักสูตรพระพุทธศาสนาระดับปริญญาตรี สำหรับนักศึกษาต่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก โดยเริ่มรับนักศึกษาและเปิดการเรียนการสอนเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ นั้น มีพระนักศึกษามาจากประเทศ เช่น อินเดีย เวียดนาม เนปาล อินโดนีเซีย เป็นต้น เข้าศึกษาจำนวนมาก แต่หลักสูตรนี้เปิดการเรียนการสอนเพียงรุ่นเดียวแล้วก็หยุดไป นับเป็นหลักสูตรนานาชาติหลักสูตรแรกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ในการเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรนี้เป็นปฐมฤกษ์ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ได้ทรงเป็นประธานเปิดด้วยพระองค์เอง และทรงกล่าวเปิดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษด้วยพระองค์เอง อันแสดง

ถึงความเอาพระทัยใส่ในเรื่องส่งเสริมการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในลักษณะหลักสูตรนานาชาติอย่างเต็มที่

ทรงดำเนินการเสนอมหาเถรสมาคมให้รับรองมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้รับรองตามที่ทรงเสนอ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๗/๒๕๑๒ ในวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๑๒ ต่อมาในเดือนธันวาคม ๒๕๑๒ ก็ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคม ตั้งสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๑๒ โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ด้วย

พ.ศ. ๒๕๑๑ ในฐานะประธานกรรมการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้เสด็จพร้อมเลขาธิการสภาการศึกษาหม่อมกุญแจ ไปดูการศึกษาและการพระศาสนา ณ ประเทศต่าง ๆ หลายครั้ง กล่าวคือ

พ.ศ. ๒๕๑๑ ไปดูการพระศาสนา ณ ประเทศอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย และฟิลิปปินส์

พ.ศ. ๒๕๑๓ ไปดูการศึกษาและการพระศาสนา ณ ประเทศปากีสถาน เนปาล และอินเดีย จากการเสด็จเยือนประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ทำให้มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นที่รู้จักของชาวโลกกว้างขวางยิ่งขึ้น

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงสนับสนุนให้มหามกุฏราชวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันแม่ชีไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ และให้สถาบันแม่ชีไทยอยู่ในความอุปถัมภ์ดูแลของมหามกุฏราชวิทยาลัย นับเป็นการส่งเสริมสถานภาพของสตรีให้โดดเด่นขึ้น ทั้งในวงการศึกษาและวงการศาสนาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เป็นเหตุให้สตรี โดยเฉพาะผู้บำเพ็ญตนเป็นนักบวช ได้มีโอกาสทางการศึกษาและการปฏิบัติงานเพื่อสังคมได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ทรงสนับสนุนให้มหามกุฏราชวิทยาลัยร่วมกับคณะธรรมยุต จัดตั้งโรงเรียนครูปริยัติธรรม คณะธรรมยุตขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อผลิตครูผู้มีความรู้ความสามารถในการสอนปริยัติธรรมขั้นต้นคือ นักธรรมตรี-โท-เอก และเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูสอนปริยัติธรรม

ทรงสนับสนุนให้ทางราชการรับรองวิทยฐานะการศึกษาของคณะสงฆ์ ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี และการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง คือสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเหตุให้รัฐบาลตรา พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ ขึ้น พระราชบัญญัตินี้ยังผลให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ได้รับการรับรองจากรัฐบาลเป็นครั้งแรก นับเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์อีกก้าวหนึ่ง

ทรงสนับสนุนให้สภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยขยายการศึกษาออกไปถึงระดับปริญญาโท และได้เปิดการเรียนการสอนเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นการกระตุ้นให้มหามกุฏราชวิทยาลัยพัฒนาวิชาการทุกสาขาให้เจริญรุดหน้าไปจนถึงขั้นมหาวิทยาลัยและคุรุภัณฑ์ในเวลาต่อมา

ครั้น พ.ศ. ๒๕๔๐ ทรงสนับสนุนให้รัฐบาลรับมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งสองแห่ง เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งทางรัฐบาลก็ได้สนองพระดำริโดยได้ตรา พระราชบัญญัติมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ขึ้น ยังผลให้ สภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ชื่อใหม่เป็น มหามกุฏราชวิทยาลัย และเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอีกแห่งหนึ่ง นับเป็นพัฒนาการ

ครั้งสำคัญของมหามกุฏราชวิทยาลัย อันเป็นเหตุให้มหามกุฏราชวิทยาลัยได้เจริญเติบโต ทั้งทางกายภาพและทางวิชาการในทุกด้าน ดังที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้

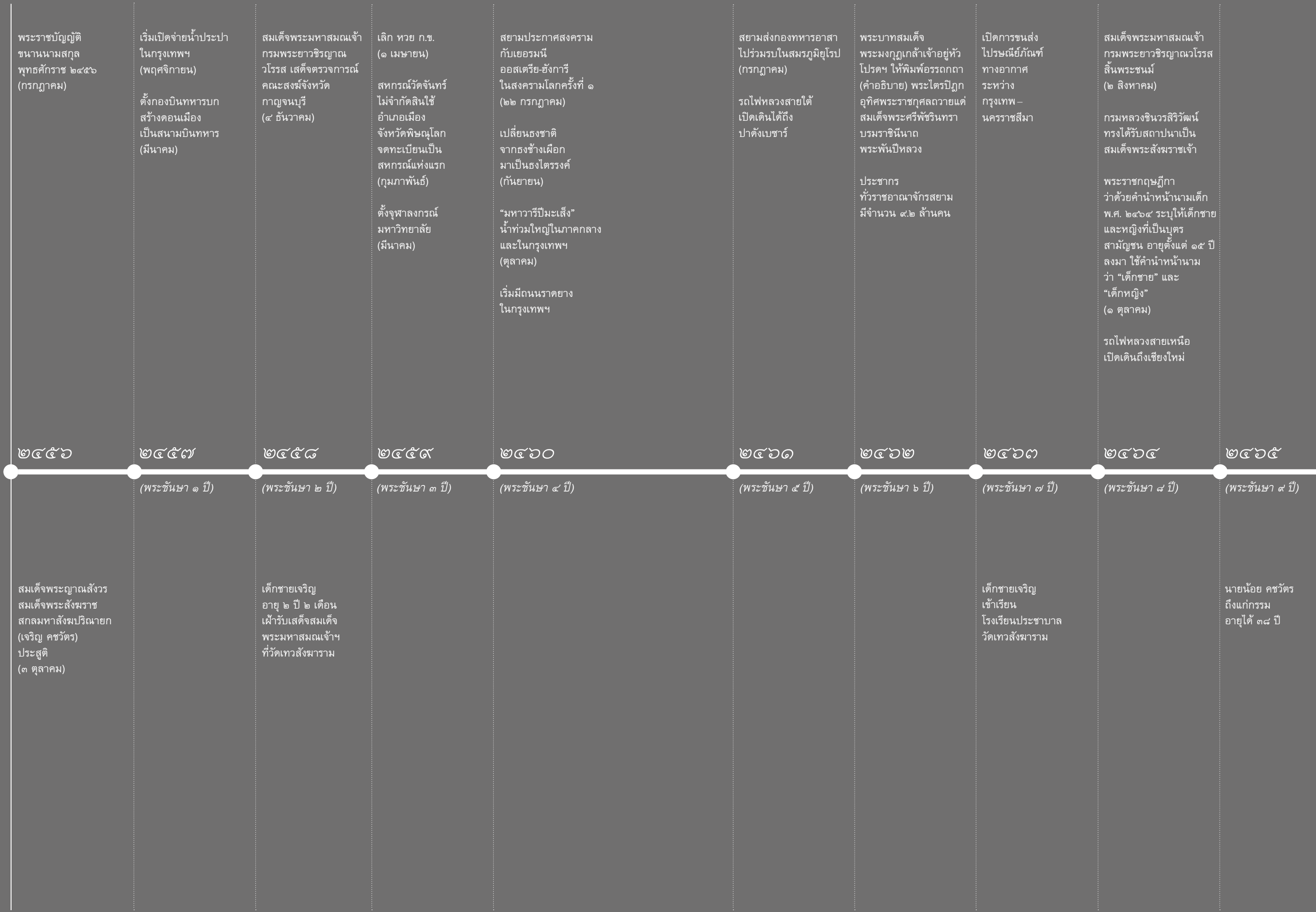
จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมาตั้งแต่วินาทีแรกของการก่อกำเนิดสภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นเวลาถึง ๖๘ ปี เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงอุปถัมภ์ดูแลสภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยมาโดยตลอด โดยการเป็นกรรมการสภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอาจารย์สอนในสภาการศึกษา เป็นประธานกรรมการสภาการศึกษา เป็นนายกสภาการศึกษา พัฒนาสภาการศึกษา ให้เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ ดำเนินการให้รัฐบาลรับรองวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาจากสภาการศึกษา และสุดท้าย ทรงดำเนินการให้รัฐบาลรับสภาการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ และได้ชื่อว่ามีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังที่รู้จักกันในทุกวันนี้

ความเจริญก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกด้านจึงล้วนเกิดขึ้นในยุคที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงเป็นผู้บริหารดูแลมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งสิ้น

ทศวรรษที่

๒๔๕๖ - ๒๔๖๕

สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า
กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส

พุทธศักราช ๒๔๕๔ ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ประเทศสยาม เริ่มจัดทำสำมะโนประชากรอย่างเป็นทางการครั้งแรก ราษฎรทั้งสิ้นมีจำนวนราวแปดล้านสองแสนคน ในยุคที่ทั้งราชอาณาจักรมีประชากรพอ ๆ กับกรุงเทพฯ สมัยปัจจุบันนี้เอง ถัดมาอีกสองปีคือ ๒๔๕๖ ที่ตลาดเมืองกาญจนบุรี หัวเมืองชายแดนตะวันตกของราชอาณาจักร เด็กชายเจริญได้ถือกำเนิดขึ้น

เด็กชายเจริญ ผู้ซึ่งในกาลต่อมาเป็นที่รู้จักในฐานะ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ประสูติเมื่อเวลาราว ๔ นาฬิกา (ตีสี่) วันศุกร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีฉลู ตรงกับวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๕๖ ณ บ้านเลขที่ ๓๖๗ ถนนปากแพรก ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

หากนับอย่างปัจจุบันที่ถือว่าวันใหม่เริ่มต้นขึ้นหลังเที่ยงคืน วันประสูติจะเป็นช่วงก่อนสว่างของวันเสาร์ที่ ๔ ตุลาคม แต่ขณะนั้นถือว่าเริ่มต้นวันใหม่เมื่อย่ำรุ่ง (๖ นาฬิกา) ดังนั้นเวลาตกฟากตอนตีสี่จึงยังคงเป็นตอนกลางคืนของวันก่อนหน้า

ตามธรรมเนียมไทย ถ้อยคำที่ใช้กับสมเด็จพระสังฆราชจะเนื่องอยู่ในหมวดของ “ราชาศัพท์” ทว่า เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้อ่านให้ได้รับทราบพระประวัติของท่านผู้เป็นองค์ประธานาธิบดีสงฆ์แห่งสยามประเทศได้สะดวก โดยมีพิกัดพะวงกับการถอดแปล หรืออธิบายราชาศัพท์ตลอดเวลา การพรรณนาพระประวัติของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ นับแต่ขึ้นไป หากเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นก่อนพิธีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๒ ก็จะใช้คำสามัญตามฐานันดรหรือสมณศักดิ์เดิม โดยงดเว้นราชาศัพท์ไว้

อันที่จริงในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติชานานามสกุล” มาแล้วตั้งแต่วันที่ ๒๒ มีนาคม ปลายปี ๒๔๕๔ (ขณะนั้นใช้ปฏิทินระบบเดิมที่ขึ้นปีใหม่ในเดือนเมษายน เดือนมกราคมจนถึงมีนาคมจึงยังคงนับเป็นปีเดียวกันกับเดือนธันวาคมก่อนหน้า) หากแต่ระยะแรก ๆ ผู้ที่ได้รับพระราชทานนามสกุลหรือผู้ที่ขอจดทะเบียนนามสกุล ล้วนแล้วแต่เป็นข้าราชการระดับสูงที่รับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ดังนั้นเด็กชายเจริญเมื่อแรกเกิดจึงยังไม่มีนามสกุล เพียงแต่ระบุตัวตนได้ว่าเป็นลูกคนแรกของนายน้อยและนางกิมน้อย กระทั่งในปี ๒๔๕๘ หรือเมื่อเจริญอายุได้ ๒ ขวบ นายน้อยผู้เป็นบิดาจึงได้ยื่นขอจด

ฉบับที่ ๑๐๕

หนังสือสำคัญ ฉบับนี้ ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

นายน้อย ปลัดทูล

ภรรยา ชื่อ น

อยู่บ้าน เหนือ

ตำบล บ้านเหนือ

อำเภอ เมือง

เมือง กาญจนบุรี

ได้ขอ จด ทะเบียน นาม สกุล ว่า น้อย น ชชวัคร

สกุลนี้สืบมาแก่ นายทูล น้อย น ชชวัคร

เจ้าพนักงานได้อนุญาต และ จด ทะเบียน ให้แล้ว

ศาลาว่า การ มหาดไทย

วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม

พระพุทธศักราช ๒๔๕๔

มเหศวรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประทับตรา มา เป็น สำคัญ

ทะเบียนนามสกุล “ชชวัคร” โดยอนุโลมตามนามของปู่ คือ นายข้าง หรือ หลวงพิพิธภักดี (ชช หรือ ชชช แปลว่า ข้าง) บุตรชายคนแรกของครอบครัวจึงมีชื่อเต็มว่า เจริญ ชชวัคร

มารดาของเจริญคือนางกิมน้อย มีพี่สาวคนหนึ่งชื่อกิมเฮ้ง ซึ่งรักใคร่สนิทสนมกันมาก แต่ด้วยกิมเฮ้งเกิดเจ็บป่วยรุนแรงตั้งแต่อายุรุ่นสาวราว ๑๓-๑๔ ปี เป็นเหตุให้ตาบอดทั้งสองข้าง เธอจึงดำรงชีวิตเป็นโสตามาตลอดอายุ เมื่อน้องสาว คือนางกิมน้อยแต่งงาน กิมเฮ้งหรือ “ป้าเฮ้ง” จึงออกปากกับน้องสาวว่าหากลูกคนแรกเป็นชาย จะขอเอาไปเลี้ยงเป็นลูกของตัวเอง ครั้นน้องสาวมีลูกคนแรกก็ปรากฏว่าเป็นบุตรชายจริงๆ ป้าเฮ้งดีใจมาก และได้รับเจริญมาเลี้ยงดูแต่เยาว์วัยที่บ้านในตลาดเดียวกัน ไม่ห่างจากบ้านของครอบครัวชชวัครนัก

สยามยุครัชกาลที่ ๖ กำลังขับเคลื่อนไปตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของโลก ตั้งแต่เมื่อเจริญอายุได้สามเดือน ในเดือนมกราคม ๒๔๕๖ นายทหารนักบินชาวสยามชุดแรกที่ไปศึกษาวิชาการบินในทวีปยุโรป กลับมาสาธิตแสดงการบินหน้าพระที่นั่งเป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลื้มปิติเป็นอย่างยิ่ง ทรงบันทึกไว้ในจดหมายเหตุรายวัน (ไดอารี) ส่วนพระองค์ตอนหนึ่งว่า “ดูๆ อยู่รู้สึกปลื้มใจ ที่ไทยเรามีได้แม้ฝรั่งเลย ทำอะไรก็ได้เท่ากันจริงๆ”

เส้นทางรถไฟสายใต้ที่เริ่มต้นวางรางมาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๕ ก่อสร้างสำเร็จไปเชื่อมต่อกับระบบรถไฟในหัวเมืองมลายูของอังกฤษเมื่อเจริญอายุ ๕ ขวบ และทางรถไฟสายเหนือก็สามารถเปิดเดินรถได้ตลอดเส้นทางถึงเมืองเชียงใหม่หลังจากนั้นไม่นาน

ระบบราชการแบบใหม่ ผนวกกับพัฒนาการของเส้นทางคมนาคมและยานพาหนะ ทำให้นับตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ทั้งพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เริ่มเสด็จไปประพาสยังหัวเมือง (ต่างจังหวัด) บ่อยครั้งขึ้น ส่วนข้าราชการจากเมืองหลวงก็ออกตรวจราชการหัวเมืองได้โดยสะดวก แม้ในฝ่ายคณะสงฆ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ก็เสด็จตรวจการคณะสงฆ์ตามมณฑลต่างๆ อยู่เนืองๆ

ธันวาคม ๒๔๕๘ ปีที่ ๖ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เสด็จตรวจการคณะสงฆ์มณฑลราชบุรี อันประกอบด้วยเมืองราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

วันที่ ๗ ธันวาคม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เสด็จยังวัดเทวสังฆาราม เมืองกาญจนบุรี จดหมายเหตุเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ บันทึกไว้ว่า

“เวลาเช้า ๑ โมง ๕ นาที เสด็จวัดเทวสังฆาราม มีพวกชาวบ้านจัดสำรับคาวหวาน มาถวายประมาณ ๗๐ ราย ประทับเสวยเช้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ ประทานธรรมเทศนา อนุโมทนาภักตทานของชาวบ้านแล้ว ประทานพัทธรมหาสมณุดมภิเษกแก่พระอธิการดี ผู้รักษาการณในหน้าที่เจ้าอาวาสเรียบร้อย ประทานหนังสือธรรมและผ้าเช็ดหน้าแก่ชาวบ้าน และประทานด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเด็กฯ”

“เด็ก” ที่กล่าวถึงในที่นี้จะหมายถึงเด็กชายเจริญ ชชวัคร บุตรของนายน้อย ปลัดทูลอำเภอลำสนธิ ด้วยคนหนึ่ง เพราะแม้ขณะนั้นเจริญจะมีอายุเพียง ๒ ขวบเศษ แต่ต่อมาเขาก็ได้รับรู้ผ่านคำบอกเล่าว่า บิดาเคยพาเข้าเฝ้าสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เมื่อครั้งเสด็จมาประทับที่วัดเทวสังฆาราม ดังนั้นในบรรดา “เด็ก” ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ประทานด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือ

ใบขอจดทะเบียน นามสกุล “ชชวัคร”

ในเวลาเช้าวันนั้นจึงยอมหมายรวมถึงเจริญ ผู้ซึ่งในกาลต่อมาคือสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกด้วย

เมื่ออายุ ๘ ขวบ ตรงกับช่วงปลายรัชกาลที่ ๖ เด็กชายเจริญจึงเริ่มเข้าโรงเรียน สำหรับเด็กชาวลาด โรงเรียนที่ใกล้ที่สุดและถือได้ว่าดีที่สุดในละแวกบ้าน คือโรงเรียนประชาบาลที่วัดเทวสังฆาราม ตำบลบ้านเหนือ ชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่า “วัดเหนือ” คู่กันกับ “วัดใต้” คือวัดไชยชุมพลชนะสงคราม ซึ่งตั้งอยู่ตำบลบ้านใต้

ตั้งแต่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เจ้าอธิการสุดเจ้าอาวาสรูปที่ ๘ ของวัดเหนือ (ภายหลังได้รับสมณศักดิ์เป็นที่ พระครูสิงคิบุรคณาจารย์) เป็นผู้ใฝ่ใจบำรุงการศึกษาเล่าเรียนอย่างยิ่ง ขณะนั้น พระอมรมโหฬี วัดบวรนิเวศวิหาร ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลราชบุรีและผู้อำนวยการศึกษามณฑลราชบุรี ท่านจึงขอให้ทางวัดเหนือตั้งโรงเรียนขึ้นในปี ๒๔๔๓ สถานที่ตั้งคือศาลาใหญ่ของวัดเช่นเดียวกับโรงเรียนวัดอื่นๆ อีกหลายร้อยหลายพันแห่งทั่วประเทศ แต่ก็นับเป็นโรงเรียนรัฐบาลแห่งแรกในจังหวัดกาญจนบุรี เพราะมีครูที่ได้รับเงินเดือนโดยตรงจากรัฐบาลราชาธิปไตย บางท่านจึงนับว่าวัดเหนือ หรือวัดเทวสังฆาราม คือจุดกำเนิดบ่อเกิดแห่งการศึกษาแผนใหม่ในจังหวัดกาญจนบุรี

ชีวิตในทศวรรษแรกของเด็กชายเจริญปิดฉากลงด้วยความเศร้า เมื่อนายน้อยบิดาของเขาถึงแก่กรรมลงในปี ๒๔๖๕ อายุได้ ๓๘ ปี ขณะนั้นเด็กชายเจริญมีอายุเพียง ๙ ขวบ

นายน้อย
นางกิมน้อย
และป้าเฮ้ง

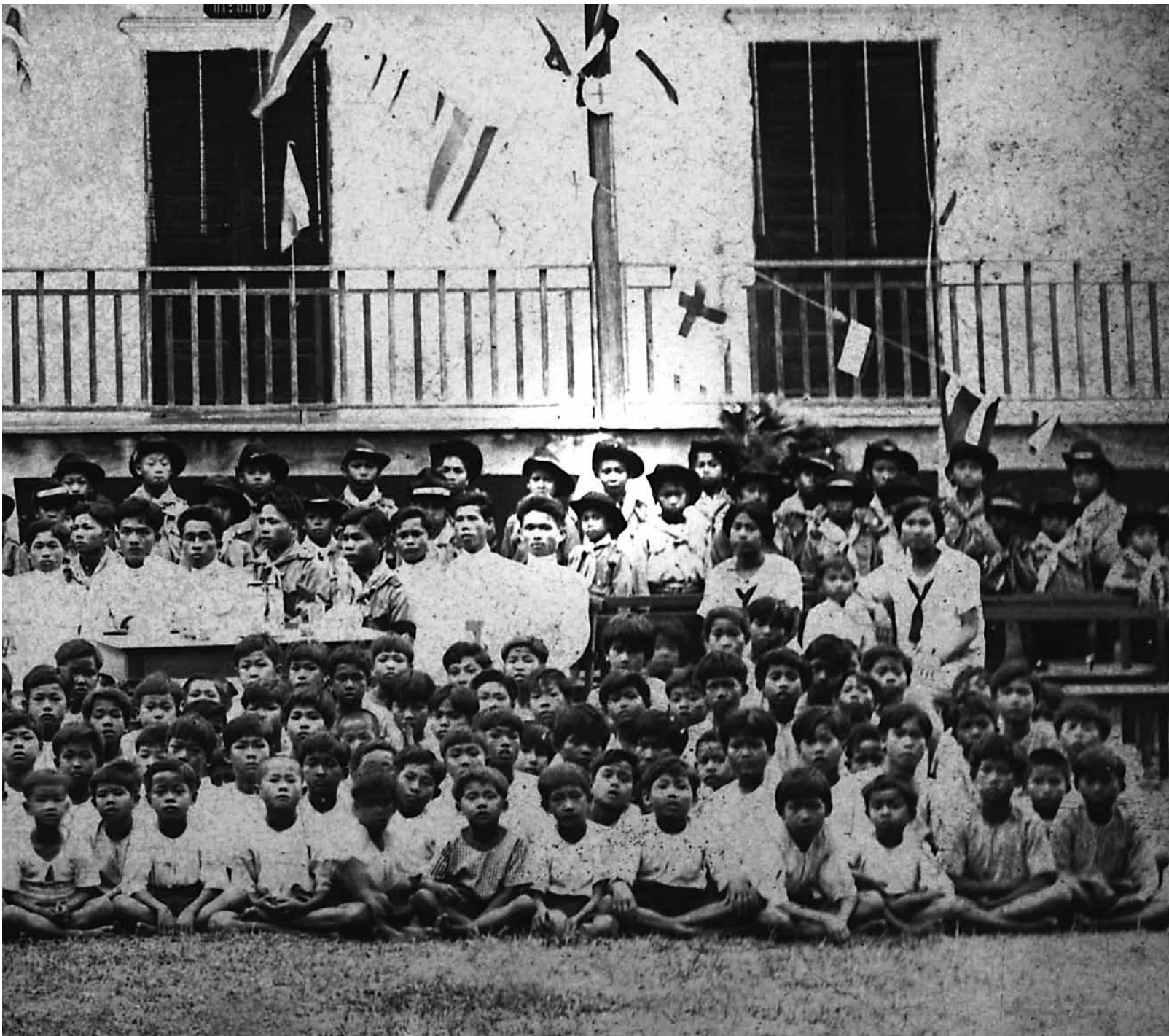
ทศวรรษที่

๑๖

๒๔๖๖ - ๒๕๓๕

<p>“รถโมลส์” รถแท็กซี่คันแรก เริ่มออกวิ่งให้บริการในกรุงเทพฯ (กรกฎาคม)</p>	<p>เปิดเขื่อนพระราม ๖ เขื่อนทดน้ำแห่งแรกที่แม่น้ำป่าสัก ในเขตอำเภอท่าเรือ พระนครศรีอยุธยา (๒๕ พฤศจิกายน)</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคต (๒๕ พฤศจิกายน)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เสด็จขึ้นครองราชย์</p> <p>โปรดย ให้มีการชำระและจัดพิมพ์ “พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ” อุทิศพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว</p>	<p>ดุริยข้าราชการครั้งใหญ่คราวแรก เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ</p> <p>ยุบกรมศิลปากร ตั้งราชบัณฑิตยสภา และเปิดหอพระสมุดวชิราวุธ</p>	<p>ไซคสองชั้น ภาพยนตร์ฝีมือคนไทย เรื่องแรกออกฉาย (กรกฎาคม)</p> <p>จัดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติครั้งแรก ณ พระราชอุทยานสราญรมย์ (กุมภาพันธ์ - มีนาคม)</p> <p>กรมอากาศยาน ออกแบบสร้างเครื่องบิน <i>บริพัตร</i> เครื่องบินฝีมือคนไทยเป็นครั้งแรก</p>	<p>ก่อตั้งโรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ล้วนทรงเป็นศิษย์เก่า (๒ กุมภาพันธ์)</p>	<p>ประชากรของสยามเพิ่มเป็น ๑๑.๕ ล้านคน</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ พระราชทานปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เป็นครั้งแรก (๒๕ ตุลาคม)</p> <p>เปิดสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งแรกที่พระราชวังพญาไท (๒๓ กุมภาพันธ์)</p>	<p>หลอระมิงโบใหญ่ที่สุดของประเทศ หล่อได้สำเร็จ ที่วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพฯ (๑๓ มีนาคม)</p>	<p>งานมหกรรมสมโภชเฉลิมฉลองพระนคร ๑๕๐ ปี และเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้า สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรก (เมษายน)</p> <p>พุทธทาสภิกขุก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมที่วัดรางตระพังจิก ต. พุมเรียง อ.ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี ให้นามว่า “สวนโมกขพลาราม” (๑๒ พฤษภาคม)</p> <p>คณะราษฎรยึดอำนาจ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย (๒๕ มิถุนายน)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร (๑๐ ธันวาคม)</p> <p>สวามีสังฆานันทบุรี เดินทางเข้ามาในสยาม</p>
๒๔๖๖ (พระชันษา ๑๐ ปี)	๒๔๖๗ (พระชันษา ๑๑ ปี)	๒๔๖๘ (พระชันษา ๑๒ ปี)	๒๔๖๙ (พระชันษา ๑๓ ปี)	๒๔๗๐ (พระชันษา ๑๔ ปี)	๒๔๗๑ (พระชันษา ๑๕ ปี)	๒๔๗๒ (พระชันษา ๑๖ ปี)	๒๔๗๓ (พระชันษา ๑๗ ปี)	๒๔๗๔ (พระชันษา ๑๘ ปี)	๒๔๗๕ (พระชันษา ๑๙ ปี)
			เจริญ คชวัตร บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดเทวสังฆาราม	สามเณรเจริญ ไปเรียนบาลี ณ วัดเสนาหา จังหวัดนครปฐม		สามเณรเจริญ เข้ามาพำนัก ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้รับประทานนามฉายาจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ว่า “สุวตฺตโน” หรือผู้เจริญดี	สอบได้นักธรรมโท และเปรียญธรรม ๓ ประโยค	เป็นสามเณรเปรียญรูปเดียวและรูปสุดท้ายของวัดบวรนิเวศวิหาร ที่ได้รับพระราชทานผ้าไตรจากพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗	สอบได้ทั้งนักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๔ ประโยค

ภาพหมู่เด็กชายเจริญ
กับเพื่อน ๆ (แถวยืนด้านหลัง
ตรงกับแนวเสาระเบียง)
หน้าโรงเรียนประชาบาล
วัดไชยชุมพลชนะสงคราม
หรือวัดใต้

หลังจากมรณกรรมของบิดา ภาระมาตกหนักอยู่กับนางกิมน้อยผู้เป็นมารดา ที่ต้องทั้งหาเลี้ยงตัวเองและเลี้ยงดูลูกชายเล็กๆ อีกสามคน คือเจริญ พี่ชายคนโต จำเนียร คนกลาง และสมุทร ลูกคนสุดท้าย ทว่าแม้จะลำบากขัดสน สิ่งสำคัญที่ครอบครัวไม่เคยละเลยคือการศึกษา

เจริญเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดเหนือ หรือวัดเทวสังฆาราม ต่อมาจนจบชั้นประถม ๓ ซึ่งเท่ากับสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรสมัยนั้น ซึ่งเรียนชั้นประถม ๓ ปี ต่อด้วยมัธยมอีก ๘ ปี แต่หากต้องการเรียนต่อชั้นมัธยม เขาจะต้องย้ายไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดไชยชุมพลชนะสงคราม (วัดใต้) ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด เพื่อนร่วมชั้นรุ่นราวคราวเดียวกันหลายคนเลือกไปเรียนต่อที่นั่น แต่สุดท้าย ด้วยคำชักชวนของคุณครูที่โรงเรียนเดิม และอุปนิสัยแต่เล็กที่ไม่ชอบไปอยู่ในสถานที่ใหม่ๆ หรือต้องพบเจอกับคนแปลกหน้า เจริญตัดสินใจเรียนต่อชั้นประถม ๔ ซึ่งโรงเรียนวัดเทวสังฆารามเปิดสอนต่อ และประกาศว่ามีแผนการจะเปิดชั้นเรียนประถม ๕ ต่อไปด้วย โดยชั้นประถม ๔ และ ๕ นี้จะเทียบเท่าชั้นมัธยม ๑ และมัธยม ๒ นั้นเอง ต่างกันแต่ที่ไม่มีวิชาภาษาอังกฤษ

ขณะนั้นเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ อันถือได้ว่าเป็นยุคแห่งการปลุกคนไทยให้ตื่นตัวในความรักชาติบ้านเมือง โคลงสยามานุสติ “หากสยามยังอยู่ยั่งยืนง เราเหมือนอยู่คง ชีพด้วย...” หรือ “ชาติใดไว้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไว้ผล แม้ชาติย่อยยับอับจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร” เหล่านี้ล้วนเป็นบทพระราชนิพนธ์ทั้งสิ้น

นับแต่เริ่มต้นรัชสมัย พระองค์โปรดฯ ให้สถาปนากองเสือป่าขึ้นเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะฝึกหัดข้าราชการและพลเรือนให้เรียนรู้วิชาทหารไว้เป็นกำลังของชาติในยามคับขัน หลังจากนั้นอีกสองเดือน ก็ทรงประกาศจัดตั้งกองเสือป่าขึ้นในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๕๔ นับว่าไทยเป็นประเทศลำดับที่ ๓ ในโลก ที่สถาปนากิจการลูกเสือ ถัดจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งในการนี้ เด็กชายเจริญได้สมัครเป็นลูกเสือ และต่อมาก็สอบได้เป็นลูกเสือเอกด้วย

ในปี ๒๔๖๘ มีหมายกำหนดการว่าในหลวงรัชกาลที่ ๖ จะเสด็จมาทรงซ้อมรบเสือป่าที่อำเภอบ้านโป่ง เมืองราชบุรี ในการนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลูกเสือจากกาญจนบุรีเข้าร่วมฝึกซ้อมรบด้วย ลูกเสือเอก เจริญ จำได้ดีว่าทางโรงเรียนเตรียมการให้ลูกเสือฝึกซ้อมรบรับเสด็จกันอย่างแข็งขัน โดยใช้ไม้พลองแทนปืน แต่แล้วในปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เสด็จสวรรคตอย่างกะทันหัน การซ้อมรบเสือป่า-ลูกเสือจึงต้องระงับไป

สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปก กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา พระราชโอรสองค์เล็กในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ผู้ทรงเป็นพระอนุชาร่วมพระชนนีพระองค์สุดท้ายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับการอัญเชิญขึ้นเสวยราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

พรรษาแรกๆ
ของสามเณรเจริญ

วัยเด็กของเจริญที่ตลาดเมืองกาญจนบุรี อาจค่อนข้างอัตคัดขัดสน ทว่าก็นับได้ว่ายังมีความอบอุ่นท่ามกลางญาติพี่น้อง และมีเวลาของความสุขสนุกสนานกับเพื่อนๆ ประสาเด็ก ทว่าความทุกข์ประการสำคัญของเขาก็คือสุขภาพร่างกาย

เจริญเจ็บป่วยบ่อยๆ แอดๆ อยู่เสมอ และมีคราวหนึ่งที่เจ็บหนักจนพวกผู้ใหญ่คาดว่าอาจไม่รอด ทั้งนางกิมน้อย มารดา และป้าเฮ้งจึงไปบนบานศาลกล่าวว่าหากหายเจ็บหายไข้ก็จะให้ลูกให้หลานบวชแก้บน แล้วเจริญก็หายดีเป็นปกติ

เมื่อจบการศึกษาชั้นประถม ๕ อันเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนวัดเทวสังฆาราม ระหว่างที่ยังไม่รู้จะไปไหนหรือเรียนอะไรต่อ ช่วงก่อนเข้าพรรษา ปี ๒๔๖๙ นั้นเอง พ่อติ๋นชายสองคนของเจริญ จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดเทวสังฆาราม ป้าและแม่จึงชักชวนให้เจริญ ซึ่งขณะนั้นอายุ ๑๓ ปี บวชเป็นสามเณรแก้บนเสียให้เสร็จ หรืออย่างที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่าให้ “สินบนขาด” เจริญก็รับคำตกลงใจบรรพชาเป็นสามเณรพร้อมกันหน้าๆ โดยมีพระอุปัชฌาย์คือ “หลวงพ่อดิ่งเหนือ” พระครูอดุลยสมณกิจ (ตี พุทธิโชติ ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่ พระเทพมงคลรังษี) เจ้าอาวาสวัดเหนือนั่นเอง

เด็กชายเจริญจึงเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์นับแต่นั้นเป็นต้นมา

ช่วงที่บวชใหม่ๆ ชีวิตของสามเณรเจริญที่วัดเทวสังฆารามก็ไม่มีอะไรมากมาย ภารกิจมีเพียงการท่องสามเณรสิกขา (คือข้อปฏิบัติสำหรับสามเณร) และท่องบททำวัตรสวดมนต์เท่านั้น ส่วนกิจวัตรประจำวันก็ได้แก่การปฏิบัติรับใช้หลวงพ่อดิ่งเหนือผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ อย่างที่เรียกกันในภาษาพระว่ากระทำ “อุปัชฌาย์วัตร” เช่นคอยช่วยบีบนิ้ว รับใช้เล็กๆ น้อยๆ เป็นต้น

ระหว่างนั้น หลวงพ่อดิ่งจะสอนหนังสือให้เณร เป็นวิชาความรู้ฝ่ายบรรพชิต วิธีการสอนของท่านเป็นแบบโบราณที่เรียกว่า “ต่อหนังสือคำ” กล่าวคือเมื่อเข้าไปทำอุปัชฌาย์วัตรในตอนค่ำ หลวงพ่อก็จะอ่านหนังสือเทศน์ให้ฟัง แล้วให้เณรท่องจำตามคำอ่านของท่าน ทำต่อเนื่องเรื่อยไป ทุกคืนจนเณรจำได้ทั้งกณฑ์ เมื่อจำได้ขึ้นใจแล้ว หลวงพ่อดิ่งก็ให้เณรขึ้นเทศน์ปากเปล่าให้ญาติโยมฟังในคืนวันพระหนึ่งระหว่างพรรษานั้น

ยังมีสมุดนักเรียนรุ่นเก่าเล่มเล็กๆ บางๆ (อย่างที่คนสมัยก่อนเรียก “สมุดเอ็กเซอร์ไซส์”) เล่มหนึ่งของสามเณรเจริญที่เก็บรักษาไว้จนบัดนี้ ในนั้นเป็นลายมือของเขา จดกณฑ์เทศน์ที่หลวงพ่อดิ่งต่อให้ เรื่อง “อริยทรัพย์ ๗ ประการ”

จนเมื่อออกพรรษาแล้ว สามเณรน้อยยังพึงใจในสมณเพศ ขอบวชต่อไปโดยไม่ยอมสึก พระครูอดุลยสมณกิจจึงชักชวนให้ไปเรียนภาษาบาลี คือเรียนพระปริยัติธรรม ที่สำนักเรียนวัดเสนหา ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อจะได้กลับมาเปิดสำนักสอนภาษาบาลีขึ้นที่วัดเทวสังฆารามบ้าง หลวงพ่อดิ่งเหนือถึงแก่ตบปากว่าจะสร้างโรงเรียนไว้คอยทำที่เดียว

เมื่อได้รับคำยินยอมทั้งจากเจ้าตัวและญาติโยม หลวงพ่อดิ่งจึงนำเณรไปฝากฝังไว้กับพระครูสังวรวิสัย (อาจ ชุตินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดเสนหา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๐ สามเณรเจริญจึงเริ่มเรียนบาลีไวยากรณ์ในพรรษานั้น

หลังจากเรียนกันไปไม่นาน พระอาจารย์ผู้สอนซึ่งมาจากวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ เห็นแววว่าสามเณรเจริญใฝ่ใจในการศึกษาเล่าเรียนจริง จึงชักชวนให้เข้ากรุงไปเรียนต่อที่วัดมกุฏฯ แต่พระครูอดุลยสมณกิจวินิจฉัยว่าควรไปศึกษาต่อที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งท่านมีความใกล้ชิดคุ้นเคยอยู่ เพราะท่านเองเคยจำพรรษาอยู่ที่วัดรังษีสุทธาวาส ติดกันกับวัดบวรนิเวศวิหารมาก่อน (ต่อมาใน

ชาตยาจกชน อธิษฐาน

ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม

สม: ขณขี...
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม

ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม
ลภษณัม ลภษณัม

พลก

รัชกาลที่ ๖ วัดนี้ถูกผนวกยุบรวมกลายเป็น “คณะรังษี” ในวัดบวรนิเวศวิหาร) แม้กระทั่งราชทินนาม “อตุลยสมณกิจ” สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช และเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ก็ทรงเป็นผู้คิดประทานให้ ด้วยพอพระทัยในการปกครองอารามของท่าน

มิถุนายน ๒๔๗๒ พระครูอตุลยสมณกิจ (ตี พุทฺธโชติ) เจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม พาสามเณรเจริญขึ้นรถไฟจากเมืองกาญจนบุรีเข้ามาถึงพระนคร แล้วนำขึ้นเผ้าถวายตัวต่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (สมณศักดิ์ขณะนั้นของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์) เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อให้อยู่ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักนั้น

หลังจากเข้ามาอยู่วัดบวรนิเวศวิหารได้ ๒๐ วัน ปรากฏว่าเณรหนุ่มหน้าใหม่จากกาญจนบุรีสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดได้ครบถ้วน จึงได้รับนามฉายาจากเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ว่า “สุวตฺตโน” (ผู้เจริญดี) อันมีความหมายพ้องกับนาม “เจริญ” นั่นเอง

ภายในปีเดียว สามเณรเจริญก็สอบได้นักธรรมชั้นตรี ถัดมาปี ๒๔๗๓ อายุ ๑๘ ปี สอบได้นักธรรมชั้นโท และเปรียญธรรม ๓ ประโยค นำมาซึ่งความปิติยินดีอย่างยิ่ง ดังที่เจ้าตัวบันทึกความรู้สึกครั้งนั้นไว้ว่า “ไม่มีปีใดที่ทำให้มีความสุขกาย สุขใจมากเท่ากับคราวที่สอบ ป.ธ. ๓ ได้”

ปีเดียวกันนั่นเองคือ ๒๔๗๓ นับเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณีการพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิต เช่นเดียวกับการพระราชทานผ้าไตรแก่สามเณรเปรียญ โดยหลังออกพรรษา ๒๔๗๔ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินที่วัดบวรนิเวศวิหาร ในการนี้ได้พระราชทานผ้าไตรแด่พระภิกษุสามเณรเปรียญทั้งวัด ปรากฏว่าสามเณรเจริญเป็นสามเณรเปรียญรูปเดียวที่ได้เข้ารับพระราชทานผ้าไตรจากพระหัตถ์ในปีนั้น

ทศวรรษนี้ปิดท้ายด้วยปี ๒๔๗๕ ซึ่งสำหรับสามเณรเจริญ สุวตฺตโน คือปีที่สอบเปรียญธรรม ๔ ประโยค และนักธรรมชั้นเอกได้ แต่ในระดับประเทศแล้ว เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นมากมาย

เมษายน ๒๔๗๕ คือวาระบรรจบครบ ๑๕๐ ปีแห่งการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี พร้อมกันนั้นยังเป็นวโรกาสครบ ๑๕๐ ปีที่พระบรมราชจักรีวงศ์ได้เกลี้ยราชย์ปกครองสยามประเทศสืบมา มีการจัดเฉลิมฉลองสมโภชเป็นงานใหญ่ เรียกกันว่างานฉลองพระนคร ๑๕๐ ปี

สิ่งอนุสรณ์สำคัญอย่างหนึ่งจากวาระมหามงคลนั้นคือ ปฐมบรมราชานุสรณ์ อันประกอบด้วยพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี กับ “สะพานพระพุทธยอดฟ้า” สะพานรถยนต์ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาจาก “พระนคร” (กรุงเทพฯ) ไปยัง “ฝั่งธนฯ” (ธนบุรี) แห่งแรก

หลังงานมหกรรมยิ่งใหญ่ขึ้นมาเพียงสองเดือน เข้ามีวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนกลุ่มหนึ่งในนาม “คณะราษฎร” ทำการปฏิวัติยึดอำนาจ ปิดผนึกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชสยามไปตลอดกาล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมเป็นกษัตริย์ภายใต้กฎหมาย

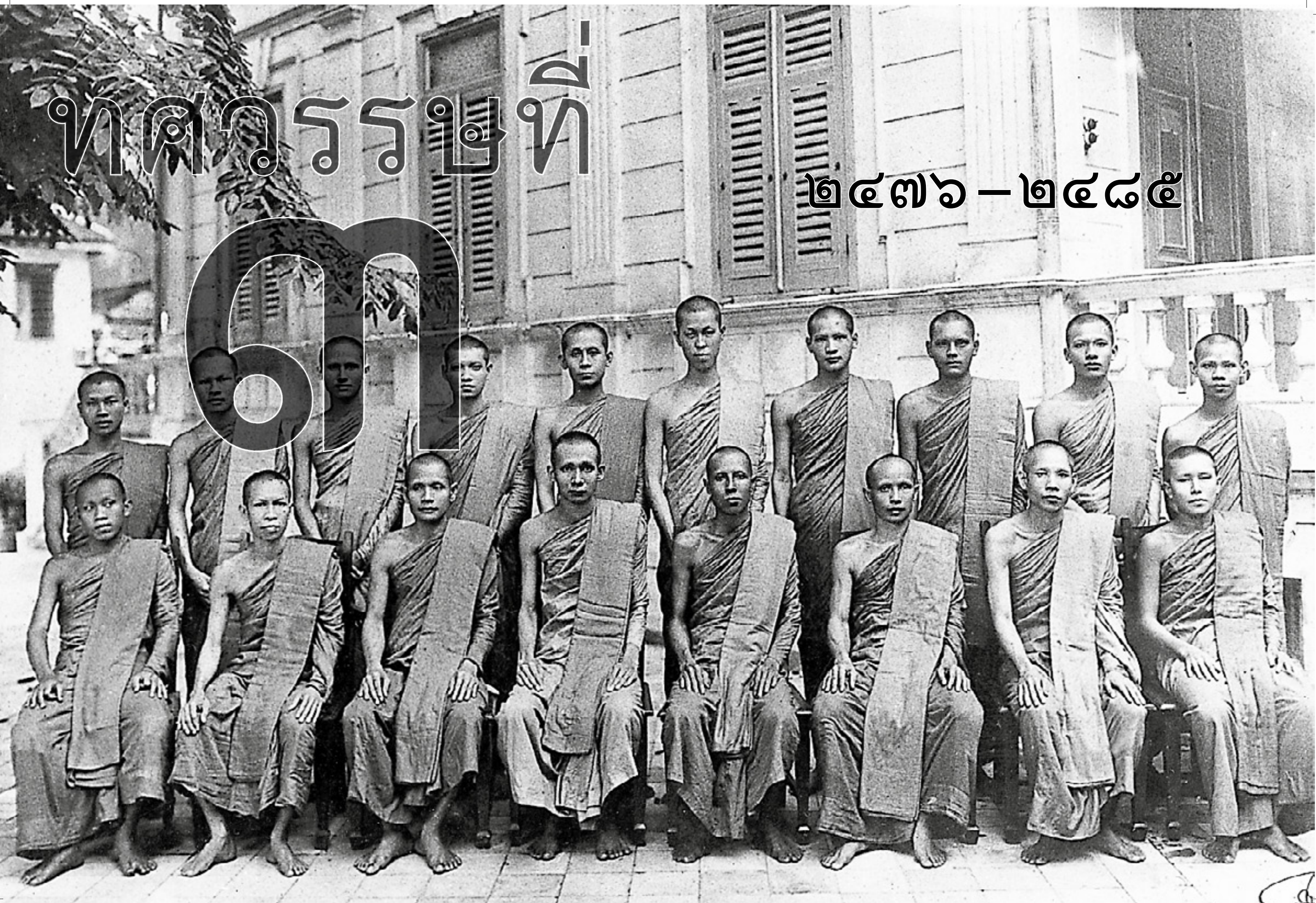
สยามจึงเปลี่ยนระบอบการเมือง มีรัฐธรรมนูญฉบับแรก และนายกรัฐมนตรีคนแรก คือพระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์)

ลายมือสามเณรเจริญ จด “เทศนา กัณฑ์อริยทรัพย์”

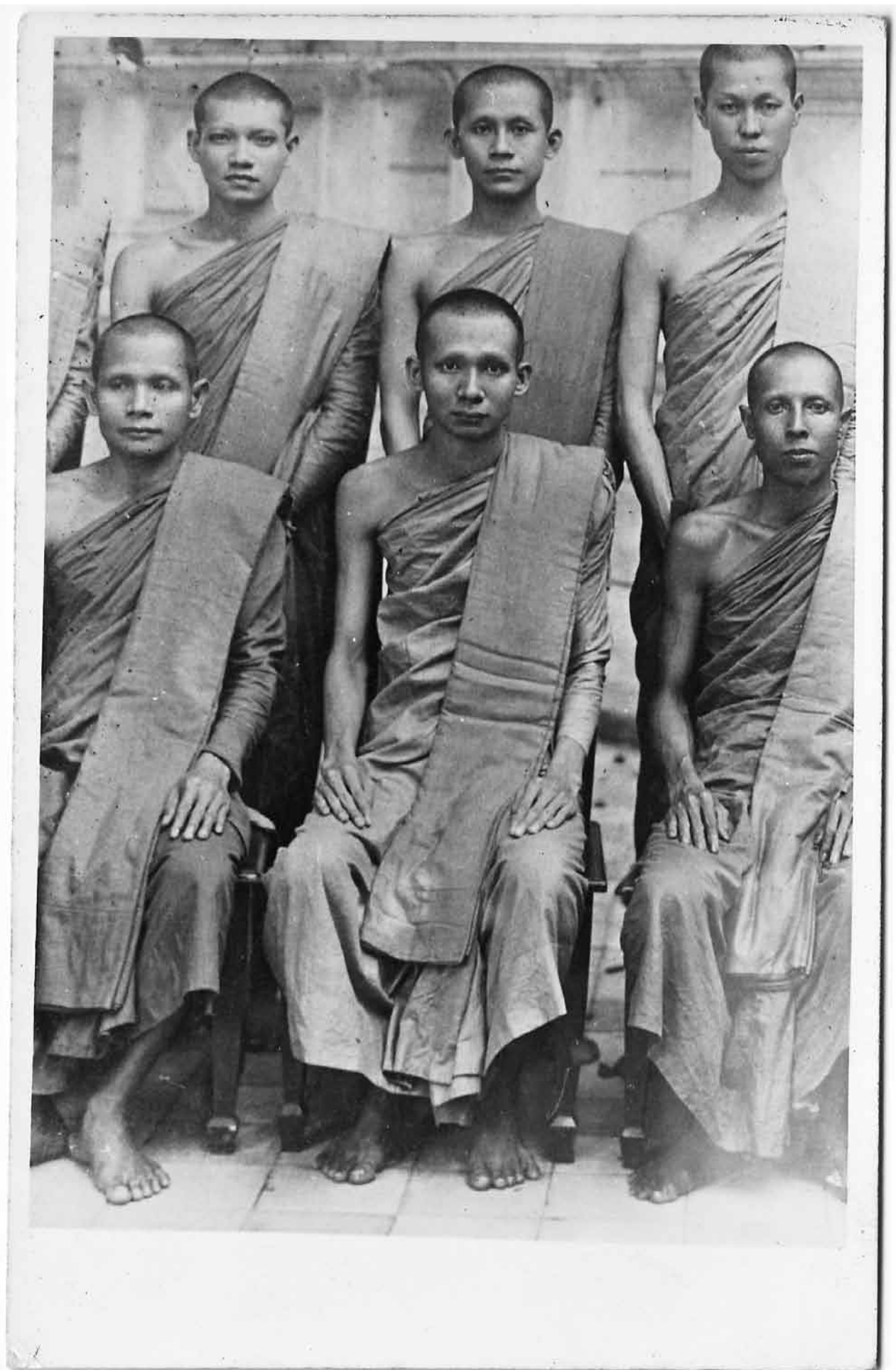
ทศวรรษที่

๒๔๗๖ - ๒๕๑๕

๖

<p>พุทธศาสนิกชน ออกหนังสือพิมพ์ <i>พุทธศาสนา</i> รายสามเดือน (พฤษภาคม)</p> <p>เปิดโรงภาพยนตร์ "ศาลาเฉลิมกรุง" อาคารแห่งแรกในประเทศไทยที่ใช้เครื่องปรับอากาศ (๒ กรกฎาคม)</p> <p>กบฏบวรเดช (ตุลาคม)</p> <p>การเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรก (๑๕ พฤศจิกายน)</p> <p>ข้าวปั้นแก้วได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดที่แคนาดา</p>	<p>เปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.) เป็น "มหาวิทยาลัยเปิด" แห่งแรก (๒๗ มิถุนายน)</p> <p>รัฐบาลประกาศรับรองทำนองเพลงของพระเจนดุริยางค์กับคำร้องของขุนวิจิตรมาตราและนายฉันทน์ ขำวิไล เป็นเพลงชาติ (๒๐ สิงหาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติขณะประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ (๒ มีนาคม)</p> <p>สภาผู้แทนราษฎรมีมติเห็นชอบให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์ (๗ มีนาคม)</p>		<p>เปิดตึกโดม มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (๙ กรกฎาคม)</p>	<p>ประชากรของสยามมีจำนวน ๑๔.๔ ล้านคน</p>		<p>รัฐสภาอนุมัติให้เริ่มต้นปีงบประมาณในวันที่ ๑ ตุลาคม เพื่อให้เหมาะกับฤดูกาล (๑๒ มกราคม)</p> <p>เปิดสวนสัตว์ดุสิต ให้ประชาชนพักผ่อนหย่อนใจ (มีนาคม)</p>	<p>รัฐนิยมฉบับที่ ๑ กำหนดให้เปลี่ยนชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติจาก "สยาม" เป็น "ไทย" (๒๔ มิถุนายน)</p>	<p>จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เสนอขออนุมัติสร้างวัดเป็นอนุสรณ์การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่อำเภอบางเขน (๑๘ กันยายน)</p> <p>ประกาศใช้ "พระราชบัญญัติปฏิทิน" เปลี่ยนการเริ่มนับปีจากวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันที่ ๑ มกราคม (๑๘ กันยายน)</p> <p>เริ่มจัดแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย มีทั้งพระไตรปิฎกภาษาไทยที่แปลโดยอรรถ ตามความในพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ พิมพ์เป็นหนังสือกับ พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง แปลโดยสำนวนเทศนา พิมพ์ลงบนใบลาน</p> <p>เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศส (ปลายปี ๒๔๘๓ ต่อต้นปี ๒๔๘๔)</p>	<p>เริ่มใช้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่</p> <p>พระราชทานวิสุงคามสีมา วัดพระศรีมหาธาตุ (วัดประชาธิปไตย) มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร (มิถุนายน)</p> <p>ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แทนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๘๕) (๑๔ ตุลาคม)</p> <p>ญี่ปุ่นโจมตีฐานทัพเรือเพิร์ลฮาร์เบอร์ของสหรัฐอเมริกา พร้อมกับบุกรุกเข้าสู่ประเทศไทย ทั้งทางบกและทางทะเล เกิดปะทะกับทหาร ตำรวจ และยุวชนทหารของไทยหลายแห่ง (ธันวาคม)</p>	<p>ไทยลงนามเป็นพันธมิตรฝ่ายอักษะกับญี่ปุ่น พร้อมประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา (๒๕ มกราคม)</p> <p>เปิดอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (๒๔ มิถุนายน)</p> <p>กระทรวงศึกษาธิการ ออกประกาศให้วัด ย่ำระฆังเวลา ๘ นาฬิกา (๒๔ กันยายน)</p> <p>น้ำท่วมกรุงเทพฯ (ตุลาคม)</p> <p>ปรับปรุงอักษรและตัวสะกดภาษาไทย (๒๕ พฤศจิกายน)</p>
<p>๒๔๗๖ (พระชันษา ๒๐ ปี)</p> <p>สามเณรเจริญอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี (มิถุนายน) แล้วกลับมาทำทัฬหีกรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหาร (กุมภาพันธ์)</p> <p>สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค</p>	<p>๒๔๗๗ (พระชันษา ๒๑ ปี)</p> <p>ศึกษาวิชาภาษาสันสกฤตและภาษาอังกฤษกับสวามีสังฆานันทপুরี</p> <p>สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค</p>	<p>๒๔๗๘ (พระชันษา ๒๒ ปี)</p> <p>สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค</p>	<p>๒๔๗๙ (พระชันษา ๒๓ ปี)</p>	<p>๒๔๘๐ (พระชันษา ๒๔ ปี)</p> <p>พระมหาเจริญ ป.ธ.๗ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อลาสิกขา แต่สุดท้ายต้องขอยกเลิก</p>		<p>๒๔๘๑ (พระชันษา ๒๕ ปี)</p> <p>สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค</p>	<p>๒๔๘๒ (พระชันษา ๒๖ ปี)</p>	<p>๒๔๘๓ (พระชันษา ๒๗ ปี)</p>	<p>๒๔๘๔ (พระชันษา ๒๘ ปี)</p> <p>สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค จึงได้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสังฆสภาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔</p>	<p>๒๔๘๕ (พระชันษา ๒๙ ปี)</p> <p>เป็นผู้อำนวยการศึกษาสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร</p>

คณะครูสำนักเรียน
วัดบวรนิเวศวิหาร
พระมหาเจริญ์นั่งกลาง
๒๔๘๔

ปีแรกหลังจากสยามเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบใหม่ สถานการณ์ยังเต็มไปด้วยความวุ่นวาย เดือนตุลาคม ๒๔๗๖ พระองค์เจ้าบวรเดชกฤดากร อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เคลื่อนกองทัพทหารหัวเมืองเข้าล้อมกรุงเทพฯ หวังบีบบังคับรัฐบาลให้ถวายพระราชอำนาจคืนกลับสู่พระมหากษัตริย์ แต่ท้ายที่สุด กองทัพหัวเมืองพ่ายแพ้ พระองค์เจ้าบวรเดชฯ เสด็จลี้ภัยไปยังดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศส เหตุการณ์นี้กลายเป็นที่รู้จักในนาม “กบฏบวรเดช”

ในปีเดียวกันนี้ สามเณรเจริญ์ อุปสมบทเข้าสู่ภิกขุภาวะ ณ พัทธสีมาวัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อสนองพระคุณครูบาอาจารย์ ก่อนจะกลับมาทำทัฬหีกรรมในธรรมยุติกนิกายอีกครั้งหนึ่ง ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

อาจกล่าวได้ว่าชีวิตในช่วงทศวรรษนี้ของสุวฑฒโนภิกขุเป็นระยะเวลาแห่งการศึกษาค้นคว้า ภายในเวลาไม่ถึง ๑๐ ปี ด้วยความมานะบากบั่น ทำให้ท่านสามารถสอบผ่านเปรียญ ๕-๖-๗-๘ และเปรียญ ๙ ประโยค อันเป็นลำดับสูงสุดของการศึกษาเปรียญธรรมได้

กระแสจากภายนอก เช่นการเข้ามาของพระโลกนาถ (Salvatore Cioffi) ชาวอิตาลี “พระฝรั่ง” รูปแรกที่คนไทยรู้จักแพร่หลาย กระตุ้นให้คนไทยหันกลับมาศึกษาพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งขึ้น กระแสนี้เผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในหมู่ปัญญาชน คหบดี ตลอดจนถึงพระสงฆ์สามเณร ขณะเดียวกัน ความพยายามเรียกร้องเอกราชกลับคืนแก่ประเทศต่างๆ ในเอเชีย เช่นอินเดีย ได้ชักนำให้สวามีสังฆยานันทบุรี เดินทางเข้ามายังประเทศสยามราวปี ๒๔๗๕

ในด้านหนึ่ง สวามีเป็นผู้รักชาติที่หวังกอบกู้อิสรภาพคืนแก่มาตุภูมิ และสยามเป็นรัฐเอกราชที่อยู่นอกพื้นที่ของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ กิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชย่อมกระทำได้สะดวกกว่า แต่ในอีกด้านหนึ่ง ด้วยภูมิรู้อันลุ่มลึกระดับนักปราชญ์ฝ่ายศาสนาฮินดู สวามีจึงใช้โอกาสนี้เผยแพร่ความรู้เรื่องด้วยอารยธรรมและปรัชญาอินเดียไปพร้อมกัน เช่นการแสดงปาฐกถาที่หอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัย (ปัจจุบันเป็นสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง) ซึ่งขณะนั้นได้รับอนุญาตให้ใช้เป็นสำนักงาน “ธรรมาครม” ของสวามี พร้อมทั้งมีการจัดพิมพ์วารสาร *เสียงตะวันออก* หรือ *The Voice of the East* นำเสนอข้อเขียนว่าด้วยปรัชญาตะวันออก พุทธศาสนา และภาษาสันสกฤต ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งกิจการทั้งหลายนี้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้หลักผู้ใหญ่ฝ่ายสยามทั้งฆราวาสและบรรพชิต ตลอดจนประชาคมชาวอินเดียในเมืองไทย

บทบาทสำคัญประการหนึ่งของสวามีสังฆยานันทบุรีที่มีต่อพระภิกษุสามเณรยุคนั้น คือ การเปิดชั้นเรียนภาษาอังกฤษและภาษาสันสกฤตขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร สุวฑฒโนภิกขุ หรือ “พระมหาเจริญ์” (“พระมหา” เป็นคำเรียกยกย่องพระภิกษุที่สอบไล่ได้เปรียญธรรมตั้งแต่ ๓ ประโยคขึ้นไป) คือหนึ่งในบรรดาพระเถระหนุ่มๆ ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ที่ใช้โอกาสนี้เพิ่มพูนสติปัญญาของตนทั้งด้วยการศึกษาภาษาสันสกฤตอันเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับภาษาบาลีซึ่งนับเนื่องเป็นภาษาของพระพุทธองค์ กับทั้งยังได้เรียนภาษาอังกฤษ อันเป็นเครื่องมือเปิดโลกให้กว้างขวางสำหรับศตวรรษที่ ๒๐

ฉายาบัตร

คู่ภักดิ์
 พระพรทาสนายกาล ลวงแลว ๒๕๑๖ พรรษา
 กับเคษ ๑ เกียน ๔ วัน ป้างบสนมัย วันที่ ๑๖
 เกียน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ ตรงกับ วัน ๒๖
 ปีระกา เบ็ดเตล็ดทุกสิ่งทุกสิ่ง ไก่ต้ม นมส้ม ๒๐๐ รูป เป็นคน
 ปกคักคัก ในพรทาสมาวค เทวสังฆาราม จังหวัด กว๋นชุนบุรี
 พระครูอุบลรัตน์ภิกษุ วัดเทวสังฆาราม เป็นพระอุปัชฌาย์
 พระครูนิวิฐสังฆาราม วัดศรีอุบลาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์
 พระปลัดหลวง วัดทุ่งสมอ เป็นพระอนุสาวนาจารย์
 ให้อุปสมบทสามเณรเจ็ดรูป คชวัตร เป็นภิกษุภาวะใน
 พระพรทาสนา ล้างเรือนที่วัดศกถาราม เวลา ๑๕ นาที
 ๕๕ นาที พระอุปัชฌาย์ ให้ชื่อ สุวาทณิน
 ขวัญเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุระ พละ เทวัญ

ลูกศิษย์รูปอื่นๆ ที่ศึกษาภาษาสันสกฤตและภาษาอังกฤษกับสวามี มีอาทิ พระมหาทิม
 วัดราชประดิษฐ (ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ทิม อุทาคิม
 มหาเถร ๒๔๔๗-๒๕๔๓)

แต่แล้วจู่ๆ ในปี ๒๔๘๐ พระมหาเจริญ เปரியุธรรม ๗ ประโยค เกิดสิ้นอาลัยในสมณเพศ
 มีความคิดจะลาสิกขา ลีอกออกจากภิกษุภาวะไป โดยการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลาสิกขา
 ครั้งนี้ ได้รับอนุมัติจาก สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ แต่ครั้งยังทรงดำรงสมณศักดิ์
 ที่ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ ในฐานะเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารแล้ว แต่ตามประเพณี ในฐานะพระ
 มหาเปรียญ ท่านยังต้องทำหนังสือขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลาสิกขา ยื่นไปยังกระทรวง
 ธรรมการ ในเดือนธันวาคม ๒๔๘๐ อีกด้วย โดยมีกำหนดจะลาสิกขาในวันที่ ๒ มกราคม ๒๔๘๐
 (นับปฏิทินปัจจุบันจะตรงกับมกราคม ๒๔๘๑ ทว่าขณะนั้นยังขึ้นปีใหม่ในเดือนเมษายน มกราคม
 จึงยังอยู่ในปีเดียวกันกับเดือนธันวาคม)

เมื่อความทราบถึงโยมแม่ นางน้อย คชวัตร รีบเดินทางจากเมืองกาญจนบุรีตรงมายังวัด
 บวรนิเวศวิหารทันที แล้วออกปากห้ามปรามพระลูกชายเพียงประโยคเดียวว่า “ถ้าคุณมหาสิ๊ก อีฉัน
 จะผูกคอตาย!”

เพียงเท่านั้น พระมหาเจริญก็ละความปรารถนาที่จะสึกจนหมดสิ้น รีบทำหนังสือแจ้งกลับ
 ไปยังกระทรวงธรรมการอีกฉบับหนึ่ง ว่าขอถอนหนังสือลาสิกขาที่เคยส่งมาก่อนหน้านี้ โดยให้เหตุผล
 ว่า “บัดนี้ อาตมภาพมีความจำเป็นอย่างที่สุดที่จะลาสิกขาไม่ได้”

เรื่องทำนองนี้มีใช้เรื่องแปลก โดยเฉพาะกับพระมหาเปรียญหนุ่มๆ แม้แต่สมเด็จพระ
 สังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ก็เคยผ่านเหตุการณ์ทำนองนี้มาแล้ว ดังที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
 เคยเล่าเรื่องของเจ้าพระคุณสมเด็จพระองค์นั้น ในหนังสือชุด จากหน้า ๕ สยามรัฐ ว่า

“สมเด็จพระ ท่านเคยเล่าให้ผมฟังว่า เมื่อท่านยังหนุ่มๆ อยู่ สอบเปรียญได้แล้วเป็น
 พระมหาขึ้น ท่านก็อยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งขณะนั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
 วชิรญาณวโรส ทรงเป็นเจ้าอาวาสอยู่

สมเด็จพระท่านเล่าว่า สมเด็จพระมหาสมณะทรงกวัดขັນท่านมาก ทำผิดอะไรเล็กน้อย
 หรือไม่พอพระทัยขึ้นมาเมื่อไรก็กริ้วกราดเอาแรงๆ เสมอ ท่านเบื่อหน่ายขึ้นมาจึงกราบทูล
 สมเด็จพระมหาสมณะว่าท่านจะขอลาสิกขา สมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงฟังแล้วก็นิ่งอยู่ มิได้
 ตรัสว่ากระไร...

เย็นวันหนึ่งก่อนที่จะถึงฤกษ์สึก พระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราชเสด็จ มาที่วัดบวรฯ
 เพื่อทรงเยี่ยมสมเด็จพระมหาสมณะ ครั้นแล้วก็เสด็จ ลงจากตำหนักสมเด็จพระมหา
 สมณะตรงมาที่กุฏิของท่าน

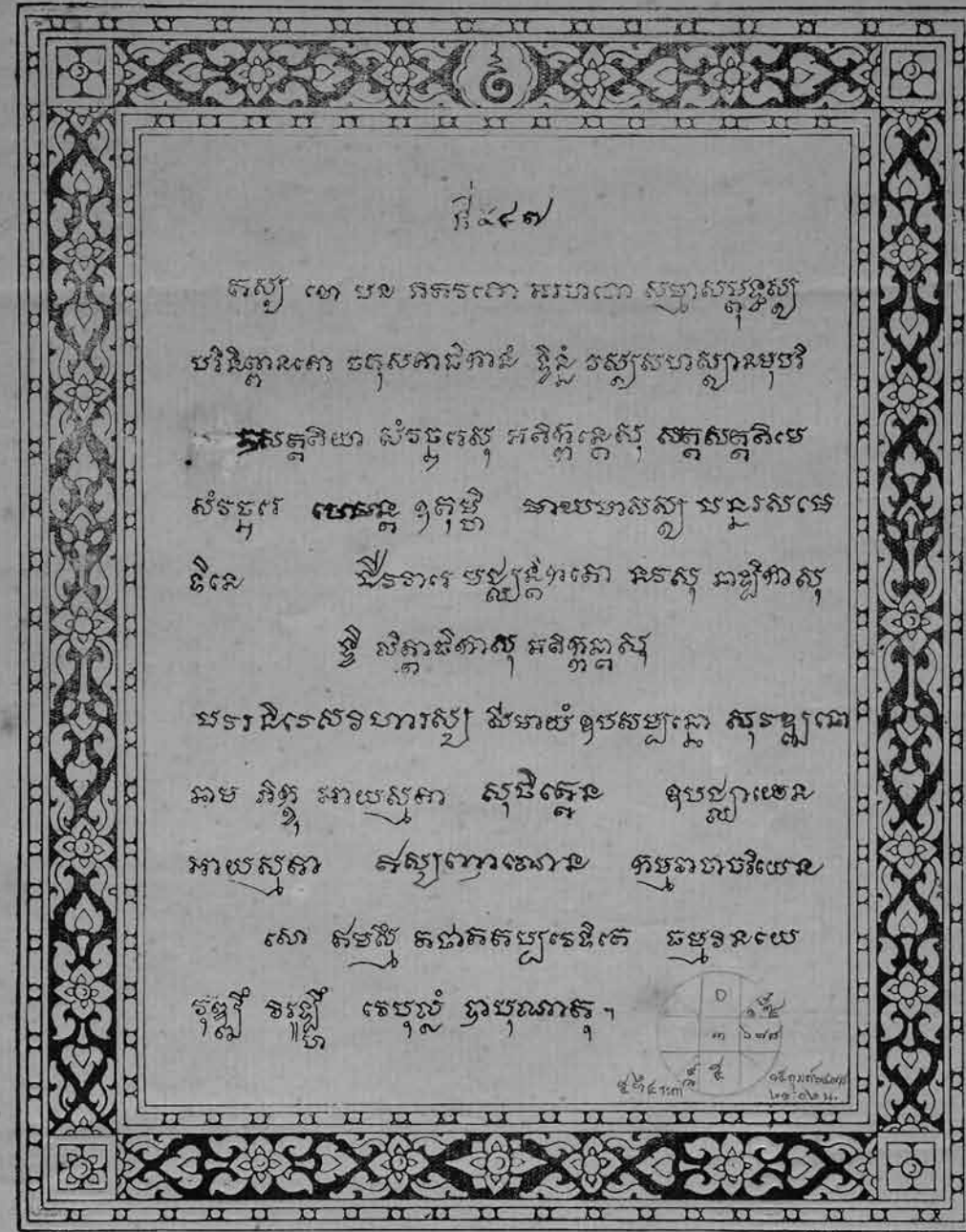
เสด็จ มาถึงแล้วก็ทรงยืนอยู่ที่หน้าประตูกุฏิ มิได้เสด็จ เข้ามาข้างใน สมเด็จพระ
 เล่าว่าพอเห็นสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จ มาที่กุฏิก็ตกใจแทบสิ้นสติ เพราะไม่เคยเสด็จ
 มาแต่ก่อน ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรถูก ก็นั่งรับเสด็จอยู่ในกุฏิ จะเชิญเสด็จ เข้ามาก็พูดไม่ถูก

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงรับสั่งว่า “ได้ยินว่าคุณจะสึกหรือ?”

สมเด็จพระ ก็ถวายพระพรรับว่าจริง

มีกระแสนับสั่งต่อไปว่า “ฉันก็ไม่ว่าอะไรหรอก แต่อยากจะบอกให้รู้ว่า คนอย่างคุณ

ฉายาบัตร
 คือบัตรแสดงรายละเอียด
 เกี่ยวกับการอุปสมบท
 เช่น ชื่ออุปฌาย์อาจารย์
 สถานที่บวช วันเวลาที่บวช
 และชื่อฉายาของผู้บวช
 ภาพนี้คือฉายาบัตรของ
 สามเณรเจริญ คชวัตร
 เมื่อเข้าพิธีอุปสมบท
 ณ วัดเทวสังฆาราม
 ในปี ๒๕๑๖

ศิลาจารึก

วัดราชบพิธ

ป.ศ. ๒๔๕๑...
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า...

นับว่าเป็นพระแล้วหายาก ถ้าสักออกมาเป็นพระวาสนาก็หาย่าย'

'กันก็เลยไม่สัก' สมเด็จฯ ท่านว่า 'ท่านเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ท่านต้องรู้ดีกว่าเราว่า

อะไรหายาก อะไรหาย่าย'

'แล้วยังใจ' ผมถาม

'กันอยากเป็นคนหายากอะ' สมเด็จฯ ๑ ตอบ..."

ช่วงเวลาทศวรรษนี้ พระมหาเจริญยังได้เข้าร่วมเป็นกรรมการสำหรับการตีพิมพ์ *ธรรมจักร* นิตยสารธรรมรายเดือน และจึงเริ่มปรากฏนาม “พระมหาเจริญ” ในฐานะผู้เขียนบทความลงเผยแพร่ ใน *ธรรมจักร*

ข้อเขียนเรื่องแรกสุดเท่าที่ค้นพบในปัจจุบัน คือ “คุณศีล” ตีพิมพ์ในปี ๒๔๔๐ หลังจากนั้น ก็มีปรากฏอีกเป็นระยะๆ จนตลอดทศวรรษนี้ อาทิ “นิทานคติสั้นๆ ๓ เรื่อง” และ “นิทานสุภาษิต” (๒๔๔๑) “ขาดลาถกธรรม” และ “ทางศรัทธา” (๒๔๔๒) “การถือพุทธศาสนา” และ “อนุโมทนาถา” (๒๔๔๓) “เรื่องศึกษา” (๒๔๔๔) “เรื่องคำสัจ” และ “ความรู้ประมาณในอาหารการบริโภค” (๒๔๔๕)

ในปี ๒๔๔๔ รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครอง คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๔๔ แทนที่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ซึ่งบังคับใช้มาแต่เดิม พระราชบัญญัติฉบับนี้จัดระบบปกครองคณะสงฆ์ใหม่ เลียนแบบการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย คือแทนที่มหาเถรสมาคมที่มีอำนาจสูงสุด ด้วยการกระจายอำนาจ แบ่งหน้าที่ เป็นสามฝ่าย คือมี คณะสังฆมนตรี ทำหน้าที่บริหาร สังฆสภา ทำหน้าที่ออกสั่งขาดัติ และมี คณะ วินัยธร ทำหน้าที่วินัยอธิกรณ์ พิพากษาคดี โดยสมเด็จพระสังฆราชทรงใช้อำนาจผ่านคณะ สังฆมนตรี สังฆสภา และคณะวินัยธร ในลักษณะการเดียวกันกับพระมหากษัตริย์ในระบอบ ประชาธิปไตย ทรงใช้พระราชอำนาจผ่านฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ

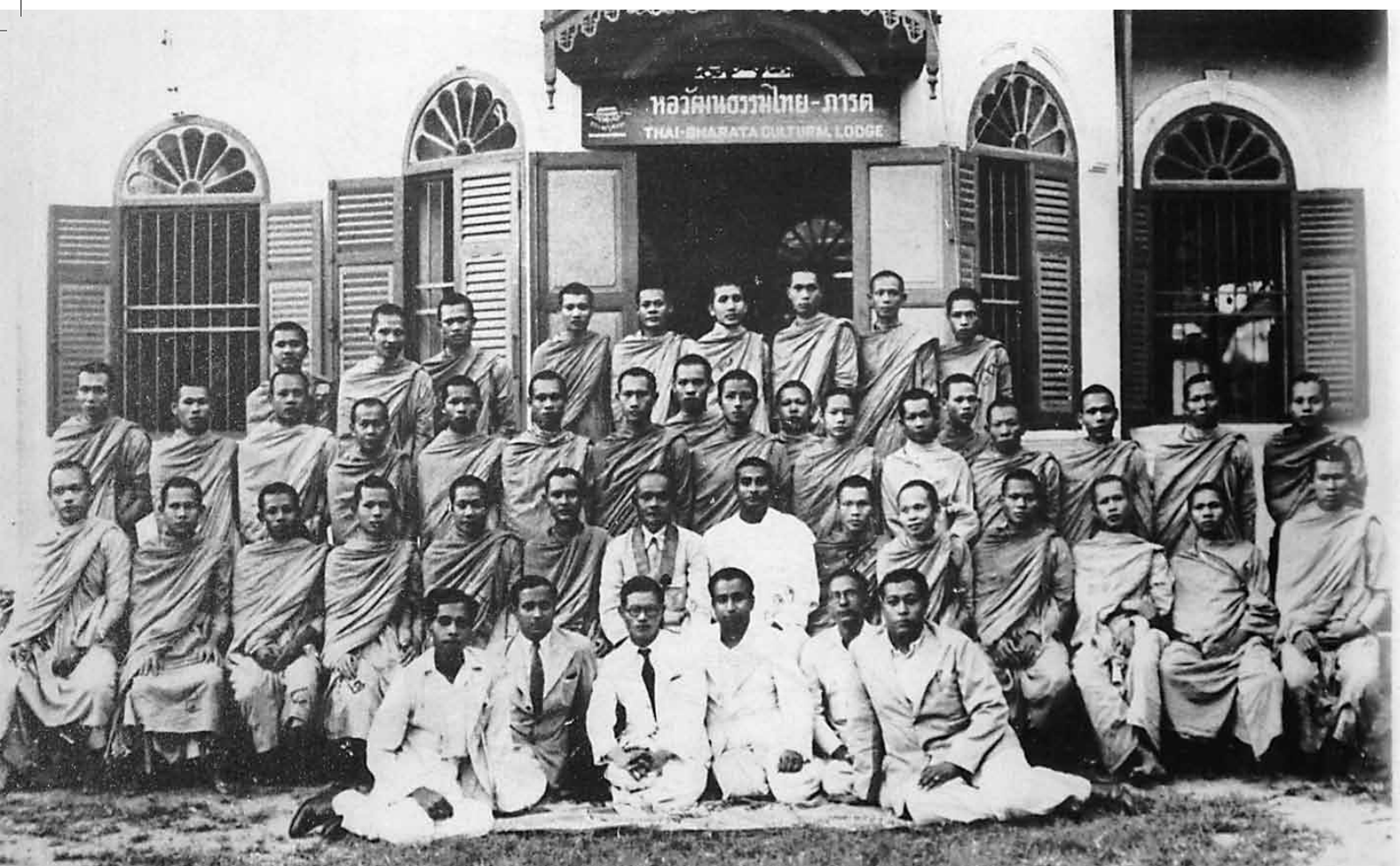
พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้สมาชิกสังฆสภาประกอบด้วยพระเถระชั้นธรรมชั้นไป พระคณาจารย์เอก และพระเปรียญเอก จำนวนไม่เกิน ๔๕ รูป พระมหาเจริญ สุวฑฒโน ในฐานะ เปรียญ ๙ ประโยค จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสังฆสภาด้วย ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องสมาชิกสังฆสภา ลงวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๔๕

ในระบอบนั้นเป็นยุคแห่งการ “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” ธรรมนิยมเก่าๆ หลากอย่างถูก เปลี่ยนแปลง เช่นเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ หรือวันเปลี่ยนศักราช จาก ๑ เมษายน มาเป็น ๑ มกราคม ตาม แบบสากลนิยม พร้อมทั้งเน้นย้ำนโยบายชาตินิยม เช่นให้ประชาชนยื่นตรงเคารพธงชาติขณะเชิญ ธงขึ้นสู่ยอดเสาเวลา ๘ นาฬิกา ในการนี้ รัฐบาลจึงประกาศให้ตั้งเสาธงชาติขึ้นตามวัดต่างๆ และ ให้ย้ายระฆังหรือตึกทอง ณ เวลา ๘ นาฬิกา “เพื่อเป็นมงคลสัญลักษณ์แก่ประชาชนในอันที่จะเคารพ ธงชาติ” รวมทั้งยังมีระเบียบการให้พระภิกษุสงฆ์ที่พบเห็นการเชิญธงขึ้น-ลงจากเสาดตามสถานที่ ราชการ กระทำสามัคคีกรรม คือ “ถ้านั่งอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ฟังนั่งตั้งทำตรง สำรวมใจแผ่เมตตาแก่ชาติ ถ้ากำลังเดินก็พึงหยุดยืนบ้ายหน้าไปทางนั้น และสำรวมใจแผ่เมตตาแก่ชาติเช่นเดียวกัน”

ช่วงเวลาเดียวกันนี้ยังอยู่ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งแรกเริ่มปะทุในทวีปยุโรปมาตั้งแต่ ปี ๒๔๘๒ แล้วลุกลามเข้าสู่ประเทศไทยในปลายปี ๒๔๘๔ รู้จักกันในนาม “สงครามมหาเอเชียบูรพา”

เข้ามามีวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพเข้าสู่ประเทศไทย มีทั้งกองกำลังที่รุก ข้ามเข้ามาจากชายแดนด้านอินโดจีนฝรั่งเศส กับหน่วยทหารที่ยกพลขึ้นบกตามชายฝั่งทะเลทั้ง

ฉายาบัตร
ของสุวฑฒโนภิกขุ
เมื่อกลับมาทำหนังสือธรรม
ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
เขียนด้วยอักษรขอม
เป็นภาษาบาลี
ปี ๒๔๔๒

ภาคใต้และภาคกลางของไทย ทหาร ตำรวจ ยูวชนทหาร และข้าราชการไทยตามจังหวัดต่างๆ จับอาวุธขึ้นต่อสู้ต้านทานอย่างเข้มแข็ง

หลังจากความตายของวีรชนไทยนับร้อย จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ประกาศยินยอมเปิดทางให้ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่านประเทศไทยลงไปโจมตีกองทัพอังกฤษในแหลมมลายูได้

ต้นเดือนมกราคม ๒๔๘๕ เครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มบินเข้ามาทิ้งระเบิดในกรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก

๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ เวลาเที่ยง รัฐบาลไทยเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะอย่างเต็มตัว ด้วยการประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา การทิ้งระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มถี่ขึ้น แม้จะมีเป้าหมายเป็นจุดยุทธศาสตร์ เช่นที่ตั้งของกองทหารญี่ปุ่น โรงไฟฟ้า สะพาน และสถานีรถไฟ แต่ผู้รับเคราะห์ส่วนใหญ่ก็คือราษฎรไทย

ชาวกรุงเทพฯ จำนวนมาก โดยเฉพาะคนแก่ ผู้หญิง และเด็ก เริ่มถูกส่งตัวออกไปให้อยู่ห่างจากเมืองหลวงและภัยทางอากาศมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ผังธนบุรี จังหวัดนนทบุรี อุดยธา ปทุมธานี สระบุรี ฉะเชิงเทรา ราชบุรี และเพชรบุรี กลายเป็นที่พำนักในระหว่าง “อพยพ” ของชาวพระนคร รัฐบาลประกาศให้โรงเรียนในกรุงเทพฯ ปิดการเรียนการสอน หรือไม่ก็ต้องทยอยกันย้ายออกไปเปิดสอนตามต่างจังหวัดเป็นการชั่วคราว

สถานการณ์สงครามส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์ไม่ต่างจากราษฎร แต่วัดไม่อาจย้ายออกไปตั้งในที่อื่นชั่วคราวได้เหมือนโรงเรียน ดังนั้นในวัดบวรนิเวศวิหารจึงต้องเตรียมความพร้อมสำหรับภาวะคับขัน เช่นการพร่างไฟ เตรียมน้ำมันมะพร้าวและด้ายดิบสำหรับจุดตะเกียง ขุดบ่อน้ำในวัดเพิ่มเติม รวมทั้งเลื่อนเวลาลงโบสถ์ทำวัตรสวดมนต์ จากช่วงค่ำ ๒๐ นาฬิกา ขึ้นมาเป็นช่วงเย็น ๑๗ นาฬิกา เพื่อมิให้เกิดความฉุกฉุนในช่วงกลางวันซึ่งมักมีการโจมตีทิ้งระเบิดจากเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตร นอกจากนี้ในเวลาว่างก็จะต้องจัดให้พระภิกษุสามเณรผลัดเปลี่ยนเวรยามคอยดูแลรักษาวัด

ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพานี้ เจ้าหน้าที่กองส่งเสริมวัฒนธรรมการทหารญี่ปุ่นยังได้นำบรรพชิตญี่ปุ่นที่เป็นทหารเข้าพำนักตามพระอารามหลวงต่างๆ ทั่วกรุงเทพฯ “เพื่อความสัมพันธไมตรี” โดยในส่วนของวัดบวรนิเวศวิหาร บรรพชิตทหารญี่ปุ่น ๘ นาย ได้เข้ามาพักราวหนึ่งสัปดาห์ ช่วงปลายเดือนมกราคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๕

พุทธศักราช ๒๔๘๕ ยังเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงในภาษาไทยครั้งสำคัญ เมื่อรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำหนดให้ระเบียบภาษาไทยแบบใหม่ ตัดทอนพยัญชนะที่เสียงซ้ำกันออกไป เช่น ศ ส ษ ให้ใช้ ส ตัวเดียว หรือ ไ ไม้มีวน กับ ไ ไม้มีลาย ก็เก็บไว้เพียง ไ นอกจากนั้นยังประกาศยกเลิกการใช้ตัวเลขไทย เช่น ๑ ๒ ๓ ให้เปลี่ยนไปใช้เลขอารบิกแทนทั้งหมด ดังนั้นจึงต้องมีพจนานุกรมฉบับใหม่ เปลี่ยนตัวสะกดการันต์ของเอกสารราชการ ป้ายชื่ออาคาร สถานที่ ตลอดจนถ้อยคำที่พิมพ์ลงบนธนบัตรใหม่ทั้งหมด ในการนี้คณะสังฆมนตรีมีมติให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรเปลี่ยนใช้ตัวสะกดแบบใหม่ตามระเบียบของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ยังอนุญาตให้มีข้อยกเว้นในกรณีคำบาลี เช่น นามฉายาของพระภิกษุ คงยินยอมให้เขียนตามหลักภาษาบาลีเช่นที่เคยเป็นมา ดังนั้นนามฉายาของพระมหาเจริญจึงยังคงสามารถสะกด “สุวฑฺฒโน” ตามเดิมต่อไปได้

อย่างไรก็ดี ระเบียบภาษาไทยใหม่นี้ยืนยงอยู่ได้เพียงไม่นาน และจบสิ้นไปพร้อมกับรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี ๒๔๘๗

สวามีสังฆยานันทบุรี
เวทาคปประทีป
(ชุดขาว นั่งกลาง)
ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา
และภาษาชาวอินเดีย
ผู้สอนภาษาอังกฤษ
และภาษาสันสกฤต
ให้แก่พระมหาเจริญ สุวฑฺฒโน
(ยืนแถวหน้าคนแรกทางซ้าย)

พระมหาเจริญ
เปรียญธรรม ๘ ประโยค
(นั่งแถวหน้าขวา)
ถ่ายภาพร่วมกับพระภิกษุ
และสามเณรเปรียญ
สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร

๒๔๘๖ - ๒๔๙๕

ทศวรรษ รัชที่

<p>ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (๒ กุมภาพันธ์)</p> <p>รัฐบาลญี่ปุ่นยกดินแดนรัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปะลิส กับเซียงตุงและเมืองพานให้แก่ประเทศไทย (๒๐ สิงหาคม)</p> <p>ก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร (๑๒ ตุลาคม)</p>	<p>สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (แพ ตีอุสสเทว) วัตถุประสงค์เทพวราวม ลีนพระชนม์ (๒๖ พฤศจิกายน)</p>	<p>สถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (๓๑ มกราคม)</p> <p>สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประกาศสันติภาพ โดยถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ เพราะขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของประชาชนไทย (๑๖ สิงหาคม)</p> <p>มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส (๕ ธันวาคม)</p> <p>ก่อตั้ง "สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย" เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกในประเทศ (ธันวาคม)</p>	<p>สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตโดยกะทันหัน รัฐสภาลงมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ให้อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี (๙ มิถุนายน)</p> <p>ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกอันดับที่ ๕๕ ขององค์การสหประชาชาติ (๑๖ ธันวาคม)</p>	<p>เอ็ดวิน เอฟ. สแตนตัน (Edwin F. Stanton) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยคนแรก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (๑๐ เมษายน)</p> <p>จำนวนประชากรของไทย คือ ๑๗.๔ ล้านคน</p>		<p>ไทยเข้าเป็นสมาชิกธนาคารโลก โดยมีแผนจะขอกู้เงินเพื่อใช้ในโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำ การปรับปรุงเส้นทางรถไฟ และระบบชลประทาน (๒๙ กันยายน)</p>	<p>สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างโรงพยาบาลสงฆ์ (๑๑ พฤษภาคม)</p> <p>อรพินท์ ไชยกาล ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีคนแรก (๗ มิถุนายน)</p> <p>กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน "โบราณวัตถุสถานในวัดบวรนิเวศ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร" เป็นโบราณวัตถุสถานสำหรับชาติ (๒๒ พฤศจิกายน)</p>	<p>หนังสือพิมพ์ <i>ข่าวภาพรายสัปดาห์</i> เริ่มออกวางจำหน่าย ต่อมาเปลี่ยนเป็น <i>ข่าวภาพรายวัน</i> <i>เสียงอ่างทอง</i> และ <i>ไทยรัฐ</i> (๑ มกราคม)</p> <p>พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยาภรณ์ วัธสรปะทุม (๒๘ เมษายน)</p> <p>พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" (๕ พฤษภาคม)</p> <p>หนังสือพิมพ์ <i>สยามรัฐ</i> ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ฉบับปฐมฤกษ์ ออกวางจำหน่าย (๒๕ มิถุนายน)</p> <p>เกิดสงครามระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ สหประชาชาติขอให้ประเทศสมาชิกส่งกองกำลังไปช่วยเกาหลีใต้ (๒๕ มิถุนายน)</p>	<p>ประเทศไทยมีประชากร ๒๐.๓ ล้านคน</p>	<p>มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ถูกรัฐบาลเปลี่ยนชื่อเป็น "มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๙๕ (๑๓ มีนาคม)</p> <p>เริ่มจัดงานวันแม่ครั้งแรก กำหนดให้ใช้ดอกมะลิเป็นเครื่องหมาย (๑ เมษายน)</p> <p>เริ่มถ่ายทอดเสียงการออกวางวัลสลากกินแบ่งทางวิทยุกรรมประชาสัมพันธ์ (๖ พฤศจิกายน)</p> <p>ตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดให้บุคคลอายุ ๑๖-๗๐ ปี ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน (๓๐ ธันวาคม)</p>
<p>๒๔๘๖ (พระชันษา ๓๐ ปี)</p> <p>ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔</p>	<p>๒๔๘๗ (พระชันษา ๓๑ ปี)</p>	<p>๒๔๘๘ (พระชันษา ๓๒ ปี)</p> <p>เป็นพระวินัยธรชั้นอุทธรณ์</p> <p>เป็นกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย</p> <p>เป็นอาจารย์สอนวิชาพระสูตรหรือพระสูตรต้นตปิฎกในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย</p>	<p>๒๔๘๙ (พระชันษา ๓๓ ปี)</p> <p>ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์</p>	<p>๒๔๙๐ (พระชันษา ๓๔ ปี)</p> <p>พระมหาเจริญ สุวฑฒโน ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระโศภนคณภรณ์</p> <p>เป็นกรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์</p>		<p>๒๔๙๑ (พระชันษา ๓๕ ปี)</p>	<p>๒๔๙๒ (พระชันษา ๓๖ ปี)</p>	<p>๒๔๙๓ (พระชันษา ๓๗ ปี)</p> <p>เป็นกรรมการเถรสมาคมธรรมยุตประเภทชั่วคราว</p>	<p>๒๔๙๔ (พระชันษา ๓๘ ปี)</p> <p>เป็นกรรมการแผนกตำราและเป็นกรรมการอำนวยการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์</p>	<p>๒๔๙๕ (พระชันษา ๓๙ ปี)</p> <p>ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช โดยยังคงราชทินนาม "พระโศภนคณภรณ์"</p> <p>ร่วมในคณะทูตพิเศษที่มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ส่งไปร่วมฉลองพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุพระอัครสาวก ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา</p>

วันที่ที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีผลบังคับใช้ รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์อันเนื่องด้วยพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีความตอนหนึ่งว่า

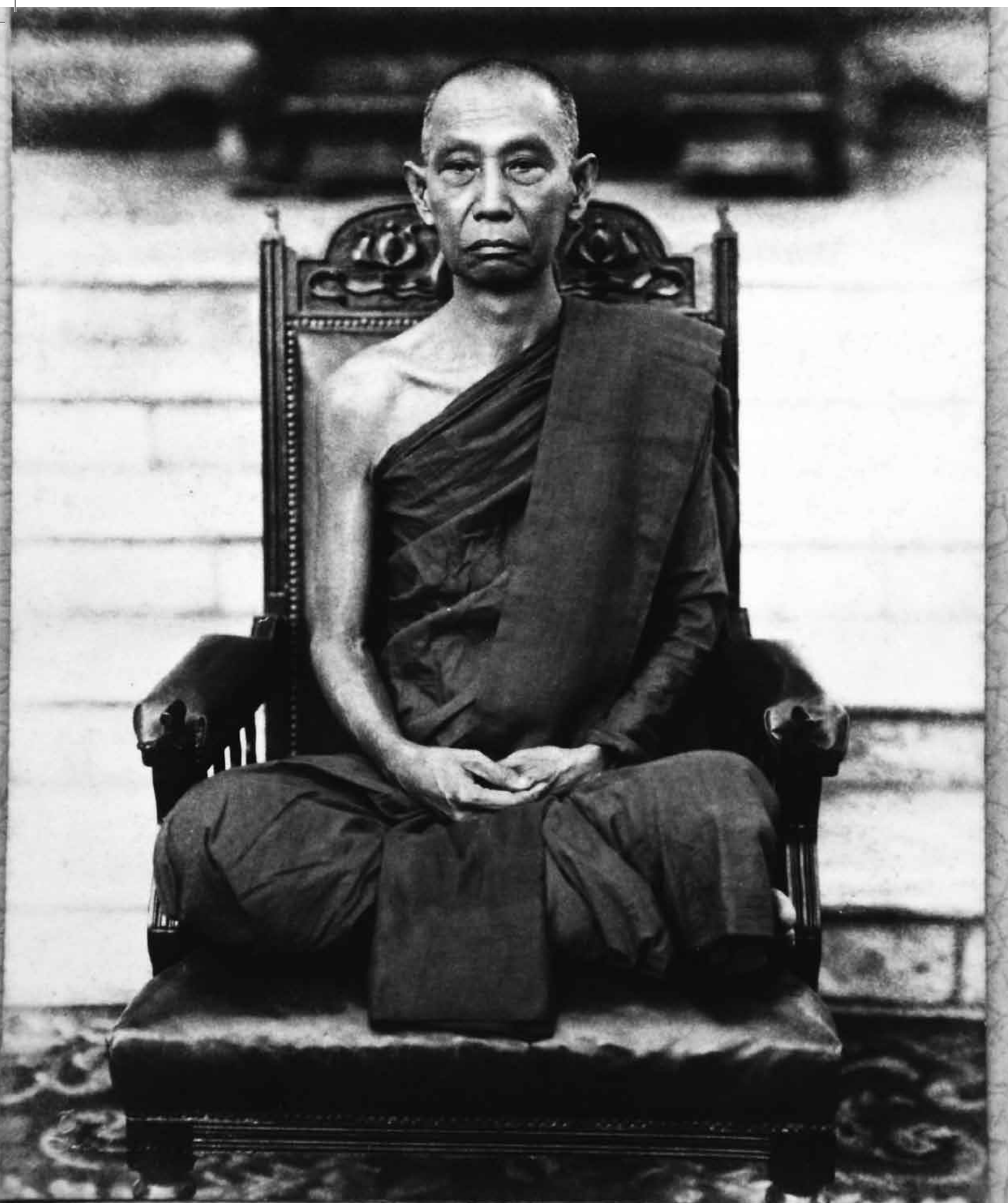
“ประชาชนย่อมทราบอยู่แล้วว่า รัฐบาลนี้มีความสนใจเพียงไร ในการที่จะเชิดชูทะนุบำรุงพระบรมพุทธศาสนาในทุกทาง ตลอดจนการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ การปรับปรุงระเบียบการปกครองทางคณะสงฆ์ และการตั้งคณะกรรมการพิจารณาหาทางบำรุงพระพุทธศาสนา กิจการได้ดำเนินมาโดยลำดับ บัดนี้งานสำคัญที่ได้สำเร็จลุล่วงไปคือการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา พร้อมกันกับคำแถลงการณ์ฉบับนี้...

“สิ่งที่ควรชื่นชมยินดีในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็คือเป็นการเปิดทางให้ได้ทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นการใหญ่ และเมื่อการสังคายนาเสร็จสิ้นลง แต่อย่างช้าต้องไม่เกิน ๘ ปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ก็อาจที่จะรวมนิกายสงฆ์เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ความสามัคคีกลมเกลียว ก็จะเกิดมีแก่ชาติไทยทั้งในทางบ้านเมืองและทางพระศาสนา ข้อนี้ควรเป็นที่ปิติยินดีของชาวไทยและพุทธศาสนิกชนทั่วกัน”

คณะรัฐบาลยุคนั้นได้แสดงความปรารถนาในการรวมนิกายสงฆ์ไว้โดยเปิดเผย ถึงแก่อาราธนาพระสงฆ์มหานิกายและธรรมยุติกนิกายไปอยู่ร่วมกันในวัดพระศรีมหาธาตุ (วัดประชาธิปไตย) ที่สร้างขึ้นใหม่ และมีรัฐพิธีเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๖

ในปี ๒๔๘๖ พระมหาเจริญ สุวฑฒโน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสังคายนาพระวินัยตามความในพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม การทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อหาหนทางในการรวมนิกายสงฆ์ของไทย คือมหานิกายกับธรรมยุต ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น ไม่อาจดำเนินไปได้ เพราะพระเถระในอดีตได้สังคายนาพระธรรมวินัยไว้ครบถ้วนแล้ว ไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดจะต้องสังคายนาต่อ หรือจะไปแก้ไขเพิ่มเติมได้อีก คณะสงฆ์ไทยไม่ว่านิกายใดก็ใช้พระธรรมวินัยอย่างเดียวกันทั้งสิ้น ดังนั้น ความประสงค์ของรัฐบาลที่จะให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อจะหาทางรวมนิกายสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่ผิดฝาผิดตัวและไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ มีหน้าซ้ำ ในการประชุมแต่ละครั้ง ปรากฏว่ากรรมการของแต่ละนิกายมีความเห็นขัดแย้งกันเป็นอย่างมาก ไม่อาจตกลงกันได้ ยิ่งประชุมก็ยิ่งทวีความวิวาทฉุนเฉียว จนถึงแก่เบื่อหน่ายเลิกการกันไปเอง

พระมหาเจริญ สุวฑฒโน
(แถวหลังสุด
ที่สองจากซ้าย)
กับคณะกรรมการและ
เจ้าหน้าที่กองตำรา
มหาหมกุฎราชวิทยาลัย

— พระพรหมมณี

พระพรหมมณี (เจริญ คุตติก) มรณบัตร ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๘

ในปี ๒๕๔๗ ปีที่ ๓ ของสงครามมหาเอเชียบูรพา เครื่องบินของสัมพันธมิตรสามารถบินเข้ามาโจมตีทั้งระเบิดในกรุงเทพฯ ได้โดยแทบไม่มีการป้องกัน สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงมีบันทึกตักเตือนพระภิกษุสามเณร ลงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๗ ว่า (สะกดตามต้นฉบับ)

“วัดเป็นสถานกลางของพระศาสนา ผู้มีศรัทธาสละทรัพย์สร้างเสนาสนะและปูชนียะสถาน ในภายหลังมาเป็นอันเข้าใจกันว่า ภิกษุหรือตลอดถึงสามเณรเป็นผู้รักษาหรือเป็นเจ้าของ สำหรับวัดนี้ เมื่อมีภิกษุสามเณรมาอยู่ ก็อยู่ได้ตามสมควร วัดก็บำรุงตามสมควร เป็นอันว่าผู้มาอยู่ก็ช่วยกันรักษา ช่วยกันทำกรณียะ วัดก็ทูลบำรุงตามสมควร ถึงคราวมีภัยที่คาดว่าจะมาถึง ถึงทางพระพุทธศาสนา พระ...อนุญาตให้หนีภัยได้ แต่ก็ทำนายว่าเป็นภัยชนิดไร คือเป็นภัยที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้าหรือภัยที่คาดว่าจะอาจมีมาถึง ครั้นแล้วเราเองทั้งวัดหนีไป ไม่ต้องคำนึงว่า ใครจะอยู่รักษาวัดหรือไม่ก็ซึ่ง วัดจะเสียหายอย่างไรหรือเป็นอย่างไรก็ซึ่ง ทั้งยังจะให้วัดตามบำรุงผู้หนีภัยไปอีก ขอให้ตั้งใจเป็นกลาง อย่าเข้ากับตัว อย่าเข้ากับวัด แล้วพิจารณาด้วยดีว่าควรปฏิบัติอย่างไร ให้พอเหมาะพอดี”

๓๑ มกราคม ๒๕๔๘ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ประกาศสถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระนามตามราชทินนามเดิม

สงครามมหาเอเชียบูรพายุติลงในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๘ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประกาศสันติภาพในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘ โดยถือว่าการที่ไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อปี ๒๕๔๕ เป็นโมฆะ เพราะมิได้รับความยินยอมพร้อมใจจากปวงชนชาวไทย

๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๘ ปลายปีเดียวกันกับที่มหาสงครามยุติลง คณะสงฆ์ธรรมยุต โดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ขณะทรงดำรงพระสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต และนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งแรกในประเทศไทยขึ้น เรียกว่า “สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

บุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่อยู่เบื้องหลังการก่อตั้งสถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ ได้แก่ พระมหาบุญรอด สุขีโว แห่งสำนักวัดกันมาตุยาราม (๒๕๐๐-๒๕๔๓ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่พระศรีวิสุทธิญาณ ภายหลังลาสิกขา ใช้นามขรवासว่า สุขีพ ปุญญาอนุภาพ) ท่านเป็นพระหนุ่มหัวก้าวหน้า และเป็นสหธรรมิกที่สนิทสนมรูปหนึ่งของพระมหาเจริญ พระมหาบุญรอดริเริ่มการสอนพุทธศาสนา ควบคู่กับวิชาภาษาอังกฤษ และวิชาทางโลก ให้แก่พระภิกษุสามเณรที่วัดของท่านจนได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง พระพรหมมณี (ผิน สุวโจ) ขณะยังเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร จึงแนะนำให้ท่านมาใช้สถานที่ของวัดบวรฯ และเสนอให้คิดหาหนทางจัดตั้งสถาบันการศึกษาของสงฆ์ขึ้นให้เป็นเรื่องเป็นราว

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระอุปชฌาย์เมื่อครั้งทำทัฬหีกรรม ทรงมอบพระรูปพร้อมลายพระหัตถ์แก่พระมหาเจริญ สุวทุฒโน เมื่อปี ๒๕๔๔

อย่างไรก็ดี การจัดตั้งการศึกษาของสงฆ์จะมีวิชาทางโลกรวมอยู่ด้วยนี้ได้รับคำติติงจากพระเถรานุเถระจำนวนมาก ด้วยคิดเห็นกันมาช้านานว่าวิชาความรู้ทางโลกนั้นเป็นอวิชา จนทางคณะสงฆ์เคยประกาศสั่งห้ามศิษย์สามเณรเรียนวิชาอย่างคฤหัสถ์ “เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ พิมพ์ดีด ชวเลข การบัญชี” มาแล้วตั้งแต่ปี ๒๔๗๙ โดยมีการกำหนดบทลงโทษไว้ถึงขั้นให้เจ้าอาวาสกระทำปาปพาทนียกรรม ขับออกจากวัดเสีย บ้างก็ว่าการเรียนวิชาทางโลกจะทำให้พระเถรสึกออกจากสมณเพศมากขึ้น จนถึงขั้นกล่าวหาว่าสิ่งที่ท่านทำนั้นเป็นการทำลายพระพุทธศาสนา ก็มีพระมหาบุญรอด สุชีโว พร้อมด้วยพระมหาเจริญ สุวฑฺฒโน จึงต้องขอเข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เพื่อชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นในการจัดการศึกษาสมัยใหม่ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ และเพื่อขอประทานความสนับสนุนในกิจการดังกล่าว จนในที่สุดสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตัดสินพระทัยให้การสนับสนุนเต็มที่ จนนำไปสู่การก่อตั้งสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังกล่าว

และเมื่อจัดตั้งสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย ขึ้นแล้ว ปรากฏว่ายังขาดตัวคนที่จะร่วมทำงานด้านต่าง ๆ อีกมาก พระมหาบุญรอด ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ พระศรีวิสุทธิญาณ ก็ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นรูปแรก ขณะที่พระมหาเจริญ สุวฑฺฒโน ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสภาการศึกษา รวมทั้งยังเป็นอาจารย์ผู้บรรยายวิชาพระสูตรหรือพระสุตตันตปิฎก ในสถาบันดังกล่าวด้วย

ถัดมาในปี ๒๔๘๙ พระมหาเจริญ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการของสมเด็จพระสังฆราช จากนั้นในปี ๒๔๙๐ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระราชาคณะ หรือที่ชาวบ้านมักเรียกกันว่า “เจ้าคุณ” โดยได้รับพระราชทานสมศักดิ์ที่ พระโศภนคณาภรณ์ (แปลว่าผู้เป็นอาภรณ์ หรือเครื่องประดับของหมู่คณะอันงาม) ราชทินนามนี้ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติการคณะสงฆ์ไทย ถือเป็นราชทินนามที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อพระราชทานแก่ท่านโดยเฉพาะ

ในเดือนตุลาคม ๒๔๙๕ นับเป็นครั้งแรกที่พระโศภนคณาภรณ์ได้เริ่มต้นศาสนกิจในต่างประเทศ เมื่อมหาโพธิสมภคม ประเทศอินเดีย ได้มอบพระบรมสารีริกธาตุพร้อมด้วยพระอรหันตธาตุให้แก่ประเทศกัมพูชา ซึ่งขณะนั้นกำลังจะได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ในการนี้มีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุขึ้นเครื่องบิน แวะที่สนามบินดอนเมือง ก่อนจะต่อไปยังกรุงเทพมหานคร พระโศภนคณาภรณ์ได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในคณะผู้แทนของไทยเดินทางไปร่วมฉลองสมโภชด้วย

ในปลายปีเดียวกันนั่นเอง ท่านเจ้าคุณพระโศภนคณาภรณ์ก็ได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นจากพระราชาคณะชั้นสามัญเป็นพระราชาคณะชั้นราช โดยยังคงราชทินนามเดิม

พระบรมสารีริกธาตุ และพระอรหันตธาตุจากลังกา ประดิษฐานในมณฑป ณ วัดพระแก้ว กรุงเทพมหานคร

ทศวรรษที่

๗

๒๔๙๖ - ๒๕๐๕

หลังจากศาสนิกในกัมพูชา ถัดมาในปี ๒๕๕๗ พระโศภนคณาภรณ์ ได้ร่วมในคณะพระสงฆ์ไทย ที่ไปร่วมประชุมสังฆสังคายนา สมัยที่ ๒ ณ กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า พม่าเรียกการสังคายนาครั้งนี้ว่า สังฆสังคายนา คือนับเป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๖ ของพม่า

พุทธศักราช ๒๕๕๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน เสด็จออกทรงผนวช เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง และเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงปฏิบัติสมณธรรมเป็นเวลา ๑๕ วัน ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ จึงทรงลาผนวช

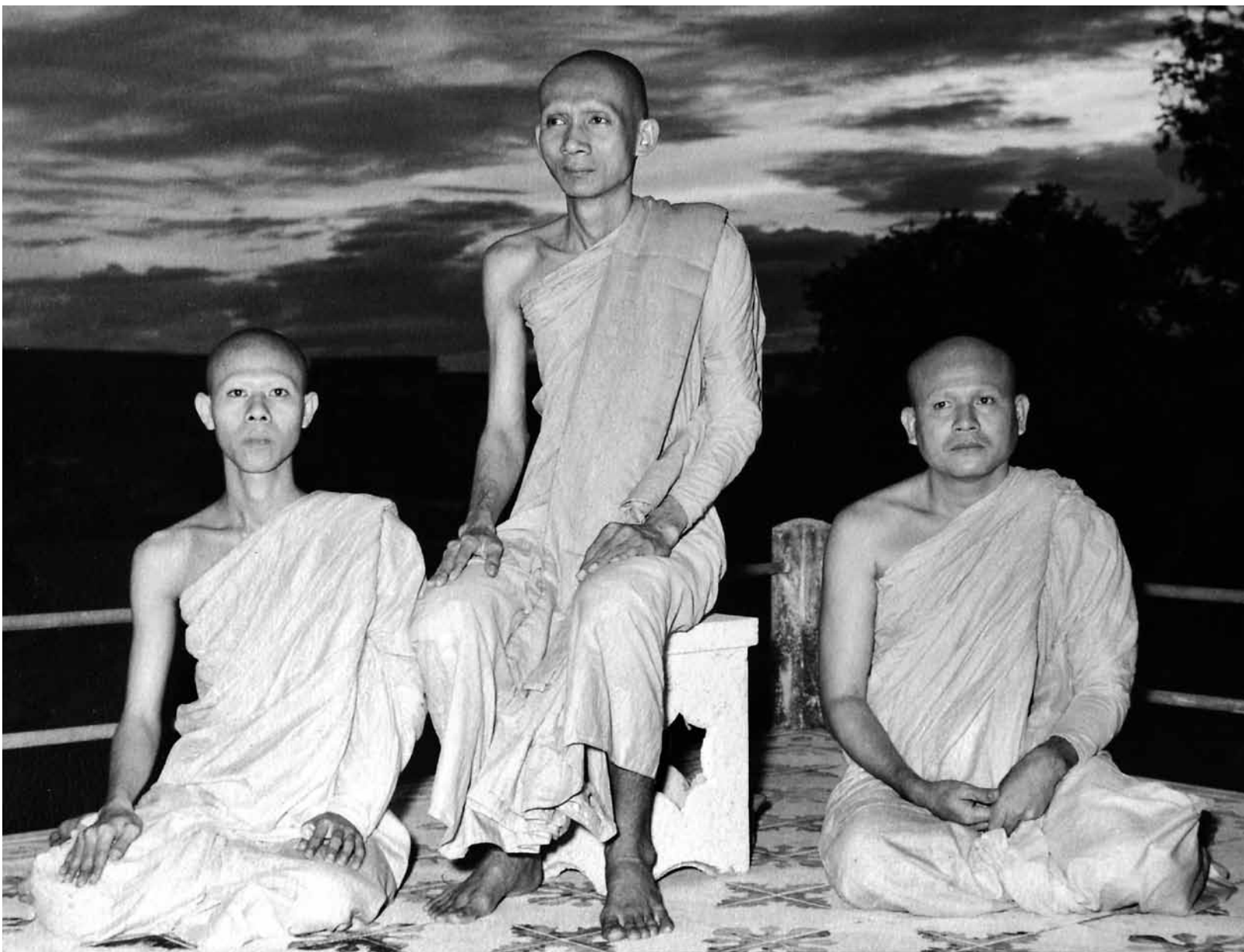
การเสด็จออกทรงผนวชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนับเป็นเหตุการณ์สำคัญของชาติ และเป็นภารกิจสำคัญของวัดบวรนิเวศวิหารที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้านต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องให้ลุล่วงไปด้วยดีสมดังพระราชประสงค์ ในการนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระบรมราชาอุปถัมภ์ (พระอุปัชฌาย์) ทรงเลือกพระโศภนคณาภรณ์ ให้ทำหน้าที่เป็น “พระอภิบาล” (พระพี่เลี้ยง) ของพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

หน้าที่นี้ นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ถวายคำแนะนำต่าง ๆ อันเนื่องด้วยการทรงผนวชแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับแต่ก่อนการทรงผนวชจนตลอดระยะเวลาแห่งการทรงผนวช ตั้งแต่เมื่อคราวพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ถวายเครื่องสักการะ ทรงทำอุปัชฌาย์วัตรในวันแรกหลังจากทรงผนวช คือวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ ถวายพระโอวาทในการทรงผนวช ครั้นในลำดับสุดท้ายแห่งพระโอวาทนั้น มีพระดำรัสความว่า

“วันนี้สอนแต่เท่านี้ก่อน นี้ถวายหนังสือไป หนังสือนวโกวาท ถ้ามีเวลาควรทรงอ่าน ในวินัยให้จับเสียก่อน และอ่านให้เข้าพระทัยเพื่อจะได้ประพฤติตาม ถ้าไม่เข้าพระทัยก็รับสั่งถามพระพี่เลี้ยง...”

เหตุที่พระโศภนคณาภรณ์ได้รับเลือกให้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษดังกล่าวนี้ ย่อมเนื่องมาจากแต่สมเด็จพระสังฆราชทรงรู้จักคุ้นเคยและไว้วางพระทัยในปฏิภาณและความสามารถของท่าน ดังที่เล่ากันมา

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเลือกพระโศภนคณาภรณ์ ให้เป็น “พระอภิบาล” (พระพี่เลี้ยง) ของพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในระหว่างที่ทรงผนวช เป็นพระภิกษุและเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

พระโศภนคณาภรณ์
พระราชกณะชั้นเทพ
ถ่ายกับพระนวกะ
พ.ศ. ๒๔๙๙

ก็คือ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ คงเล็งเห็นแววบางอย่างมาช้านานแล้ว จึงมักทรงออกนามท่านว่า “อาจารย์เจริญ” ตั้งแต่สมัยเป็นพระเปรียญหนุ่ม และทรงมอบหมายหน้าที่การงานต่างๆ ให้กระทำเสมอๆ ประกอบกับทั้งขณะนั้นพระโศภนคณาภรณ์ มีอายุได้ ๔๓ ปี กำลังพอเหมาะ อาวุโสไม่สูงจนเกินไป

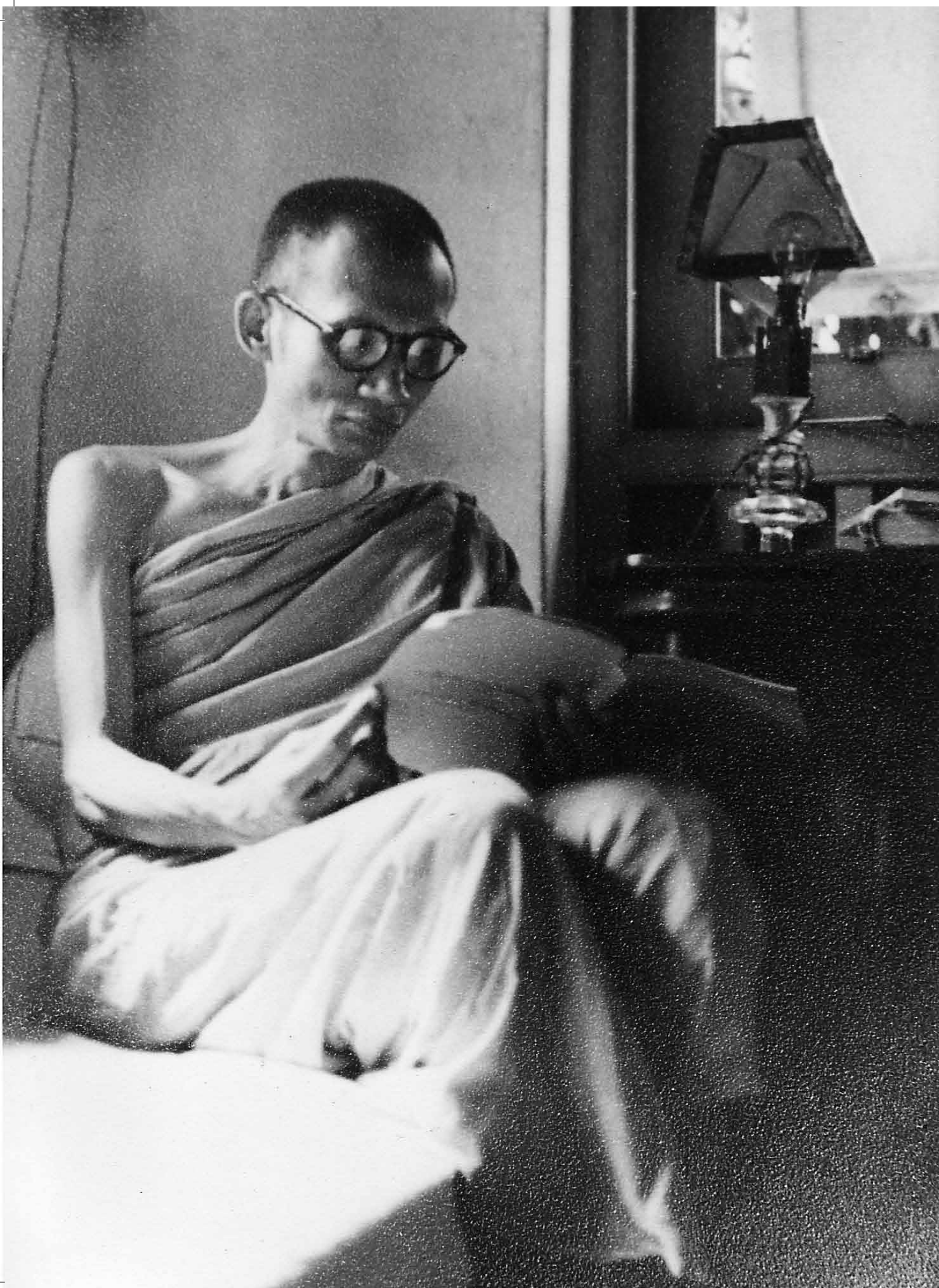
หนึ่งเดือนต่อมาหลังจากทรงลาผนวช ในอภิสิทธิ์สมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๔๙๙ พระโศภนคณาภรณ์ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมในราชทินนามที่ พระธรรมวราภรณ์ (อันมีความหมายว่า ผู้มีธรรมเป็นอาภรณ์ คือเครื่องประดับอันประเสริฐ) ราชทินนาม “ธรรมวราภรณ์” นี้ก็ตั้งขึ้นใหม่เพื่อพระราชทานแก่ท่านเป็นการเฉพาะ เช่นเดียวกับราชทินนาม “โศภนคณาภรณ์” นั่นเอง

ในปี ๒๕๐๐ รัฐบาลจัดให้มีการฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง แสดงพุทธมณฑลจำลอง จัดกระบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารคเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ถือเป็นครั้งแรกที่จัดขึ้นนับแต่ล้มเลิกไปภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เป็นต้นมา นอกจากนั้นยังมีการตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้แก่วัดที่ทำความผิดฐานกบฏ จลาจล ฯลฯ พระราชบัญญัติล้างมลทินฯ พระราชกำหนดพระราชทานอภัยโทษ พระราชบัญญัติกำหนดเขตอภัยทานแก่สัตว์ ฯลฯ รวมทั้งยังได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีเพิ่มจากที่ขาดครวไป โดยเฉพาะได้มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทย อนุสรณ์งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ พุทธศักราช ๒๕๐๐ อันเป็นพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยครบชุดฉบับแรก ชุดหนึ่งมี ๘๐ เล่ม

เจ้าพระคุณ พระธรรมวราภรณ์ ได้รับหน้าที่ทางการคณะสงฆ์มาเป็นลำดับ เฉพาะตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ถือเป็นสมาชิกสังฆสภาโดยตำแหน่งมาตั้งแต่สังฆสภาชุดแรก ในปี ๒๔๘๔ ถัดมาในปี ๒๔๘๖ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย จากนั้นก็ได้รับตำแหน่งเป็นพระวินัยธรชั้นอุทธรณ์ (๒๔๘๘) และรักษาการพระวินัยธรชั้นฎีกา (๒๔๙๙) ในปี ๒๕๐๓ ก็ได้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีช่วยว่าการปกครอง สังการองค์การปกครองคณะธรรมยุต

ทว่าตามทรงชนะของท่านแล้ว พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ สร้างความปั่นป่วนให้แก่คณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำหรับคณะธรรมยุต ดังที่ท่านเคยเล่าไว้เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๑๖ ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ สมเด็จพระญาณสังวร ว่า

“จารีตประเพณีในคณะธรรมยุต มองเห็นได้ชัด เพราะว่าในคณะธรรมยุตนั้น ได้ถือปกครองกันเองมาตั้งแต่ตั้งคณะธรรมยุตขึ้น ในขั้นต้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงผนวชอยู่ ได้ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง โดยพฤตินัย เพราะว่าโดยนิตินัยนั้น ก็ยังขึ้นอยู่ในคณะกลางที่มี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเป็นเจ้าคณะ และต่อมาเมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นหัวหน้าคณะธรรมยุต ในตอนแรก โดยนิตินัยก็ยังร่วมอยู่ในคณะกลาง แต่ว่าโดยพฤตินัยแล้ว ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง แต่ในครั้งแรกนั้น คณะธรรมยุตมีน้อยไม่กี่วัด การปกครองก็ไม่ยาก ต่อมาคณะธรรมยุตได้แยกออกมาเป็นคณะใหญ่อีกคณะหนึ่ง ไม่ขึ้นอยู่ในการปกครองของคณะกลาง และก็มีเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตปกครองกันสืบต่อมา ถัดจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ก็คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และถัดมาก็สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์

พระโสภณคณาภรณ์
เมื่อเป็นพระราชาคณะ
ชั้นเทพ

นั้นสิ้นพระชนม์ ก็มาเปลี่ยนกฎหมายคณะสงฆ์ คือเลิกกฎหมาย ร.ศ. ๑๒๑ มาใช้กฎหมาย พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อจะรวมนิกายสงฆ์ และมีบทบัญญัติที่บังคับให้ต้องรวมนิกายสงฆ์ แต่ว่ามีบทเฉพาะกาลว่า ให้ทำสังคายนาถ้อยเสียก่อน

“เพราะฉะนั้น เมื่อใช้กฎหมายนี้แล้ว กฎหมายฉบับนี้ก็ไม่มีรองตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ธรรมยุต พร้อมทั้งตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่อื่นๆ ทางฝ่ายมหานิกายด้วย แปลว่า เลิกตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ แต่มาใช้ตำแหน่งร่วมกันตามกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับนั้น แต่ถึงดังนั้น คณะธรรมยุตเองก็ยังนับถือเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตในครั้งนั้น ก็คือสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระองค์ท่านได้ปรารภถึงวัดธรรมยุตต่างๆ ที่มีมากขึ้น และเหตุการณ์ต่างๆ ที่บังเกิดขึ้น ทรงเห็นว่า ลำพังเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตองค์เดียว ไม่สามารถที่จะปกครองคณะธรรมยุตได้ทั่วถึง จึงได้ตั้งกรรมการคณะธรรมยุตขึ้น มีหน้าที่เกี่ยวกับการประชุมพิจารณาการคณะในคณะธรรมยุต เพื่อที่จะเสนอเจ้าคณะใหญ่สั่งปฏิบัติ

“เพราะฉะนั้น จึงได้เกิดมีคณะกรรมการคณะธรรมยุตขึ้น กรรมการคณะธรรมยุตนี้ ก็ไม่มีการรับรองตามกฎหมายแต่อย่างใด เช่นเดียวกับตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เอง ก็ไม่ได้มีการรับรองตามกฎหมายฉบับนั้น แต่ว่าคณะธรรมยุตเราก็อยอมรับนับถือ และเชื่อฟัง เป็นจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติมา และจารีตประเพณีดังนั้น นับถือเชื่อฟังกันจริงๆ เพราะในสมัยนั้น พระเถรานุเถระในคณะธรรมยุต ยอมรับปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ในส่วนที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นการเบียดเบียนทำลาย แต่ว่าในส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นการเบียดเบียนแล้ว ก็ไม่รับปฏิบัติ แปลว่า ‘ดื้อแพ่ง’ จนถึงได้ทำหนังสือยื่นต่อรัฐบาล ในสมัยที่หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี^๑ กฎหมายฉบับนั้น ก็ยังใช้กันเรื่อยมา จนถึงสมัยสมเด็จพระสังฆราช วัดเบญจมบพิตร และสมเด็จพระสังฆราช วัดมกุฏกษัตริยาราม ขณะดำรงตำแหน่งเป็น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เป็นสังฆนายก และรัฐบาลมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ท่านจอมพล สฤษดิ์ ได้เข้าไปสังเกตการณ์ประชุมสังฆสภา ครั้นแล้วก็ได้มีความเห็นว่า ต้องเลิกกฎหมาย พ.ศ. ๒๔๘๔ จึงร่างกฎหมายฉบับปัจจุบันขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งกฎหมายฉบับปัจจุบันนี้ก็เอารูปของพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้นแหละมาใช้เป็นส่วนใหญ่ เช่นมหาเถรสมาคม จึงได้กลับมาให้เจ้าคณะใหญ่ขึ้น ในคณะธรรมยุตก็มีเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต และในมหานิกายเองก็มีเจ้าคณะใหญ่ออกไปหลายคน เพราะมีจำนวนมาก ในกรรมการมหาเถรสมาคมรุ่นแรกที่สุดของกฎหมายนี้ สมเด็จพระสังฆราช วัดสระเกศ เวลานั้นท่านยังไม่ได้เป็นพระสังฆราช แต่ปฏิบัติหน้าที่สังฆราช เพราะมีพรรษาสูง ท่านก็ตั้งมหานิกาย ๓ องค์ ธรรมยุต ๓ องค์ รวมเป็น ๖ องค์เท่านั้น เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม”

ดังกล่าวมาแล้ว ในปี ๒๕๐๕ สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงมีการตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่ ขึ้นใช้แทนฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ สืบมาจนบัดนี้

^๑ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างเดือนสิงหาคม ๒๔๘๙-พฤศจิกายน ๒๔๙๐

นับตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๐๔ เมื่อพระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ) มรณภาพลง พระธรรมวราภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน) ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารสืบแทนเป็นลำดับต่อมา

เล่ากันว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาโณทโย) วัดสระเกศ สมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้น ถึงกับทรงปรารภด้วยความห่วงใยว่า “เจ้าคุณ! จะเอาวัดบวรฯ ไว้อยู่หรือ” ทั้งนี้ด้วยเหตุว่าพระธรรมวราภรณ์มีวัยเพียง ๔๘ พรรษา ๒๘ นับว่าก็ได้สูงนัก แต่กลับจะต้องปกครองวัดบวรนิเวศวิหารอันเป็นพระอารามหลวงสำคัญ ทั้งยังมีพระเถระที่มีอาวุโสเหนือกว่าอยู่อีกหลายรูป จึงเป็นที่น่าวิตกว่าจะเป็นไปด้วยความเรียบร้อยได้หรือไม่ แต่พระธรรมวราภรณ์ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าท่านสามารถปกครองวัดบวรนิเวศวิหารมาได้ด้วยความปลอดภัยเรียบร้อยทุกประการ

และในโอกาสที่สมเด็จพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๐๔ นั้นเอง ท่านได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นราชาคณะชั้นเจ้าคณะรอง (คือรองเจ้าคณะใหญ่ หรือรองสมเด็จพระราชาคณะ) ที่ พระศาสนโสภณ (มีความหมายว่า ผู้งามในพระศาสนา หรือผู้ยังพระศาสนาให้งาม)

ราชทินนามนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงมีพระราชดำริผูกขึ้นพระราชทานแก่พระมหาดุสิต ซึ่งภายหลังได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สามสมเด็จพระสังฆราช
(จากซ้ายไปขวา)
-สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช
(อยู่ ญาโณทโย)
-สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
(เจริญ สุวฑฺฒโน)
-สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช
(ปุ่น ปุณฺณสิริ)

ทศวรรษที่

๒๕๐๖-๒๕๖๕

<p>สถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาโณทโย) วัดสระเกศ (๔ พฤษภาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เลียบพระนครโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคตามโบราณราชประเพณี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๓ รอบ (๗ ธันวาคม)</p> <p>สำนักงานสถิติแห่งชาติ และคณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพิธีเปิด เชื้อนภูมิพล (๑๗ พฤษภาคม)</p> <p>ประกาศใช้ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (เมษายน)</p> <p>มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคแห่งแรก เริ่มเปิดการเรียนการสอน (มิถุนายน)</p>	<p>เกิดการปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาล กับกองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย (พคท.) ครั้งแรกที่นาแก จังหวัดนครพนม เหตุการณ์นี้เป็นที่รู้จักกันในเวลาต่อมาว่า “วันเสียปืนแตก” (๘ สิงหาคม)</p> <p>สถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม (๒๖ พฤศจิกายน)</p> <p>องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (The World Fellowship of Buddhists หรือ พสล.) ตั้งสำนักงานใหญ่ในประเทศไทย (๒๒ ธันวาคม)</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเททองหล่อ พระพุทธนวราชพิตร เพื่อประดิษฐานตามจังหวัดต่างๆ</p> <p>ท้าวราชอาณาจักร (๒๘ เมษายน)</p> <p>พิธีเปิดอาคารใหม่ หอสมุดแห่งชาติ ทำวาสุกรี (๕ พฤษภาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ เป็นประธานทรงเปิด วัดพุทธปทีป ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร เป็นวัดไทยแห่งแรกในประเทศตะวันตก (สิงหาคม)</p> <p>เปิดสนามบินอยู่ตะเภา จังหวัดชลบุรี (สิงหาคม)</p> <p>เปิด “สะพานลอย” ข้ามสี่แยกประตูน้ำ เป็นสะพานลอยแห่งแรกของประเทศ (๑๒ พฤศจิกายน)</p>	<p>เครื่องบินทิ้งระเบิดแบบ บี. ๕๒ ของสหรัฐฯ ลงจอดที่สนามบินอยู่ตะเภา เป็นครั้งแรก (๑๐ เมษายน)</p> <p>เปิดสะพานสารสิน เชื่อมระหว่างเกาะภูเก็ต กับจังหวัดพังงา (๗ กรกฎาคม)</p> <p>ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพประชุมประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ห้าประเทศ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ จัดตั้งองค์การความร่วมมือขึ้นเป็นสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (ASEAN) (๗ สิงหาคม)</p>	<p>รัฐบาลไทยส่งกองพลอาสาสมัคร “เสือดำ” และ “จิ้งอางศึก” ไปช่วยรบเป็นฝ่ายเวียดนามในสงครามเวียดนาม</p>	<p>มนุษย์อวกาศที่เดินทางไปกับยาน อพอลโล ๑๑ ของสหรัฐฯ ก้าวลงสู่พื้นผิวดวงจันทร์เป็นครั้งแรก เหตุการณ์นี้ถ่ายทอดออกอากาศไปทั่วโลก</p> <p>ในประเทศไทยมีผู้สนใจติดตามรับชมโทรทัศน์กันทั่วประเทศ (๒๑ กรกฎาคม)</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สถาปนาพระอิสริยยศ และเฉลิมพระนามพระอัฐิ สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช เป็นสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และเฉลิมพระนามพระราชชนนีศรีสังวาล เป็น สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (๙ มิถุนายน ๒๕๑๓)</p> <p>จำนวนประชากรของไทย มีประมาณ ๓๔.๔ ล้านคน</p>	<p>พระราชพิธีราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ ๒๕ ปี ทรงขอให้รัฐบาลสร้างถนนวงแหวนเป็นที่ระลึกแทนการเฉลิมพระเกียรติอย่างอื่น เป็นต้นกำเนิดของ “ถนนรัชดาภิเษก” (๙ มิถุนายน)</p> <p>สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) สิ้นพระชนม์ จากอุบัติเหตุทางรถยนต์ ที่ถนนบางนา-ตราด จังหวัดสมุทรปราการ (๑๘ ธันวาคม)</p> <p>ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๔ รวมจังหวัดพระนครและธนบุรี เป็น “นครหลวงกรุงเทพธนบุรี” (๒๑ ธันวาคม)</p> <p>กำเนิดวัดไทยแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา มีชื่อเมื่อแรกตั้งว่า “ศูนย์พุทธศาสนาเถรวาท” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดไทยลอสแอนเจลิส” (๒๒ ธันวาคม)</p>	<p>กรมศิลปากรเข้าชุดค้นโบราณวัตถุยุคสำริดที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (มกราคม)</p> <p>โปรดเกล้าฯ รับกิจการลูกเสือชาวบ้านที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และพระราชทานทุนช่วยกิจการ (๑๙ มีนาคม)</p> <p>กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เป็นครั้งแรก ที่โรงละครแห่งชาติ (เมษายน)</p> <p>สถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนฯ (๒๖ กรกฎาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิศิราลงกรณ์ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (๒๘ ธันวาคม)</p>	<p>กรมศิลปากรเข้าชุดค้นโบราณวัตถุยุคสำริดที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (มกราคม)</p> <p>โปรดเกล้าฯ รับกิจการลูกเสือชาวบ้านที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และพระราชทานทุนช่วยกิจการ (๑๙ มีนาคม)</p> <p>กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เป็นครั้งแรก ที่โรงละครแห่งชาติ (เมษายน)</p> <p>สถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนฯ (๒๖ กรกฎาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิศิราลงกรณ์ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (๒๘ ธันวาคม)</p>
<p>๒๕๐๖ (พระชันษา ๕๐ ปี)</p>	<p>๒๕๐๗ (พระชันษา ๕๑ ปี)</p>	<p>๒๕๐๘ (พระชันษา ๕๒ ปี)</p>	<p>๒๕๐๙ (พระชันษา ๕๓ ปี)</p>	<p>๒๕๑๐ (พระชันษา ๕๔ ปี)</p>	<p>๒๕๑๑ (พระชันษา ๕๕ ปี)</p>	<p>๒๕๑๒ (พระชันษา ๕๖ ปี)</p>	<p>๒๕๑๓ (พระชันษา ๕๗ ปี)</p>	<p>๒๕๑๔ (พระชันษา ๕๘ ปี)</p>	<p>๒๕๑๕ (พระชันษา ๕๙ ปี)</p>	
<p>เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมชุดแรกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕</p>	<p>เป็นอนุกรรมการพิจารณาร่างระเบียบการเดินทางไปต่างประเทศของพระภิกษุสามเณร</p>	<p>ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ</p> <p>โยมมารดากลับไปบ้านที่กาญจนบุรี แล้วถึงแก่กรรม</p>	<p>เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในพิธีเปิดวัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ถวายพระธรรมเทศนา “พุทธปทีปกลา” หน้าพระที่นั่งเนื่องในการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลอาสาฬหบูชา ณ วัดพุทธปทีป จากนั้นเดินทางดูการพระศาสนาในประเทศฝรั่งเศส อิตาลี สวิตเซอร์แลนด์ และกรีซ (สิงหาคม)</p> <p>เป็นประธานอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ</p>	<p>ตามเสด็จสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เสด็จเยือนศรีลังกา ตามคำกราบทูลอาราธนาของรัฐบาลศรีลังกา (กุมภาพันธ์)</p> <p>เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาร่างระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการปลูกสร้างอาคารที่ดินของวัด ซึ่งมีผู้เช่าอยู่</p>	<p>เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาโครงการรับการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์</p> <p>ดูงานด้านการพระศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาทั่วไป ในประเทศอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย และฟิลิปปินส์</p> <p>เริ่มต้นชุดการบรรยาย “การบริหารทางจิต” ออกอากาศทางสถานีวิทยุ อส. พระราชวังดุสิต</p>	<p>เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษา โรงเรียนมัธยม ของคณะสงฆ์</p> <p>เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิโครงการจัดตั้งโรงเรียนพระสังฆาธิการส่วนกลาง</p> <p>เริ่มต้นจัด Dhamma Class (ชั้นเรียนธรรมะ) ให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจพระพุทธศาสนา</p>	<p>อุปสมบทสามเณรชาวอินโดนีเซีย ๕ รูป ณ มหาสถูปบรมพุทโธ เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย (พฤษภาคม-มิถุนายน)</p> <p>ดูงานด้านการพระศาสนา ในประเทศปากีสถาน เนปาล และอินเดีย</p> <p>เยี่ยมเยียนพระสงฆ์ และชาวพุทธ ในประเทศปากีสถานตะวันออก (บังกลาเทศ) (ธันวาคม ๒๕๑๓-มกราคม ๒๕๑๔)</p>	<p>เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาร่างกฎหมายตราความว่าด้วยการลงโทษกรรมแก่พระภิกษุ</p> <p>บรรยายเรื่องพระพุทธรูป ในรายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</p> <p>สร้างวัดไทยแห่งแรกในอินโดนีเซีย คือ วัดธรรมที่ปาราม เมืองมาลัง เกาะชวา</p>	<p>ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระญาณสังวร (ธันวาคม)</p> <p>ในฐานะผู้อำนวยการมูลนิธิมหาเมตตาฯ จัดส่งพระธรรมทูตไทยสองรูปแรก ไปปฏิบัติศาสนกิจ ณ นครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย</p> <p>เป็นประธานกรรมการบริหารสภาการศึกษาของคณะสงฆ์</p> <p>เป็นรองประธานกรรมการและผู้อำนวยการ โรงเรียนพระสังฆาธิการคณะธรรมยุต</p>	

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดให้มีมหาเถรสมาคม มีอำนาจปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย กรรมการมหาเถรสมาคมชุดแรกที่ได้รับการแต่งตั้งในปี ๒๕๐๖ ประกอบไปด้วย

๑. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อยู่ ญาณโทโย) วัดสระเกศ ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช
๒. สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
๓. สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
๔. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๕. พระธรรมปัญญาบดี (วน จูติญาโณ) วัดอรุณราชวราราม
๖. พระศาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
๗. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาลี อินฺทโชโต) วัดอนงคาราม

กรรมการมหาเถรสมาคมชุดแรกนี้ ปรากฏว่าต่อมาภายหลังได้รับแต่งตั้งให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราชติดต่อกันมาตามลำดับถึง ๕ พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาณโทโย) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๕ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๖ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๗ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๘ และ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙

นับแต่เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ พระธรรมวราภรณ์ ครองวัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ท่านได้เอาใจใส่ดูแล ระวังรักษา และบูรณปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุสถาน เสนาสนะต่างๆ ทั้งในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ตลอดจนในส่วนของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ

ปี ๒๕๐๗ ให้เริ่มการบูรณะพระมหาเจดีย์ในวัดบวรนิเวศวิหาร ประดับกระเบื้องโมเสกสีทองซึ่งนำเข้ามาจากประเทศญี่ปุ่น ตลอดทั้งองค์ สร้างซุ้มยอดปราสาทเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ขนาดเสมอด้วยพระองค์จริง บนฐานประทักษิณชั้นสองด้านทิศตะวันออก

งานปลงศพ
บางน้อย คชวัตร
โยมมารดา
ปี ๒๕๐๘

ปี ๒๕๐๘ ประดิษฐานเทวปฏิมาทองคำ รายไปแต่ละด้านบนฐานประทักษิณชั้นล่าง ได้แก่ พระพรหมและพระวิสุกรรม ทิศเหนือ พระนารายณ์และพระคิเว ทิศใต้ กับพระปัญจสิขะ และพระประคนธรรพ ทิศตะวันตก เทวรูปเหล่านี้เดิมออกแบบจัดสร้างเพื่อติดตั้ง ณ ชุ่มหลังคา โรงละครแห่งชาติ แต่เกิดเหตุขัดข้องจึงถูกทอดทิ้งไว้ที่โรงหล่อ กรมศิลปากร เมื่อท่านเจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศวิหารไปดูงานการปั้นหุ่นพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ช่วงปี ๒๕๐๖-๒๕๐๗ พบเห็นเทวรูปเหล่านี้ จึงติดต่อทางกรมศิลปากร แจ้งความประสงค์จะนำมาติดตั้งไว้ ณ ลานประทักษิณเจดีย์ชั้นล่าง เพื่อให้เข้าชุดกันกับพระศิวลึงค์และรางสรงน้ำ (โยนิโอรณะหรือ อุมาลึงค์) ที่มีอยู่บนลานประทักษิณแต่เดิม* กรมศิลปากรจึงอนุมัติถวายเทวรูปทั้งหมดแก่ วัดบวรนิเวศวิหาร

ส่วนลูกแก้วยอดพระมหาเจดีย์ทั้งสามลูกก็จัดทำใหม่ เปลี่ยนให้ลูกล่างสุดมีขนาดใหญ่ เพื่อให้ลดหลั่นตามขนาดกันเป็นเถาสากล แล้วกาไหลทอง

ปี ๒๕๐๘ เมื่อการบูรณะพระมหาเจดีย์แล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีกลูกแก้วชั้นประดิษฐานบนยอดพระมหาเจดีย์ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระสุหร่ายและทรงเจิมแผ่นศิลาปฐมฤกษ์ เพื่อใช้ในการบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ

การบูรณะพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหารเริ่มด้วยการจัดการตัดความชื้นและกันน้ำที่ซึมขึ้นมาตามเสาและผนังกำแพงพระอุโบสถ ประดับฝาผนังภายนอกและเสารายรอบเจดีย์แต่ละด้านด้วยหินอ่อน พร้อมกับทำบัวหัวเสาด้วยหินอ่อนเป็นลวดลายตามแบบของเดิม โดยส่งแบบไปทำที่ประเทศอิตาลี ปูพื้นภายในและภายนอกด้วยหินแกรนิต หล่อรูปหระ (หะ-รา คือสัตว์หิมพานต์ ครึ่งนาคครึ่งช้าง) เป็นคู่ ตั้งไว้ทั้งที่บันไดด้านข้างและประกอบข้างอัฒจันทร์ด้านหน้าพระอุโบสถ แทนของเดิมที่เป็นปูนปั้น

ซุ้มประตูซุ้มหน้าต่างแต่ละช่อง สกัฒปูนปั้นของเก้าที่ซำรุดหักพังออก ปั้นปูนเป็นลวดลายตามแบบเดิมขึ้นใหม่ทุกช่อง

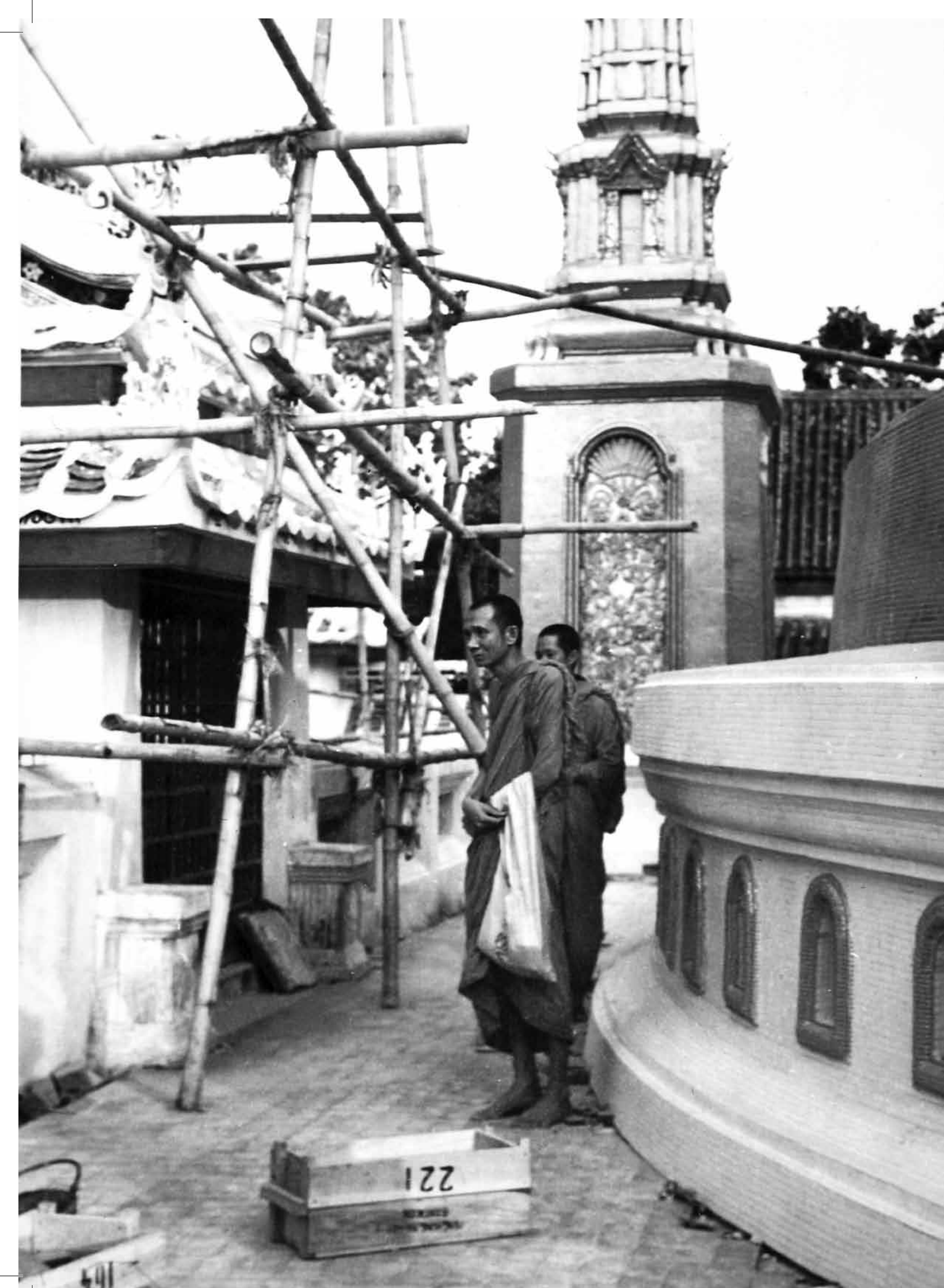
ส่วนแบบบานประตูหน้าต่างทั้งหมด ของเดิมลวดลายประดับด้วยปูนปั้น เปลี่ยนใหม่เป็นบานประตูไม้แกะสลักไม้ลังรักปิดทอง ลวดลายและภาพของทุกบานไม่ซ้ำกันเลย ออกแบบและควบคุมการแกะสลักโดย ครูโหมต ว่องสวัสดิ์ (๒๔๓๙-๒๕๕๒) ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ซึ่งได้เข้ามาทำงานเกี่ยวกับศิลปกรรมไทยแทบทุกอย่างในวัดบวรนิเวศวิหาร

ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพของครูโหมต ท่านเจ้าอาวาส ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์เป็น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงยกย่องผลงานของครูโหมตไว้ในพระนิพนธ์คำไว้อาลัย ว่า

“...สำนักอยู่เสมอถึงความมีน้ำใจที่ได้รับจากท่าน ตลอดมาเป็นเวลานานหลายสิบปี ท่านมีความเป็นศิลปินที่แท้จริง และท่านได้ฝากความเป็นศิลปินของท่านไว้ในวัดบวรนิเวศ

* ต่อมาในปี ๒๕๕๑ ได้ัญเชิญพระศิวลึงค์และโยนิโอรณะ ย้ายไปประดิษฐานยังเทวสถานสำหรับพระนคร (โบสถ์พราหมณ์) ถนนดินสอ กรุงเทพฯ

ตรวจงานการบูรณะ
พระอุโบสถ
วัดบวรนิเวศวิหาร
เมื่อปี ๒๕๐๘

วิหาร...ความประณีตของงานฝีมือตามโบสถ์ตามศาลา ล้วนเป็นฝีมือของคุณครูโหมคท่าน
ที่คิดว่าท่านมิใช่มุ่งเพื่อพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ท่านมุ่งแสดงน้ำใจใหญ่ยิ่งต่ออาณาเขตด้วย
แน่นอน...”

ผลงานของครูโหมค ว่องสวัสดิ์ ในวัดบวรนิเวศวิหาร นอกจากการเขียนแบบบานประตู
หน้าต่างพระอุโบสถ ขยายเท่าจริง โดยยึดหลักตามแนวของเดิมจากลายปูนปั้นของเก่า ยังมีการ
ควบคุมดูแล ประสานงาน การเขียนซ่อมภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ ตลอดจนการ
บูรณปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุสถานในวัดทุกแห่ง ตั้งแต่เขียนแบบ หาช่างมาทำ ควบคุมดูแล เป็นต้นว่า
บันลายุ้มประตูหน้าต่าง เขียนแบบก่อสร้างบุษบกพระพุทธบาทที่อยู่หลังพระอุโบสถ ศาลาและ
บุษบกพระพุทธบาทสองรอยที่อยู่ด้านทิศเหนือของพระอุโบสถ บูรณะพระเจดีย์ วิหารพระศาสดา
วิหารเก๋ง หอไตร การเปรียญ หอระฆัง พระอุโบสถเก่าวัดรังษีสุทธาวาส ฯลฯ

ตั้งนั้นนับแต่ปี ๒๕๐๔ ที่พระศาสนโสภณดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารเป็น
ต้นมา การบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างเสริมเสนาสนะต่างๆ จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา แม้จะจับทำไปปีละ
เล็กกล่น้อยตามความจำเป็นและตามกำลังปัจจัยที่มี แต่เมื่อกระทำอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ก็แทบ
จะเรียกได้ว่าเสมือนเป็นการสร้างพระอารามขึ้นใหม่ทั้งหมด เฉพาะในส่วนพระอุโบสถนั้น ได้ดำเนิน
การบูรณปฏิสังขรณ์ต่อเนื่องมากกว่า ๒๐ ปี กระทั่งแล้วเสร็จในปี ๒๕๓๐

ในปี ๒๕๐๙ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กรมการศาสนาดำเนินการฝึกอบรมพระธรรมทูต
เพื่อส่งไปประกาศพระศาสนาในต่างประเทศ ภายใต้ความอุปถัมภ์ของรัฐบาล ในการนี้ มหาเถร
สมาคมเห็นชอบให้แต่งตั้งพระศาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร และกรมการมหาเถรสมาคม
เป็นประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ท่านจึงคัดเลือกพระเถระ
และคฤหัสถ์จำนวนหนึ่งมาร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

บรรดาพระเถระจารย์ซึ่งร่วมอยู่ในคณะกรรมการชุดแรกนั้น ล้วนแล้วแต่ปรากฏนามว่าเป็น
พระเถระจารย์รูปสำคัญ เป็นภิกษุผู้มีภูมิธรรมทั้งฝ่ายปริยัติและปฏิบัติ แห่งยุครัชกาลปัจจุบันทั้งสิ้น
อาทิ

- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร) วัดพระศรีมหาธาตุ
- พระราชชัยกวี (เจียม อินทปญโญ) ภายหลังเป็นที่ พระธรรมโกศาจารย์ “ท่านพุทธทาส
ภิกขุ” แห่งสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พระราชสิทธิมุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ภายหลังเป็นที่ พระธรรมธีรราชมหามุนี วัด
มหาธาตุ
- พระปัญญาธานันทมุนี (บัน ปญฺญานนฺโท) ภายหลังเป็นที่ พระพรหมมิ่งคลาจารย์
“หลวงพ่อปัญญาธานนทภิกขุ” วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี
- พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ภายหลังเป็นที่ พระธรรมวิสุทธิมงคล “หลวงตามหาบัว”
วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี

เล่ากันมาว่า ในระยะเริ่มต้นของการฝึกอบรมพระธรรมทูตนั้น พระศาสนโสภณดำเนินการ
อย่างเข้มงวดกวดขัน จัดทำหลักสูตรและสอนด้วยตนเอง บางครั้งเมื่อจัดอบรมพระธรรมทูตที่สวน

ตรวจงานการบูรณะ
พระเจดีย์
วัดบวรนิเวศวิหาร
เมื่อปี ๒๕๐๘

โมกขพลาราม อำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี ท่านและท่านพุทธทาสภิกขุเลือกใช้วิธีการฝึกฝนบรรดาพระภิกษุตามธรรมเนียมดั้งเดิมยุคพุทธกาล กระทั่งว่าเมื่อปิดขอบาดกลับมาแล้วให้นั่งฉันภัตตาหารตามโคนไม้ และเมื่อถึงเวลาอนุโมทนา ก็มีให้สวดมนต์เช่นที่เคยทำกันมา แต่ใช้วิธีเรียกภิกษุรูปใครรูปหนึ่งขึ้นมาให้เทศน์แทน โดยกำหนดว่าเมื่อเรียกรูปไหนจะต้องสามารถเทศน์ปากเปล่าได้ทุกรูปเพื่อฝึกฝนความพร้อมในการเป็นพระธรรมทูต

ปีเดียวกันนั่นเอง คือ ๒๕๐๙ ในฐานะประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ พระศาสนโสภณได้รับอาราธนาให้เดินทางไปเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ เนื่องในพิธีเปิดวัดพุทธปทีป ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ อันถือเป็นวัดพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทแบบไทยวัดแรกในทวีปยุโรป ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิด เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๙ วัตถุประสงค์เดียวกันนั้น พระศาสนโสภณได้แสดงพระธรรมเทศนา “พุทธปทีปกลา” หน้าพระที่นั่งเนื่องในการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลอาสาสาธุบูชา มีความตอนหนึ่งว่า

“ชาวพุทธศาสนาทั้งหลาย...ทั้งบรรพชิตทั้งคฤหัสถ์...ควรที่จะศึกษาให้รู้พระพุทธรูป ศาสนา อาจที่จะตอบคำถามที่ควรตอบได้ ไม่เช่นนั้นจะเป็นที่เห็นว่าหลบลี้หนีตามันถึงอะไรก็ไม่มีรู้ พุทธศาสนิกชนผู้ประพฤติดี มีความรู้แม้พอจะชี้แจงตอบคำถามเรื่องพระพุทธรูปศาสนาได้แม้ในหลักสำคัญ หรือแม้แต่อย่าง ง่าย ๆ บางข้อ ไปที่ไหนก็จะเรียกได้ว่าเป็น ‘ธรรมทูต’ อยู่ในตนเอง...”

เมื่อมองในทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยบ้าง ทศวรรษนี้เป็นยุคอิทธิพลสหรัฐอเมริกาไทยกับสหรัฐ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะในบทบาทการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยอนุญาตให้สหรัฐ เข้ามาตั้งฐานทัพและสนามบินในประเทศ สำหรับปฏิบัติการทางทหารในดินแดนอินโดจีน

และขณะที่มีความมุ่งหวังจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่สากลเช่นกรณีของพระธรรมทูตในทางกลับกัน ชาวอเมริกันที่พำนักในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยได้หันมาให้ความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง รวมถึงฝึกหัดสมาธิกรรมฐาน เช่นมีอยู่ช่วงหนึ่ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นางโจเซฟีน สแตนตัน (Josephine Stanton) ภริยาของนายเอ็ดวิน สแตนตัน (Edwin F. Stanton) อดีตเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยคนแรกหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มาศึกษาพุทธธรรมกับพระศาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่ปี ๒๕๑๒

ในการนี้ ท่านเจ้าคุณสาข (ตามคำที่เรียกกันทั่วไปสมัยนั้น) ได้จัดให้มี Dhamma Class (ชั้นเรียนธรรมะ) ขึ้นที่กุฏิของท่าน หน้ามุขชั้นล่าง ดำเนินการสอนทำ ปรามโฆ โดยท่านจะสอนเป็นภาษาอังกฤษ และมีพระภิกษุชาวต่างประเทศคอยช่วยบ้าง การสอนของท่านเจ้าคุณเป็นการบรรยายและซักถาม แล้วฝึกนั่งสมาธิ ในระยะแรกมีชาวต่างประเทศมาร่วมฟังการสอนไม่มากนัก แต่แล้วในเวลาไม่นาน ก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น จนต้องย้ายที่สอนไปใช้สถานที่อื่นที่กว้างขวางเพียงพอ

เมื่อยานอวกาศ อพอลโล ๑๑ ของสหรัฐอเมริกา นำมนุษย์ไปลงยังดวงจันทร์ได้เป็นผลสำเร็จในเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๒ มีการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ไปทั่วโลก รวมถึงเมืองไทยก็มีผู้ติดตามชม

พระศาสนโสภณ
ประธานกรรมการ
อำนวยการฝึกอบรม
พระธรรมทูตไปต่างประเทศ
กล่าวรายงานในพิธีเปิด
การฝึกอบรมรุ่นแรก
ณ พระอุโบสถ
วัดบวรนิเวศวิหาร
เมื่อปี ๒๕๐๙

“ก้าวเล็กๆ” ของนีล อาร์มสตรอง นักบินอวกาศสหรัฐฯ กันมากมาย ความตื่นเต้นกับความก้าวหน้าของโลกสมัยใหม่ทำนองนี้รับรู้และรู้สึกกันได้ทั่วไป ทว่า การตระหนักถึงความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยยังคงมั่นคงในแนวทางของพระพุทธศาสนา นับเป็นคุณลักษณะสำคัญของพระศาสนาสโฆณ ดังเช่นข้อความจากเรื่อง “อวิชา” (๒๕๑๓)

“บัดนี้ความรู้วิชาการต่างๆ ในโลกเจริญขึ้นมาก มนุษย์เราสามารถสร้างพาหนะนำตนไปถึงดวงจันทร์ได้ (เมื่อศกที่แล้ว พ.ศ. ๒๕๑๒) วิชาเหล่านี้เป็นวิชาทางโลก หรือวิชาภายนอก ส่วนวิชาภายในหรือวิชาคือความรู้สัจจะ (ความจริง) ภายในตนเอง จะยังบกพร่องอยู่ทั่วไป จึงปรากฏว่าคนโดยมาก แม้มีความรู้ทางศิลปวิทยาต่างๆ มาก แต่ก็ยังขาดความรู้ในตนเอง ดังจะเรียกว่ายังมีอวิชา ที่แปลตามศัพท์ว่า “ความไม่รู้”

ใช้แต่บทบาทด้านการศึกษาฝ่ายปริยัติ-ปฏิบัติ ในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากแต่ท่านเจ้าคุณสาข ยังให้ความเมตตาแก่นิสิตนักศึกษาด้วย เช่นในปี ๒๕๑๔ พระศาสนาสโฆณรับอาราธนาไปบรรยายเรื่อง “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย” ในรายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ทำให้เกิดเอกสารประกอบคำบรรยายนั้นจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มในชื่อเดียวกันนั้น

แม้จะเป็นเพียงบทบรรยายสั้นๆ แต่ พระพุทธศาสนากับสังคมไทย ก็เป็นตัวอย่งที่แสดงให้เห็นถึงทรรศนะและความลึกซึ้งทางความคิดในเรื่องพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย ซึ่งเขียนขึ้นอย่างสั้น กระชับ ได้ใจความดีเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนนอกรั้วมหาวิทยาลัย พระศาสนาสโฆณก็ยังแผ่เอื้อเพื่อให้แก่คนรุ่นหนุ่มสาวของสังคม ดังกรณีของ สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ในยุคทศวรรษ ๒๕๑๐ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ นับเป็นหนึ่งในวารสารที่มีอิทธิพลต่อปัญญาชนคนหนุ่มสาว ทุกวันนี้อาจจะมีผู้ระลึกได้น้อยคนว่าพระศาสนาสโฆณคือหนึ่งใน “นักเขียน” ของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ยุคแรก สมัยที่สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นบรรณาธิการ

บทความที่ท่านเมตตาส่งไปลงตีพิมพ์ มีอาทิเช่น “การปกครองคณะสงฆ์” (ฉบับพิเศษ ๔ สิงหาคม ๒๕๐๙) และ “เรื่องร้อยปีจากวาระสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าสยาม” (ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๑๑)

ใช้แต่เท่านั้น ในฐานะเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร พระศาสนาสโฆณยังเมตตาเอื้อเพื่อให้สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ใช้สถานที่ของวัด คืออุโบสถคณะรังษี (อุโบสถเก่าของวัดรังษีสุทธาวาส ที่ถูกผนวกรวมเข้ากับวัดบวรนิเวศวิหารมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๖) จัดรายการปริทัศน์ คือวงเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มคนรุ่นหนุ่มสาว

บางครั้งท่านก็ยังรับนิมนต์เข้าร่วมการสัมมนาของกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่นในปี ๒๕๑๒ มีการจัดสัมมนา “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย” ณ สยามสมาคม ซอยอโศก (ปัจจุบันเรียกว่า ถนนอโศกมนตรี) สุลักษณ์บันทึกไว้ว่าพระศาสนาสโฆณได้มาร่วมฟังการสัมมนา และรับอาราธนากล่าวปิดงาน ซึ่งยังเป็นที่ยึดจำเล่าขาน ว่าท่านเริ่มต้นได้อย่างมีอารมณ์ขัน แต่ขณะเดียวกันก็สมควรแก่สมณสาธูป

“เทศนาสั่งสอนญาติโยมมานานแล้ว ได้มาฟังฆราวาสพูดจาสั่งสอนพระบ้าง ก็เป็นมงคลดี...”

วัดพุทธปทีป
กรุงลอนดอน

เมื่อถึงอภิเษกสมรสสมเด็จพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ พระศาสนโสภณ เจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศวิหาร อายุ ๕๙ พรรษา ๓๙ ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระญาณสังวร มีนามตามที่จารึกในสุพรรณบัฏว่า

สมเด็จพระญาณสังวร บรมนริศรธรรมนิติสาธก ตรีปิฎกปริยัตติธาดา สัปตวิสุทธิจริยา สมบัติ อุดมศีลาจารวัตรสุนทร ธรรมยุติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี

อันมีความหมายว่า ผู้สำรวจในญาณ คือความรู้ แนะนำแนวธรรมถวายแด่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรอบรู้ปริยัติคือพระไตรปิฎก สมบูรณ์ด้วยความประพฤติตามวิสุทธิ ๗ ประการ งามด้วยศีลและมารยาทอันสูงส่ง เป็นใหญ่ในคณะธรรมยุต สถิตในอารามอันประเสริฐ ฝ่ายคามวาสีและฝ่ายอรัณยวาสี

ราชทินนามสมเด็จพระญาณสังวรนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้ตั้งขึ้นใหม่เพื่อพระราชทานสถาปนาพระญาณสังวรเถระ (สุก) พระราชาคณะฝ่าย วิปัสสนา เป็นสมเด็จพระราชาคณะครั้งแรก เมื่อปี ๒๓๕๙ สมเด็จพระญาณสังวรจึงเป็นตำแหน่ง พิเศษที่จะโปรดฯ พระราชทานสถาปนาแก่พระเถระผู้ทรงคุณทางวิปัสสนาธุระเท่านั้น ฉะนั้น นับแต่ ปี ๒๓๖๓ เมื่อสมเด็จพระญาณสังวร (สุก) ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช แล้ว (บางครั้งเรียกพระนามโดยลำลองว่า “สมเด็จพระสังฆราชไก่อีเก็น” ด้วยเลื่องลือว่าทรงแผ่เมตตาให้ไก่อีเก็นได้) ก็ไม่เคยมีการพระราชทานสถาปนาตำแหน่งที่ สมเด็จพระ ญาณสังวร ให้แก่พระเถระจารย์รูปใดอีกเลย กระทั่งปี ๒๕๑๕

นับเป็นเวลาถึง ๑๕๒ ปี

พระอุโบสถคณะรังษี
วัดบวรนิเวศวิหาร

ทศวรรษที่

๓

๒๕๑๖-๒๕๒๕

๒๕๑๖	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔	๒๕๒๕	
(พระชันษา ๖๐ ปี)	(พระชันษา ๖๑ ปี)	(พระชันษา ๖๒ ปี)	(พระชันษา ๖๓ ปี)	(พระชันษา ๖๔ ปี)	(พระชันษา ๖๕ ปี)	(พระชันษา ๖๖ ปี)	(พระชันษา ๖๗ ปี)	(พระชันษา ๖๘ ปี)	(พระชันษา ๖๙ ปี)	
เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรศาสนศึกษาของคณะสงฆ์	เป็นประธานกรรมการคณะธรรมยุต	เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนครูปริยัติธรรม คณะธรรมยุต	เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสังฆปริชนาเคราะห์	บรรพชากุลบุตรชาวอินโดนีเซีย ๔๓ คน ณ เมืองสมารัง เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย ตามคำอาราธนาของคณะสงฆ์สังฆเถรวาทอินโดนีเซีย จากนั้นเดินทางไปดูกิจการพระศาสนาในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ (ธันวาคม ๒๕๒๐-มกราคม ๒๕๒๑)	เป็นพระราชากรรมาจาจารย์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในการทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเป็นพระอาจารย์ถวายการอบรมพระภิกษุสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร (พฤศจิกายน)	เป็นประธานมูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์	ดูงานการพระศาสนาในทวีปยุโรป และสหรัฐอเมริกา (เมษายน-พฤษภาคม)	ได้รับฉันทานุมัติจากคณะกรรมการคณะธรรมยุต ให้ไปตรวจการคณะสงฆ์และเยี่ยมเยียนพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๙ จังหวัด (มิถุนายน)	ได้รับการพระศาสนาในทวีปยุโรป และสหรัฐอเมริกา (เมษายน-พฤษภาคม)	ร่วมประชุม สหพันธ์คิตาอาศรมสากล ครั้งที่ ๕ ในฐานะที่ทรงเป็นพระอาคันตุกะพิเศษ ณ เมืองโจฮูร์ ประเทศอินเดีย จากนั้นไปดูการพระศาสนา ณ ประเทศเนปาล ยังกรุงกาฐมาณฑุ และลุมพินีวัน (ธันวาคม)
ได้รับฉันทานุมัติจากกรรมการคณะธรรมยุตให้ไปตรวจการคณะสงฆ์และเยี่ยมเยียนพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๙ จังหวัด (มิถุนายน)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ได้รับฉันทานุมัติจากกรรมการคณะธรรมยุต ให้ไปตรวจการคณะสงฆ์และเยี่ยมเยียนพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๙ จังหวัด (มิถุนายน)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	ให้เผยแพร่เอกสาร “สัมมาสติ” แก่ทุกฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันในบ้านเมือง ในนามของคณะสัมมาสติ (๑๒ ตุลาคม)	

“วันมหาวิปโยค” เมื่อการเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มนิสิตนักศึกษาและประชาชน ขยายตัวขึ้นจนมีผู้ร่วมชุมนุมนับแสนแล้วเกิดปะทะกับทหาร ตำรวจ ลูกกลมกลายเป็นเหตุจลาจล มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสทางโทรทัศน์ ขอให้ทุกฝ่ายใช้สติ หยุดการฆ่าฟันกันเอง เหตุการณ์จึงยุติลงเมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ลาออกแล้วเดินทางออกนอกประเทศ (ตุลาคม)

โปรดฯ สถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธฯ (๒๒ มิถุนายน)

พระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ ห้องสนามหลวง (๑๔ ตุลาคม)

พระสงฆ์กว่า ๔๐๐ รูป ชุมนุมที่ห้องสนามหลวงต่อต้านคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ห้ามพระสงฆ์เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง (๓ ธันวาคม)

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เดินทางไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ (กรกฎาคม)

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พังทลายลงหลังจากฝนตกหนักติดต่อกัน นับสัปดาห์ (๑๑ สิงหาคม)

พระจรรยา ปานจันทร์ หัวหน้าสำนักสงฆ์ ถ้ำกระบอก จังหวัดสระบุรี ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการชุมชน เนื่องจากการรักษาผู้ติดเชื้อเอดส์ด้วยสมุนไพร ได้กว่าสองหมื่นคน (๑๒ สิงหาคม)

จอมพล ถนอม กิตติขจร บวชเป็นสามเณร เดินทางกลับเข้ามาประเทศไทย แล้วอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร มีการชุมนุมต่อต้านของนักศึกษาประชาชน นำไปสู่เหตุนองเลือดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบริเวณห้องสนามหลวงระหว่างนักศึกษา กับทหาร ตำรวจและลูกเสือชาวบ้าน คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดยพลเรือเอก สنجัด ชลอมอยู่ ยึดอำนาจ ทำรัฐประหารรัฐบาลของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (๖ ตุลาคม)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธมฺมสโร) วัดราชผาติการาม ถวายพระธรรมเทศนา อ้างถึงเรื่องพระมหาชนกชาตกร ทรงมีพระราชดำริว่าเป็นเรื่องอันมีคดีแจ่มแจ้ง น่าจะเป็นประโยชน์แก่ชนทุกหมู่ อันเป็นเหตุให้ทรงมีพระราชดำริพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” ต่อมา

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (๖ พฤศจิกายน)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ในพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุในองค์พระธาตุพนมที่กรมศิลปากรบูรณะปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จ (๒๓ มีนาคม)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นประธานมอบรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีไรต์) นักเขียนไทยที่ได้รับรางวัลนี้คนแรก คือ คำพูน บุญทวี (กรกฎาคม)

เปิดถนนรัชดาภิเษก (๒๖ สิงหาคม)

ทางด่วนเฉลิมมหานคร (ทางด่วนขั้นที่ ๑) ทำเรือ-ดินแดง) เริ่มเปิดให้บริการ (๒๙ ตุลาคม)

กรุงเทพมหานครประกาศปิดตลาดนัดสนามหลวง และเปิดตลาดนัดจตุจักรขึ้นแทน (มกราคม)

พระราชทานวิสุงคามสีมา วัดญาณสังวรารามมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี (๑๐ มีนาคม)

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (๖ พฤศจิกายน)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นประธานมอบรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีไรต์) นักเขียนไทยที่ได้รับรางวัลนี้คนแรก คือ คำพูน บุญทวี (กรกฎาคม)

มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยในระบบเปิดแห่งแรก รับนักศึกษารุ่นแรก (ธันวาคม)

การเทศน์แบบปาฐกถาธรรมของพระพยอม กลฺยาโณ (ภายหลังได้เป็นที่พระราชธรรมนิเทศ) วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ได้รับความนิยมจากผู้ฟัง โดยเฉพาะวัยรุ่น อย่างกว้างขวาง เฉพาะในปี ๒๕๒๔ ท่านแสดงธรรมถึงกว่า ๒๐๐ ครั้ง

งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี (เมษายน)

สมโภช “พระศรีศากยะทศพลญาณประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์” พระประธานพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม (๒๑ ธันวาคม)

กรมการศาสนา เริ่มต้นจัดพิมพ์ “ประวัติวัดที่รวบรวมจากจารึกชุดหนังสืออ้างอิงว่าด้วยประวัติวัดทั่วประเทศ ที่มีจำนวนกว่า ๒๐ เล่ม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอสองพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินเนื่องในโอกาสสมโภชสุพรรณบัฏของสมเด็จพระญาณสังวร ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๖

๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นวันคล้ายวันเกิดอายุ ๖๐ ปี หรือห้ารอบ ของสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ในวันนี้ได้มีการจัดงานฉลองสมโภชขึ้น ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นที่ปลาบปลื้มยินดีในหมู่ศิษยานุศิษย์และผู้ที่เกี่ยวข้องแต่อดีตมาเพียงไม่กี่วัน ประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของเมืองไทยก็เริ่มต้นขึ้น

รัฐบาลทหารซึ่งครองอำนาจต่อเนื่องกันมากกว่า ๑๐ ปี กำลังถูกท้าทายและสั่นคลอน แกนกลางของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลคือนักเรียน นิสิต นักศึกษา เสียงเรียกร้องรัฐธรรมนูญดังขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งรัฐบาลพยายามชมชุกตปราบ กลุ่มคนที่เข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญยิ่งเพิ่มมากขึ้น

๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๖ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เขียนในคอลัมน์หน้า ๕ หนังสือพิมพ์ สยามรัฐ หนังสือพิมพ์ชื่อดังแห่งยุคซึ่งเป็นของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เช่นกัน บรรยายภาพอาการเซมิงติงระหว่างพล้ง นักศึกษากับรัฐบาลทหารไว้ว่า

“ภาพที่มองเห็นในขณะนี้คือ รถไฟสองขบวนตั้งอยู่บนรางเดียวกัน ดิสติมแล้ว เต็มที่ กำลังจะแล่นเข้าชนกัน ชนกันเข้าเมื่อไร ทุกอย่างจะไม่มีวันเหมือนเดิมได้”

เวลานั้น ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองโดยทั่วไปคงมีความรู้สึกอย่างเดียวกัน และมองเห็นภาพสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในทิศทางที่ไม่ต่างกันนัก

เช้าวันที่ ๑๒ ตุลาคม พระเถระชั้นผู้ใหญ่และฆราวาสจำนวนหนึ่ง ในนาม “คณะสัมมาสติ” ประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออก และนำบ้านเมืองกลับคืนสู่ความสงบ โดยจะอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ จากวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ จำนวนประมาณ ๒,๕๐๐ รูป ออกบิณฑบาตห้ามทัพระหว่างรัฐบาลกับ ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ยับยั้งการใช้กำลังปะทะ แต่ให้ใช้สติสัมปชัญญะหันหน้ามาเจรจากัน โดยทางคณะสงฆ์จะเป็นฝ่ายรับประกันความปลอดภัยให้แก่ทั้งสองฝ่าย และหากว่าสถานการณ์ยังไม่ดีขึ้น คณะสงฆ์ทั้งหมดก็จะใช้ขันติธรรม ยึดเอาถณนราชดำเนินเป็นที่นั่งเจริญเมตตาธรรม แผ่กุศลให้แก่ทุกฝ่าย โดยจะขอพลีชีพเป็นธรรมทาน หากว่าเกิดการต่อสู้ด้วยอาวุธ หรือมีผู้เดินขบวนเหยียบย่ำผ่านไป

แผนการนี้เป็นที่เห็นชอบกันในชั้นปรึกษาหารือ จึงมีการนำความไปแจ้งแก่พระเทพโสภณ เลขาธิการสมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้น คือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระเทพคุณาภรณ์ และสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อหารือ ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากทุกรูป

จากนั้นจึงมีการประสานไปยังนายเขาวนวิศ สุตลาภา เลขาธิการรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย (จอมพล ประภาส จารุเสถียร) ให้นำความเสนอแก่ท่านจอมพลเพื่อนำเข้าปรึกษาใน คณะรัฐมนตรี ต่อมาในตอนสาย นายเขาวนวิศจึงแจ้งข้อคิดเห็นของรัฐบาลมายังทางคณะสัมมาสติ มีใจความว่า “ถ้ารัฐบาลต้องการเมื่อไร จะแจ้งมาให้ทราบ”

เมื่อคำตอบของรัฐบาลไม่เป็นที่แจ้งชัด ทางคณะสงฆ์จึงไม่อาจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระญาณสังวร ก็ยังหาเส้นทางความกังวลใจในเหตุการณ์ที่แลเห็นอยู่เฉพาะหน้านี้ไม่ ท่านจึงเขียนบทความ “สัมมาสติ” ขึ้นเพื่อเตือนสติทุกฝ่าย โดยหวังว่าจะเป็นเครื่องประกอบการพิจารณาตัดสินใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย

เอกสาร “สัมมาสติ” นั้น มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า :-

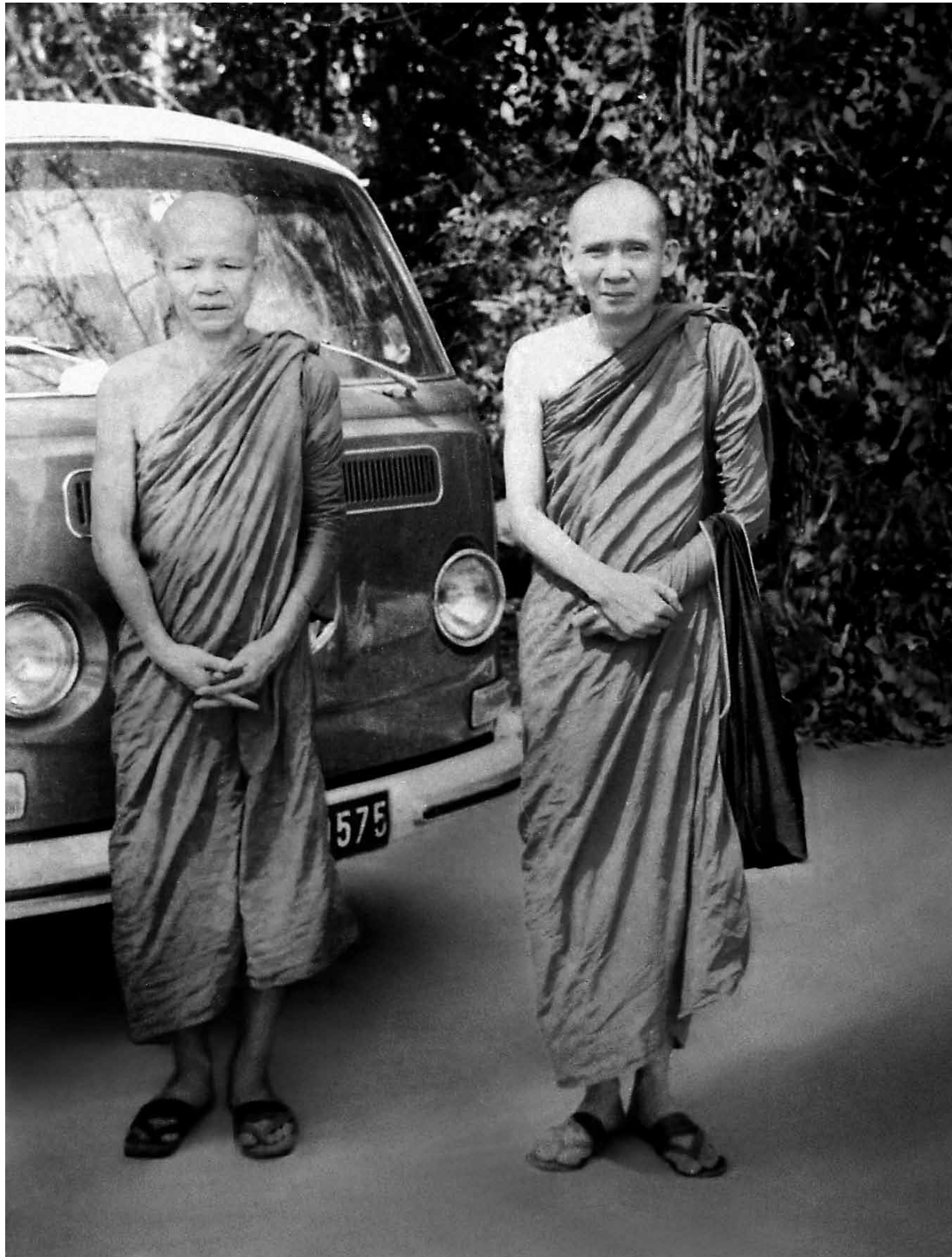
“๑. เราทั้งหลายเป็นอะไรกัน ถ้าคิดด้วยความโกรธ ก็จะได้คำตอบว่าเป็นศัตรูกัน โกรธเกลียดกัน ซึ่งจะต้องเอาชนะกันให้ได้แม้ด้วยการใช้กำลังประหัตประหารกัน ถ้าคิดด้วยจิตใจที่สงบ ก็จะได้คำตอบว่า เราเป็นพี่น้องกัน ร่วมชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เดียวกัน หรือแม้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน บรรพบุรุษสตรีของเราได้เสียสละทุกอย่างรักษาสถาบันต่างๆ ของชาติไทยไว้ให้แก่เรา เราทั้งหลายจึงเหมือนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ก็เป็นเหมือนเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นตาเป็นยาย เป็นปู่เป็นย่า เป็นน้าเป็นอา ผู้ที่เป็นเด็กกว่าก็เหมือนอย่าง เป็นลูกเป็นหลาน ที่เป็นชั้นเดียวกันก็เป็นเหมือนอย่างเป็นที่พี่น้องกันทั้งนั้น ไม่ใช่ใครที่ไหน ความระลึกได้อย่างนี้จะทำให้จิตใจอ่อนโยนลง จะทำให้เกิดความคิดที่จะปรองดองกัน สัมผัสสมานกันขึ้น

๒. เราทั้งหลายกำลังจะทำอะไรแก่กัน ถ้าตอบด้วยความโกรธ ก็จะได้คำตอบว่า เราจะต้องไม่ยอมกันเด็ดขาด จะต้องบังคับเอาสิ่งที่เราต้องการ หรือจะไม่ยอมให้ทุกอย่างตามที่ได้รับการเรียกร้อง แม้ด้วยการใช้กำลัง แต่ถ้าคิดด้วยใจที่สงบ ก็จะมองเห็นว่า เราทั้งหลายต่างก็เป็นญาติกันทั้งหมด มิใช่ใครอื่นที่ไหน ควรที่จะผ่อนปรนกัน สมมติว่าผ่อนความต้องการของตนบ้าง เหมือนอย่างว่าคนละครึ่งหนึ่ง ทุกฝ่ายต่างได้ต่างเสียด้วยกัน เพราะการที่ตึงตันเอาแต่ใจของตนฝ่ายเดียวนั้นยากที่จะตกลงกันได้ หลักของความสามัคคีประการหนึ่งก็คือ ความที่รู้เอาใจเขามาใส่ใจเราหรือเอาใจเราไปใส่ใจเขา แต่จะต้องทำใจให้สงบเสียก่อน จึงจะเกิดความคิดผ่อนปรนประนีประนอมดังกล่าวได้

๓. เราทั้งหลายกำลังมุ่งอะไรเพื่ออะไร สิ่งที่มีมุ่งนั้น ถ้าไม่ขัดกันก็ไม่เกิดปัญหาขัดแย้ง แต่ถ้าขัดกันก็เกิดปัญหาขัดแย้ง แต่ก็จะต้องมีจุดที่มุ่งหมายว่าเพื่ออะไร เมื่อมีจุดมุ่งหมายเป็นอันเดียวกัน เช่นเพื่อชาติ ก็หน้าที่ทุกฝ่ายจะพากันเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมคือชาติ อันหมายถึงประชุมชนทั้งหมดพร้อมทั้งสถาบันทั้งหลายของชาติ “ด้วยสันติวิธี” พยายามหาทางปฏิบัติโดยสันติที่จะให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย ทุกๆ คนย่อมรวมอยู่ในชาติ ต่างเป็นกำลังของชาติ ดังที่เรียกกันว่า “พลเมือง” จึงต้องรักษาตนเองไว้ให้ดีด้วยกัน การที่จะมาทำลายกันเองลงไป เท่ากับเป็นการทำลายกำลังของชาตินั้นเอง ทำให้ชาติอ่อนกำลังลง เราทั้งหลายต่างก็มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติ ผู้ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม เป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงสุด ปรากฏว่าพระองค์ทรงมีพระราชวิตกห่วงใยเป็นอันมาก ทรงมีพระมหากรุณาแผ่ไปอย่างยิ่ง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่น่าจะรุนแรงขึ้นเพียงใด ความทุกข์อย่างหนักก็ย่อมจะเกิดขึ้น

ขณะปฏิบัติหน้าที่
กรรมการตรวจ
บาลีสนาทหลวง
กองที่ ๑ (ป.ช. ๔)
ที่วัดสามพระยา
เดือนมีนาคม ๒๕๑๓

ในพระราชหฤทัยเพียงนั้น จึงนำที่ทุกข์ ฝ่ายจะรำลึกถึงพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติ
ผ่อนปรนแก่กันด้วยมุ่งประโยชน์แก่ประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม เป็นที่ตั้ง และ
ระลึกถึงพระศาสนาซึ่งสอนให้ใช้ “สัมมาสติ” กล่าวได้ว่า ทุกศาสนาย่อมสอนให้ใช้
สัมมาสติทั้งนั้น

แนวคิดทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นแนวคิดที่ขอเสนอแนะแก่ทุกๆ คน ทุกๆ ฝ่าย
ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายพากันยับยั้ง คิดรำลึก ถึงจะต้องใช้เวลาสักหน่อย ก็ยิ่งดีกว่า
การทำอะไรไปด้วยความผุพังผลัน พอให้อารมณ์ที่ตั้งเครียดผ่อนคลาย พอให้
จิตใจสงบ และคิดรำลึกตามแนวที่เสนอแนะ หรือแม้แนวอื่นที่จะนำไปสู่ความพบ
เหตุผลที่ดีกว่า ย่อมจะได้สัมมาสติและปัญญา ในอันที่จะแก้ไขผ่อนปรนนำไปสู่
วัตถุประสงค์ที่ต้องการร่วมกัน โดยสวัสดิ์”

สำเนาใบบันทึก ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งปัจจุบันยังเก็บรักษาไว้ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
ระบุว่าในวันนั้นมีภรรยานางสำเนาของ “สัมมาสติ” ไปยังสถานที่ต่างๆ ดังนี้ (ตัวสะกดตามต้นฉบับ)

๑. สวนรื่น ที่ตั้งกองบัญชาการปราบปรามจลาจล โดยเสนอ พล.อ. กฤษ สิวรา ผู้บัญชาการฯ
๒. กองบัญชาการตำรวจนครบาล เสนอโดยตรงต่อ พล.ต.ต. ณรงค์ มทานนท์ ผู้บัญชาการฯ
๓. กระทรวงกลาโหม เพื่อเจ้าหน้าที่นำเสนอท่านผู้บัญชาการทหารสูงสุด คือจอมพล ถนอมฯ
๔. กระทรวงมหาดไทย โดยเลขาเสนอผ่านท่านรัฐมนตรีช่วย คุณถวิล สุนทรสารทูล
๕. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ เพื่อกระจายข่าวให้ประชาชนและนักศึกษาทราบ เสนอบรรณาธิการ
๖. ศูนย์รวมนักศึกษา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ”

ข้อเขียน “สัมมาสติ” ยังถูกส่งไปตามสถานีวิทยุต่างๆ โดยหวังให้มีการนำไปอ่านออกอากาศ
เพื่อย้ำเตือนให้ทุกฝ่ายใช้ “สัมมาสติ” ในการตัดสินใจต่อปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ แต่ไม่
ปรากฏว่ามีสถานีวิทยุแห่งใดนำออกอากาศ

ในที่สุด ต่อมาอีกเพียงไม่กี่วัน ความขัดแย้งนั้นลุกลามกลายเป็นเหตุจลาจลอันจะเรียกขาน
กันในเวลาต่อมาว่า “วันมหาวิปโยค” และกลายเป็นหมุดหมายสำคัญที่สุดวันหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์
การเมืองไทย

๑๙.๑๕ น. วันที่ ๑๔ ตุลาคม สถานีโทรทัศน์ทุกช่องแพร่ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงมีพระราชดำรัสแก่ประชาชนชาวไทย ความตอนหนึ่งว่า

“วันนี้เป็นวันมหาวิปโยคที่น่าเศร้าสลดอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย ตลอดระยะเวลา
เวลา ๖-๗ วันที่ผ่านมา ได้มีการเรียกร้องและการเจรจากัน จนกระทั่งนักศึกษาและรัฐบาล
ทำข้อตกลงกันได้ แต่แล้วการขว้างระเบิดขวดและยิงแก๊สน้ำตาทำให้เกิดการปะทะกัน และมี
คนได้รับบาดเจ็บหลายคน ความรุนแรงได้ทวีขึ้นทั่วพระนครถึงขั้นจลาจลและยังไม่สิ้นสุด
มีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิตนับร้อย ขอให้ทุกฝ่ายทุกคนจงระงับเหตุแห่งความรุนแรงด้วยการ
ตั้งสติยับยั้ง เพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนอยู่ในสภาพปกติ...”

สหธรรมิกที่สนิทสนม
กันมาตลอดชีวิต คือ
พระธรรมวิสุทธิมงคล
หรือ “หลวงตามหาบัว”
ณ วัดป่าบ้านตาด
จังหวัดอุดรธานี

และกว่าที่จะเริ่มมีการตีพิมพ์เผยแพร่ “ลัมมาสติ” เป็นครั้งแรก คือในหนังสือพิมพ์ *ประชาธิปไตย* ฉบับวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อเหตุการณ์คลี่คลายไปแล้ว ภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรี แทนจอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งแล้วเดินทางไปยังต่างประเทศ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นับเป็นนายกรัฐมนตรีพลเรือนคนแรกนับแต่ปี ๒๕๐๑ เป็นต้นมา เหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จึงอาจนับเนื่องเป็นครั้งแรกที่การเมืองระดับชาติก้าวล่วงเข้ามามีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร

สามปีต่อมา เดือนกันยายน ๒๕๑๙ จอมพล ถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรี บรรพชาเป็นสามเณรในประเทศสิงคโปร์ แล้วเดินทางกลับเข้ามายังประเทศไทย และขออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พัทธสีมาวัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร เป็นเจ้าอาวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับนามฉายาว่า “สุกิตติขจรโร” แล้วจำพรรษาอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

พระมหาระบบ วิฑูรญาณ (๒๔๗๗-๒๕๕๘ ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่พระธรรมเมธาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศวิหาร) กล่าวกับสื่อมวลชนหลังพิธีอุปสมบทว่า จอมพลถนอมมีลัทธิที่จะบวชได้ เพราะทางศาสนาไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นใครก็ตาม ขอให้เป็นผู้ที่ไม่มีโทษตามวินัยก็บวชได้ กรณีจอมพลถนอมไม่อยู่ในข่ายที่ต้องห้ามแต่อย่างใด แม้ว่าจะมีคดีหลังจากกรณี ๑๔ ตุลาคม อยู่ก็ตาม แต่เนื่องจากยังมิได้ถูกตัดสิน จึงย่อมต้องถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ก่อน

เกิดการประท้วงการกลับเข้ามาในประเทศไทยของสุกิตติขจรโรภิกษุ โดยกลุ่มพลังมวลชนต่างๆ ทั้งกรรมกร นิสิตนักศึกษา ญาติวีรชน ๑๔ ตุลา นักเรียนนักศึกษาออกติดโปสเตอร์ขับไล่พระภิกษุจอมพลถนอม เรียกร้องให้เดินทางออกนอกประเทศ การประท้วงกรณีนี้ยังลุกลามไปตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศด้วย วัดบวรนิเวศวิหารจึงกลายเป็นจุดศูนย์กลางของความสนใจในสังคมไทย ขณะนั้น ทางวัดบวรนิเวศวิหารได้รับไปรษณียบัตรลงชื่อกลุ่มต่อต้าน ระบุว่าไม่เห็นด้วยที่จะให้พระถนอมมาอุปสมบทในประเทศไทย และข่มขู่จะเผาวัดเสียด้วย ขณะเดียวกันลูกเสือชาวบ้านก็บวราณาตัวว่าจะรวมกำลังมาปกป้องวัดบวรนิเวศวิหาร ตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่เปิดเผยผ่านนางสนองพระโอษฐ์ว่า ทรงขอฝากวัดไว้กับประชาชนด้วย อย่าให้ผู้ใจร้ายมาทำลายวัด

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี และเจ้าของหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* เป็นคนรุ่นราวคราวเดียวกันและรู้จักคุ้นเคยกับเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร มาช้านาน ท่านเคยอุปสมบทและจำพรรษาอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหารในปี ๒๔๙๓ และในปี ๒๔๙๙ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวช โดยมีเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร เป็นพระอภิบาล (“พระพี่เลี้ยง”) นั้น คุณชายคึกฤทธิ์มีตำแหน่งเป็นไวยาวัจกรวัดบวรนิเวศวิหาร

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เขียนบทความลงในคอลัมน์ “ข่าวนอกนา” ในหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ฉบับวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๑๙ กล่าวถึงกรณีของ “พระถนอม” ตอนหนึ่งว่า

“ขณะนี้ ความสงบสุขในธรรมของเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศฯ และพระวัดนั้น ตลอดจน ความสงบสุขในธรรมแห่งสงฆมณฑลในประเทศไทยกำลังลดลงเรื่อยๆ เพราะผู้ที่อยู่นอกโลกนั้น เมื่อถูกโลกตกลงมาทับอยู่ท่ามกลางเหมือนลูกอุกกาบาตที่ร้อนแรงก็หมดปัญญา และไม่มีความรู้วิธีการที่จะแก้ไขอะไรได้”

ที่พระตำหนัก
วิลลาวัฒนา
เมืองไลซานน์
สวิตเซอร์แลนด์
ที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
พ.ศ. ๒๕๒๓

ได้แต่นั่งเคียดรื้อนหรือเดินขวักไขว่เคียดรื้อน
ใครจะเหว้าวกก็เคียดรื้อน
ใครมาอาสาว่าจะป้องกันวัดไว้ไม่ให้ใครเผาได้ ก็เคียดรื้อนเช่นเดียวกัน
เพราะทั้งสองฝ่ายเป็นวัตถุจากภายนอกที่หลุดเข้ามาอยู่ในกายของสงฆ์ และกาย
ของสงฆ์นั้นไม่ยอมรับ...”

๓๐ กันยายน รัฐบาลของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ส่งผู้แทนเข้าพบสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร พร้อมด้วยพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่หลายรูป โดยรัฐมนตรีที่เป็นผู้แทนได้แจ้งว่าขณะนี้ประชาชนได้มีความคิดเห็นเป็นสองฝ่าย และรัฐบาลมิได้มีเจตนาอื่นนอกจากจะให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อย สมเด็จพระญาณสังวรและคณะสงฆ์ผู้ใหญ่รับทราบในเจตนาของรัฐบาลแล้วแจ้งให้ทราบว่าขณะนี้ยังอยู่ในระหว่างพิจารณา นวกภิกขุ คือพระบวชใหม่ จะไปไหนโดยปราศจากพระพี่เลี้ยงไม่ได้ ทั้งนี้กำหนดพรหมกำลังจะสิ้นสุดลงในวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๙ นี้

ในวันเดียวกัน ตัวแทนนักศึกษาธรรมพุทธศาสนจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้ขอเข้าพบเจ้าพระคุณสมเด็จฯ เช่นกัน สมเด็จพระญาณสังวร ได้ขอให้ทุกฝ่ายยึดหลักธรรมะ เพราะพระณอมได้บวชอย่างถูกต้องแล้ว ส่วนการที่จะให้พระณอมเดินทางออกนอกประเทศนั้น เป็นสิทธิของพระภิกษุจอมพลณอมที่จะอยู่หรือไป ไม่มีใครบังคับได้ ตัวแทนนักศึกษาจึงขออนุญาตพบ แต่ได้รับการปฏิเสธว่าบัดนี้สึกติขจโรภิกขุได้ตัดขาดจากโลกภายนอกแล้ว

ยังไม่ทันถึงกาลออกพรรษา ๒๕๑๙ เช้าวันที่ ๖ ตุลาคม เกิดเหตุรุนแรงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้นเสียก่อน มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บมากมาย ติดตามมาด้วยการยึดอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในตอนเย็นวันเดียวกันนั้น

เจ้าพระคุณสมเด็จฯพระญาณสังวร ในฐานะที่เป็นพระเถระรูปสำคัญของบ้านเมือง ยังได้เข้ามาสืบบทบาทแก้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องศาสนาด้วย ในสมุดบันทึกประจำวันลงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑ มีข้อความเป็นลายมือของท่าน จดไว้ว่า

“หนึ่ง เช้าวันหนึ่ง ลงมาพบพระครูปลัดฯ บุญช่วย* แจ้งว่าได้รับวิทยุโทรศัพท์จากพระวิสุทธิธรรมมาภรณ์ กรุงเทพฯ อินโดนีเซีย ว่าการบวชต้องเลื่อนออกไป ควรงดการเดินทางในวันพรุ่งนี้ไว้ก่อน

“ตอนบ่าย ได้พูดกับพระวิสุทธิฯ** ทางวิทยุโทรศัพท์โดยตรงว่า เพราะมีผู้ยื่นหนังสือประท้วงการบวชหมู่ (เป็นสามเณร ๖๐ รูป) แก่รัฐบาล ทางกระทรวงการศาสนา ร.ม.ต. กระทรวงการศาสนาจึงสั่งให้คณะผู้จัดการเสนอรายชื่อทั้งหมด โดยทางพระชินรักขิตเสนอคำตอบปัญหาทางศาสนา ของกรมการศาสนาแห่งประเทศไทย (ที่ตอบแก่พระชินรักขิต) แก่กระทรวงศาสนา คำว่าลัทธินิเฎรวาท ขัดต่อหลักปัญหาศีลของอินโดนีเซีย ข้อ ๑ ว่ามีพระเจ้าองค์เดียว จึงจะมีการประชุมหัวหน้าชาวพุทธ (ฝ่ายเถรวาท) เพื่ออภิปรายกันถึงเรื่องนี้กับทางกระทรวงการศาสนา แห่งรัฐบาลอินโดนีเซีย”

หน้าหอนาฬิกาบิ๊กเบน
กรุงลอนดอน
ประเทศอังกฤษ
พ.ศ. ๒๕๒๓

* ปัจจุบันคือ รศ. สุเชาวน์ พลอยชุม
** พระวิสุทธิธรรมมาภรณ์ (วิญญู วิชาโน) ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์ที่ พระราชวรจารย์

สมเด็จพระญาณสังวร มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียมาตั้งแต่ต้น โดยในปี ๒๕๑๑ ระหว่างยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ท่านและคณะได้เดินทางไปดูการพระศาสนาที่อินโดนีเซียและออสเตรเลีย และได้พบกับพระชินรักขิต ภิกษุเถรวาทชาวอินโดนีเซีย รูปแรกและหัวหน้าชาวพุทธในอินโดนีเซีย พระชินรักขิตเป็นชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน บรรพชาอุปสมบทในประเทศพม่าเมื่อปี ๒๕๑๗ แล้วกลับเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศของตน พระชินรักขิตได้เจรจาขอให้พระสาสนโสภณ ในฐานะประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ จัดส่งพระธรรมทูตไทยออกไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศนั้น ปี ๒๕๑๒ จึงมีการจัดส่งพระธรรมทูตไทยสี่รูปออกไปปฏิบัติศาสนกิจฟื้นฟูพระพุทธศาสนายังสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ถัดมาในปี ๒๕๑๓ พระชินรักขิตจึงอาราธนาพระสาสนโสภณ พร้อมคณะสงฆ์ให้เดินทางไปบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวอินโดนีเซียเป็นครั้งแรก จำนวน ๕ รูป ณ มหาสถูปบรมพุทโธ หรือโบโรบูดูร์ (Borobudur) พุทธสถานยุคชวาโบราณตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๔ อายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี นับเป็นการปลูกหน่อสมณวงศ์สยามวงศ์ขึ้นในประเทศอินโดนีเซียเป็นครั้งแรก นับแต่นั้นมา พุทธศาสนาเถรวาทก็ค่อย ๆ ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะจากชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน นำไปสู่การก่อตั้งพุทธสมาคมขึ้นหลายแห่ง การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิย และในปี ๒๕๒๑ ก็เปิดชั้นเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับฆราวาส และเริ่มตีพิมพ์วารสารพุทธศาสนาชื่อ *พุทธจักขุ*

เมื่อมีผู้ไปร้องเรียนต่อรัฐบาลของประเทศอินโดนีเซีย ว่าพุทธศาสนาเถรวาทมิได้มีความเชื่อในพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว ดังนั้นจึงน่าจะขัดต่อหลักการ Ketuhanan Yang Maha Esa ตามข้อแรกของหลัก “ปัญจศีล” (Pancasila) อันเป็นพื้นฐานปรัชญาการปกครองของอินโดนีเซีย และไม่สมควรจะได้รับอนุญาตให้ดำเนินการใดๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลอินโดนีเซียในขณะนั้นจึงทำหนังสือมาถึงองค์การพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย เพื่อขอคำชี้แจง

เมื่อได้รับทราบถึงเหตุแห่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร จึงได้เชิญพระเถระชั้นผู้ใหญ่และฆราวาสผู้ที่เกี่ยวข้อง มาร่วมประชุมเพื่อหารือความดังกล่าว โดยให้ศึกษาทำความเข้าใจความหมายและหลักการของ “ปัญจศีล” เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นำมาสู่การจัดทำรายงานเสนอต่อรัฐบาลอินโดนีเซีย ผ่านทางกรมการศาสนาของไทย เรื่อง *แนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาท และหลักปรัชญาการปกครองของอินโดนีเซีย หรือปรัชญา “ปัญจศีล” (Concerning Theravada Buddhism and the Indonesian State Philosophy of Pancasila)* ซึ่งมีใจความสรุปได้ว่า พระรัตนตรัย อันประกอบด้วย พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ นั้นในระดับปรมัตถธรรมไม่สามารถแยกจากกันได้ ฉะนั้น สิ่งสูงสุดในพระพุทธศาสนามีสิ่งเดียวนั่นเอง และชาวพุทธผู้นับถือพระพุทธศาสนาก็นับถือหลักพระธรรมคำสอนด้วยศรัทธาและยอมรับโดยไม่มีข้อแย้งใดๆ นั่นก็จะเป็นการยอมรับศรัทธาในพระธรรม ดังเช่นการนับถือพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาอื่นๆ เหมือนกัน

แม้ในความเป็นจริง หลักการพระพุทธศาสนาเถรวาทอาจไม่ตรงตามกฎข้อที่หนึ่งของ “ปัญจศีล” โดยตรง หรือตามตัวอักษร หากแต่รัฐบาลของอินโดนีเซียก็ยอมรับฟังหลักการพื้นฐานตามที่เสนอไป และอนุญาตให้พระพุทธศาสนาเถรวาทดำเนินกิจกรรมด้านศาสนกิจต่างๆ ต่อไปตามสมควร

อุโบสถวัดจากรัตนา
ธรรมจักรชัย
กรุงเทพมหานคร
ประเทศอินโดนีเซีย

ต่อมาในวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๒๗ รัฐบาลอินโดนีเซียได้ประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวัน
หยุดราชการ ถัดมาในเดือนสิงหาคม ๒๕๒๘ จึงมีพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดจาการัธรรมจักรชัย
ในกรุงจาการ์ตา นครหลวงของอินโดนีเซีย อันนับเป็นการผูกพัทธสีมาวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทครั้ง
แรกในประเทศนั้น

เหตุการณ์ประวัติศาสตร์อีกเหตุการณ์หนึ่งของปี ๒๕๒๑ คือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ การทรงพระผนวชครั้งนี้นับเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ พระองค์
ทรงเป็นสยามมกุฎราชกุมารพระองค์ที่ ๒ ที่ทรงอุปสมบท นับจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ
สยามมกุฎราชกุมาร (ภายหลังเสด็จขึ้นเสวยราชย์เป็น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๖) ทรงพระผนวชเมื่อปี ๒๔๔๗

ในขณะที่ทรงผนวชนั้นเป็นระยะเวลาเดียวกันกับที่ ฯพณฯ นายเตียง เสี่ยวผิง รองนายก
รัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนเดินทางเยือนประเทศไทย ฯพณฯ จึงได้รับเชิญให้เข้าร่วมใน
พระราชพิธีทรงผนวชนั้นด้วยตั้งแต่วันแรกที่เดินทางมาถึง และนี่คงเป็นเพียงครั้งแรกและครั้งเดียว
ที่ผู้นำประเทศสังคมนิยมเข้าร่วมพิธีกรรมการอุปสมบทพระภิกษุในพุทธศาสนา

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช จึงได้ปฏิบัติกรณียะพิเศษอีกครั้งหนึ่ง คือเป็นพระราชกรรมา
วาจาจารย์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร
ในการทรงพระผนวช กับทั้งยังเป็นพระอาจารย์ถวายพระธรรมวินัยตลอดระยะเวลาแห่ง
การทรงผนวชและเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างวันที่ ๖-๒๐ พฤศจิกายน
๒๕๒๑

เป็นพระอาจารย์
ถวายการอบรมพระธรรมวินัย
ขณะที่พระภิกษุสมเด็จพระ
บรมโอรสาธิราชฯ
สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จประทับ
ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
เดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๑

พาศวรรัชที่

๒๕๒๖-๒๕๓๕

<p>เครื่องเบิกจ่ายเงินสดอัตโนมัติ (ATM) เครื่องแรกของธนาคารไทยพาณิชย์ เริ่มให้บริการที่สาขาสยามสแควร์ (๒๔ มีนาคม)</p>	<p>กรมการปกครอง กำหนดเลขประจำตัว ๑๓ หลัก ให้แก่ประชาชนทั่วประเทศ เพื่อใช้อ้างอิงควบคู่กับชื่อตัวและชื่อสกุล (๑ มกราคม)</p>	<p>คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญา "อัครศิลปิน" แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมกับประกาศรายชื่อศิลปินแห่งชาติชุดแรก ได้แก่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายเพื่อ หริพิทักษ์ นายมนตรี ตราโมท และท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี (๒๔ พฤศจิกายน)</p>	<p>องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เริ่มเปิดบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ระบบเซลลูลาร์ ๔๗๐ (๘ กรกฎาคม)</p>	<p>พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา (๕ ธันวาคม)</p> <p>เกิดการปะทะกันระหว่างกองกำลังทหารไทยกับลาว ในกรณีพิพาทพื้นที่บ้านร่มเกล้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก (ธันวาคม)</p>	<p>สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธฯ สิ้นพระชนม์ (๒๗ สิงหาคม)</p> <p>มหาวิทยาลัยมหิดล พัฒนาโปรแกรม "บุตเซอร์" (Buddhist Scripture Information Retrieval - BUDSIR) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับคอมพิวเตอร์ฉบับแรก</p>	<p>สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธฯ สิ้นพระชนม์ (๒๗ สิงหาคม)</p> <p>มหาวิทยาลัยมหิดล พัฒนาโปรแกรม "บุตเซอร์" (Buddhist Scripture Information Retrieval - BUDSIR) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับคอมพิวเตอร์ฉบับแรก</p>	<p>ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี มีมติให้ยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ (๑๗ มกราคม)</p> <p>พายุไต้ฝุ่น "เกย์" ในอ่าวไทย พัดเข้าสู่ชายฝั่งจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์ มีผู้เสียชีวิตเกือบ ๕๐๐ คน (๔ พฤศจิกายน)</p> <p>ประชากรของประเทศไทย มีจำนวน ๕๔.๕ ล้านคน</p>	<p>เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้รับคัดเลือกให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์การยูเนสโก (ธันวาคม)</p> <p>รัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยตกลงยุติการสู้รบ (๒๕ ธันวาคม)</p>	<p>เกิดการปะทะกันระหว่างทหารกับประชาชนที่ชุมนุมขับไล่รัฐบาลของ พลเอก สุจินดา คราประยูร กลายเป็นเหตุนองเลือดทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปิดตัว พลเอก สุจินดา และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานพระบรมราโชวาทให้หันหน้าเข้าหากันในบ้านเมือง มีการถ่ายทอดทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ (พฤษภาคม)</p>	<p>เกิดการปะทะกันระหว่างทหารกับประชาชนที่ชุมนุมขับไล่รัฐบาลของ พลเอก สุจินดา คราประยูร กลายเป็นเหตุนองเลือดทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปิดตัว พลเอก สุจินดา และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานพระบรมราโชวาทให้หันหน้าเข้าหากันในบ้านเมือง มีการถ่ายทอดทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ (พฤษภาคม)</p>
<p>๒๕๒๖ (พระชันษา ๗๐ ปี)</p>	<p>๒๕๒๗ (พระชันษา ๗๑ ปี)</p>	<p>๒๕๒๘ (พระชันษา ๗๒ ปี)</p>	<p>๒๕๒๙ (พระชันษา ๗๓ ปี)</p>	<p>๒๕๓๐ (พระชันษา ๗๔ ปี)</p>	<p>๒๕๓๑ (พระชันษา ๗๕ ปี)</p>	<p>๒๕๓๒ (พระชันษา ๗๖ ปี)</p>	<p>๒๕๓๓ (พระชันษา ๗๗ ปี)</p>	<p>๒๕๓๔ (พระชันษา ๗๘ ปี)</p>	<p>๒๕๓๕ (พระชันษา ๗๙ ปี)</p>	
<p>เป็นประธานมูลนิธิวัดญาณสังวรารามในพระบรมราชูปถัมภ์</p>	<p>เป็นประธานคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา</p> <p>เป็นประธานกรรมการมูลนิธิพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย</p> <p>เป็นประธานคณะกรรมการควบคุมการเรียไรของคณะสงฆ์</p>	<p>เป็นผู้อ่านพระอภิธรรมนำพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ในกระบวนพระราชอิสริยยศสู่พระเมรุมาศ ณ ท้องสนามหลวง (เมษายน)</p> <p>เป็นรองประธานกรรมการสังคีตการกสงฆ์ ในการสังคายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระพระไตรปิฎก และเป็นประธานสังฆปาโมกข์ปาลีวิโสถกะพระวินัยปิฎก เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ</p> <p>เป็นประธานคณะสงฆ์จากประเทศไทย ไปประกอบพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถ วัดจากร์ตาธรรมจักรชัย ณ กรุงเทพมหานคร อินโดนีเซีย ตามคำอาราธนาของคณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย (สิงหาคม)</p>	<p>มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา</p>	<p>เป็นประธานกรรมการมูลนิธิแผ่นดินธรรม</p> <p>เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสงเคราะห์และฟื้นฟูจิตใจผู้ติดยาเสพติด</p>	<p>รักษาการเจ้าอาวาสวัดญาณสังวราราม จังหวัดชลบุรี</p> <p>รักษาการเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต</p> <p>เป็นนายกรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์</p> <p>นายกรรมการสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศ เป็นสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๙ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (๒๑ เมษายน)</p> <p>เสด็จเยี่ยมพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ สงขลา สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ตามคำกราบทูลอาราธนาของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คอ.บต.) (กันยายน)</p> <p>เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต</p>	<p>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถวายปริญญาพุทธศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์</p>	<p>รัฐบาลของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (พม่า) ทูลถวายสมณศักดิ์ที่ "อภิธมหารัฎฐคุรุ" อันเป็นสมณศักดิ์สูงสุดของคณะสงฆ์เมียนมาแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นับเป็นพระมหาเถระไทยพระองค์ที่ ๒ นับจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น นภวงศ์) วัดบวรนิเวศวิหาร พร้อมกับถวายที่ดินบริเวณใกล้พระเจดีย์เขตกอง เพื่อสร้างวัดไทย (๑๔ พฤศจิกายน)</p>	<p>เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสถา ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อเนื่องตลอดมาทุกปี จนถึงปี ๒๕๔๓</p>	

นับแต่ปี ๒๕๒๕ เป็นต้นมา สมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เป็นผู้ถวายพระมงคลวิเสสกถาในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระมงคลวิเสสกถา เป็นการแสดงพระธรรมเทศนาหน้าพระที่นั่ง พระสงฆ์ผู้ถวายพระธรรมเทศนามักได้แก่สมเด็จพระสังฆราช หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งทรงนับถือเป็นพิเศษ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายไว้ในคำนำหนังสือ พระมงคลวิเสสกถา ในรัชกาลที่ ๕ ว่า

“...มงคลวิเสสกถานี้ เป็นเทศนาพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งพรรณนาพระราชจรรยาของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อประโยชน์จะได้ทรงพระบัจจเวทจนถึงแล้ว เกิดพระปิติปราโมทย์แล้ว ทรงบำเพ็ญราชธรรมนั้นยิ่งๆ เป็นการอุปถัมภ์พระราชจรรยาให้ถาวรไปพล. กถาเช่นนี้โบราณบัณฑิตได้กล่าวถวายพระมหากษัตริย์เจ้าในอดีตกาล มีคาถาแสดงทศพิธราชธรรมเป็นอาทิ. อันพระเจ้าแผ่นดินยอมเป็นที่สูงสุดในมนุษยนิกาย ยากที่จะมีใครกล้าถวายโอวาทได้จริงๆ ถึงอย่างนั้น ผู้หวังประโยชน์ในพระองค์จึงหาช่องทางที่จะถวายด้วยอย่างหนึ่งอย่างใด. อันการกล่าวพระราชจรรยานั้น เป็นอุบายถวายพระโอวาทอย่างละเอียด จึงเป็นแบบที่โบราณบัณฑิตได้ใช้มาประการหนึ่ง เมื่อว่าถึงการพระศาสนาที่เป็นหน้าที่ของพระธรรมกถึกจะถือเอาโอกาสนั้นๆ ชักนำประชุมชนตั้งแต่พระมหากษัตริย์เจ้าเป็นต้นไป ให้ตั้งอยู่ในกุศลสมาทาน. การเทศนามงคลวิเสสกถาก็เกิดขึ้นอนุโลมตามธรรมเนียม...”

กล่าวกันว่าพระมงคลวิเสสกถาเริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ด้วยถือกันมาแต่โบราณว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในพระสถานะอันสูงยิ่ง ไม่มีผู้ใดจะอาจเอื้อมไปกราบบังคมทูล “แนะนำ” หรือ “สั่งสอน” ได้ แต่พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าพระมหากษัตริย์อาจประมาทหลังเปลื้องไปได้ จึงสมควรให้พระภิกษุที่ทรงเคารพนับถือมาแสดงธรรมถวายอย่างน้อยปีละครั้ง เพื่อตักเตือนมิให้อยู่ในความประมาท โดยในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม เป็นผู้ถวายสืบมาจนถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

ทรงรับพระราชทานพัตยศ
จากพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว
ในพระราชพิธีสถาปนา
สมเด็จพระสังฆราช
วันศุกร์ที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๒

เมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สา) ลี้นพระชนม์แล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงเป็นผู้ถวายต่อมากะทั่งถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นเมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้าลี้นพระชนม์ในปี ๒๔๖๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวระ) วัดเทพศิรินทราวาส จึงได้รับอาราธนาให้เป็นผู้ถวายสืบทอด

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงกล่าวยกย่องคุณวิเศษของพระมงคล วิเสสสถาไว้ในคำนำหนังสือ พระมงคลวิเสสสถา (๒๔๙๙) ว่า

“...เป็นวรรณกรรมชั้นสูง, ผู้สืบทอดคือพระมหากษัตริย์ ผู้สูงสุดของประชาชนในประเทศ, ผู้ถวาย คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ผู้สูงสุดฝ่ายพระ หรือสมเด็จพระราชาคณะ ล้วนเป็นผู้ ทรงคุณอย่างดี, เรื่องที่ถวายเป็นเรื่องที่ผู้ถวายได้กลั่นกรองแล้ว จึงเป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยม ถือได้เป็นแบบบรมครู อุคมสมบูรณ์ทุกประการ, สำนวนไพเราะ ธรรมชัดแจ้ง รูปเรื่องกะทัดรัด ระเบียบการเรียบร้อย มีสาระสมบูรณ์ จะอาศัยศึกษาโยบายการบริหารประเทศก็ได้ ศึกษา ศัพท์แสงก็มีหลักฐาน ศึกษาราชาศัพท์ก็ยุติได้ เป็นคู่มือของนักศึกษาได้ประการหนึ่ง...”

การถวายพระมงคลวิเสสสถามีธรรมเนียมมาแต่โบราณว่าในใดที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่ ในปีนั้นจะอาราธนาให้สมเด็จพระราชาคณะ รูปอื่นให้เป็นผู้ถวายพระมงคลวิเสสสถาแทน เพื่อจักพรรณนาพระราชกรณียกิจในการนั้นได้โดย สะดวก สมเด็จพระญาณสังวรได้รับอาราธนาให้เป็นผู้ถวายพระมงคลวิเสสสถามาแล้วครั้งหนึ่งใน ปี ๒๕๑๗ อันเป็นปีที่มีการสถาปนาสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิต มหาสีมาราม เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ เป็นต้นมา สมเด็จพระ ญาณสังวรได้รับหน้าที่นี้มาโดยประจำสม่ำเสมอ จนเมื่อสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระ สังฆราช (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ลี้นพระชนม์ลงเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๑

ภายหลังเสร็จสิ้นพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๒ แล้ว ตามขั้นตอน ทางคณะรัฐบาลจะต้องเสนอรายนามพระมหาเถระผู้อยู่ในขอบข่ายที่จะทรงสถาปนา ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๗ ที่ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช” ทั้งนี้ตามธรรมเนียม การจะ สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชนั้น ถือว่าอยู่ใน พระบรมราชวินิจฉัย คือยอมแล้วแต่จะทรงมีพระมหากษัตริย์ตามพระราชอัธยาศัยโดยแท้

๒๘ มีนาคม ๒๕๓๒ คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษากันและลงมติเห็นสมควรให้นำความขึ้น กราบบังคมทูลฯ ถวายความเห็น ว่า พระราชาคณะที่มีอาวุโสสูงทางสมณศักดิ์เป็นผู้เหมาะสม ได้แก่ สมเด็จพระญาณสังวร

หลังจากนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร เป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในราชทินนามเดิมคือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช แทน ราชทินนามสำหรับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชคือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ โดยมีพระนาม ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ ว่า

พระราชพิธีสถาปนา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
ณ พระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันศุกร์ที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๒

สมเด็จพระญาณสังวร บรมนิครุธรรมนิตินิบาล อริยวงศาตญาณวิมล สกลมหา
สังฆปริณายก ตรีปิฎกปริยัตติธาดา วิสุทธจริยาธิสมบัติ สุวัฑฒนิกธานสงฆวิสุต ปาวจนุตตมพิสาร
สุขุมธรรมวิธานธำรง วชิรญาณวงศวิวัฒน์ พุทธบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ วิบูลส์ลา-
จารวัตรสุนทร บวรธรรมบพิตร สรรพคุณิศร มหาปธานาธิบติ ความวาสิ อรัณยวาสิ สมเด็จพระ
สังฆราช

ตามธรรมเนียมที่ถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันมาแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระ
สังฆราชที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์จะมีพระนามเฉพาะแต่ละพระองค์ไป เช่นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ส่วนสมเด็จพระ
สังฆราชที่เป็นสามัญชนจะได้รับพระราชทานสถาปนาในราชทินนามสำหรับตำแหน่งคือ สมเด็จพระ
อริยวงศาตญาณ เหมือนกันทุกพระองค์ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชพระองค์
แรกที่ได้เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ทว่าทรงได้รับพระราชทานสถาปนาในราชทินนามพิเศษ ทั้งนี้
ก็เพื่อให้พระเกียรติคุณทางวิปัสสนาธุระ เป็นที่ปรากฏอยู่เสมอ

และตามธรรมเนียมของการถวายพระมงคลวิเสศถาดตั้งได้กล่าวมาแล้ว ในพระราชพิธี
เฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระบรมมหาราชวัง เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๓๒ สมเด็จพระราชาคณะ
ผู้ถวายพระมงคลวิเสศถาดเฉพาะในปีนั้น จึงได้แก่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร)
วัดสามพระยา

ในทศวรรษนี้ สังคมไทยก้าวเข้าสู่ “ยุคคอมพิวเตอร์” อย่างเต็มตัวแล้ว เช่นมีการนำเอา
เครื่องเบิกจ่ายเงินอัตโนมัติ (ATM) มาให้บริการ มีการตรวจสอบข้ามมหาวิทยาลัยด้วยเครื่อง
คอมพิวเตอร์ และสมเด็จพระญาณสังวรก็ทรงเข้าสู่ยุคคอมพิวเตอร์ในระยะเวลาไล่เลี่ยกันนั่นเอง

ประเทศไทยเริ่มนำเครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้เมื่อราวปี ๒๕๐๖ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ
ได้นำเครื่องคอมพิวเตอร์ IBM 1401 เข้ามาใช้ประมวลผลข้อมูล ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้น คณะ
พาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็นำเครื่องคอมพิวเตอร์ IBM 1620 มาติดตั้ง
หลังจากนั้น ในทศวรรษ ๒๕๑๐ เริ่มมีการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในกิจการธนาคาร แต่
ในยุคแรกๆ นี้ คอมพิวเตอร์ยังเป็นเครื่องจักรประมวลผลขนาดใหญ่ที่ต้องใช้พื้นที่ติดตั้งเป็นห้องๆ
การใช้งานก็ซับซ้อนยุ่งยาก

จนถึงยุคทศวรรษ ๒๕๒๐ เริ่มมีเครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะสำหรับใช้งานแพร่หลายในเมือง
ไทย ทว่าก็ยังเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีราคาแพงลิบลิ่ว หากแต่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขณะเมื่อมีพระชันษา ๗๐ ปี ก็ทรงเพียรศึกษาทุกวัน วันละ ๑ ชั่วโมง
จนสามารถใช้งานคอมพิวเตอร์โปรแกรม DOS ได้อย่างคล่องแคล่ว

หลังจากนั้นพอดีเกิดมี “บุตเซอร์” (Buddhist Scripture Information Retrieval-
BUDSIR) โปรแกรมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ภาษาบาลี อักษรไทยและโรมัน ซึ่งมหาวิทยาลัย
มหิดลจัดทำขึ้นสำเร็จเป็นครั้งแรกของโลก (๒๕๓๑) พระองค์จึงสามารถใช้งานโปรแกรมดังกล่าวสืบค้น
พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ที่มีมากกว่า ๒๔ ล้านตัวอักษรได้อย่างสะดวก

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ยังใช้การสืบค้นข้อมูลจากพระไตรปิฎก เพื่อสนองงานในพระองค์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย ดังเมื่อราวปี ๒๕๓๓ ในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคราว
หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปรารภ กับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ

เสด็จเยี่ยม
พระภิกษุสามเณร
และพุทธศาสนิกชน
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ได้แก่ สงขลา สตูล ยะลา
ปัตตานี และนราธิวาส
พ.ศ. ๒๕๓๒

พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เรื่องสี่จิวรของพระสงฆ์ ว่าตามพุทธบัญญัตินั้น สี่จิวรของพระสงฆ์ที่ถูกต้องควรเป็นเช่นไร เพราะทรงสังเกตเห็นสี่จิวรของพระเถรานุเถระในงานพระราชพิธีว่ามีหลากหลายต่าง ๆ กัน

สมเด็จพระสังฆราชได้ถวายพระพรว่า น่าจะได้ทรงศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกโดยตรง ต่อมาเจ้าพระคุณสมเด็จฯ จึงทรงค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสี่จิวรของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญต่าง ๆ นำขึ้นทูลเกล้าถวาย เพื่อทรงศึกษาประกอบพระราชดำริ

หลังจากทรงศึกษาข้อมูลต่าง ๆ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้กรมป่าไม้ทดลองผลิตสัตว์ธรรมชาติจากพันธุ์ไม้ต่าง ๆ จนได้สีมาเป็นจำนวนนับร้อยสี ทรงพิจารณาเลือกไว้ห้าสี ตามที่ทรงพระราชดำริว่าน่าจะถูกต้องตามพุทธบัญญัติที่เรียกว่า “กาสาวะ” คือสีฝาดหรือสีกรัก แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังนำสีเหล่านั้นมาถวายเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ให้ทรงวินิจฉัยประกอบพระราชดำริว่าสีใดถูกต้องหรือใกล้เคียงตามพุทธบัญญัติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงวินิจฉัยว่าสีตามที่ทรงพระราชดำริเลือกนั้นแต่ละ ถูกต้องสมควรแล้ว นับแต่นั้นมา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำจิวรสีตามที่ทรงมีพระราชวินิจฉัยแล้วนั้น ถวายพระสงฆ์ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ตลอดมา

ทางคณะสงฆ์จึงฉลองพระราชศรัทธา โดยจะครอง “จิวรสีพระราชนิยม” ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ นับแต่บัดนั้นมา

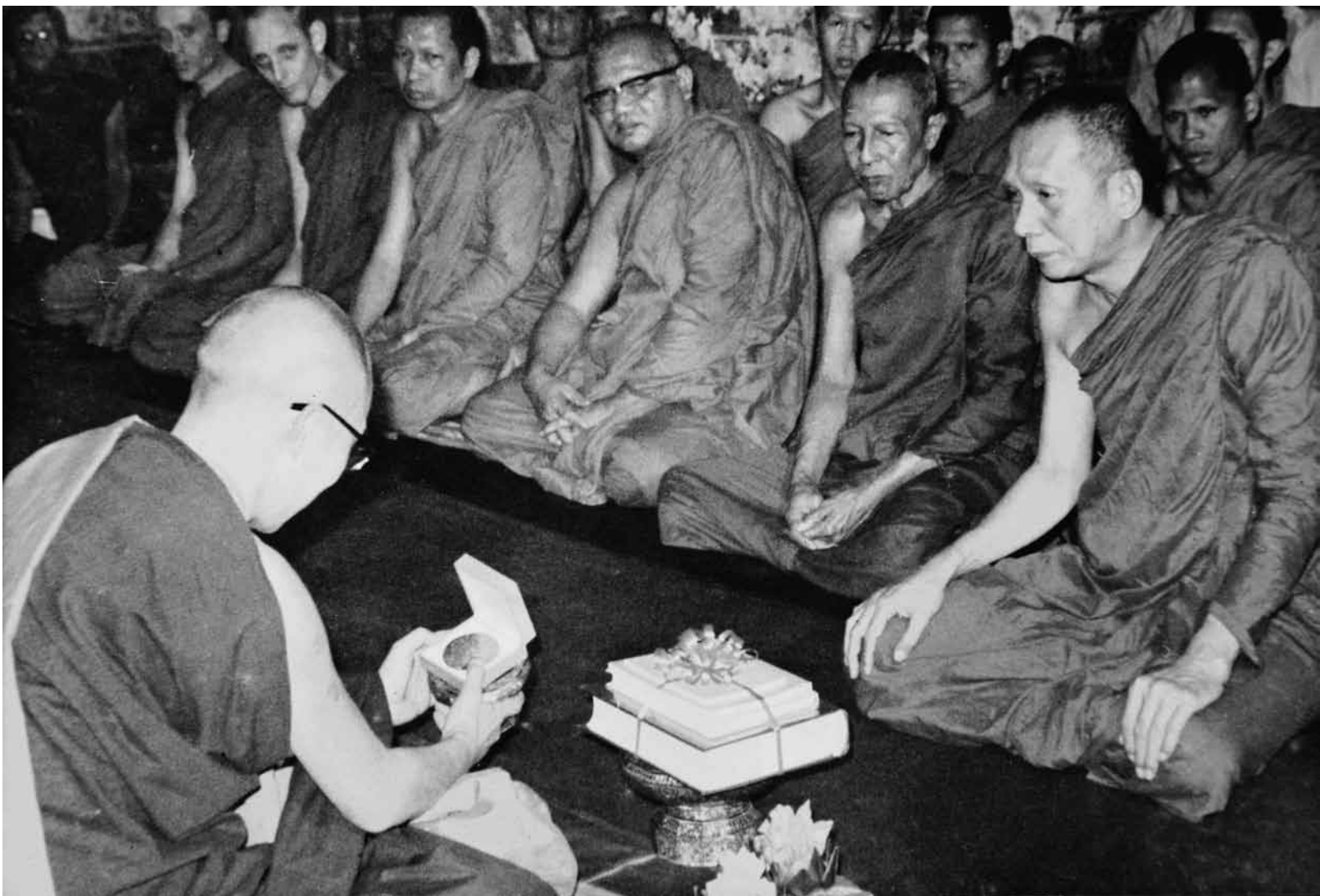
เนื่องด้วยนามสกุลเดิมของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ คือ “คชวัตร” (ช้างเจ้าศีล) จึงมักมีผู้นำตุ๊กตารูปช้างมาถวายอยู่เสมอ ส่วนโกตัวนี้เป็นโกเจ้าดาบอดทรงมีพระเมตตาเลี้ยงไว้และให้ดูแลเป็นอย่างดี

ทศวรรษที่

๓

๒๕๓๖-๒๕๔๕

<p>ตั้งจังหวัดใหม่สามจังหวัด คือสระแก้ว (แยกจากปราจีนบุรี) อำนาจเจริญ (แยกจากอุบลราชธานี) และหนองบัวลำภู (แยกจากอุดรธานี)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตร “กึ่งหันน้ำชัยพัฒนา” ในพระปรมาภิไธย (๒ กุมภาพันธ์)</p> <p>พิธีลอยเจ้าอังคาร พุทธทาสภิกขุ (๒๕๔๔-๒๕๓๖) ณ ต้นแม่น้ำตาปี ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาสก สุราษฎร์ธานี (๑๗ ตุลาคม)</p> <p>ดาวเทียมดวงแรกของไทย ที่ได้รับพระราชทานนามว่า “ไทยคม” (THAICOM) ถูกส่งขึ้นสู่วงโคจร (๑๘ ธันวาคม)</p>	<p>เรือปลียอดพระบรมธาตุ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อบูรณะ ทองคำที่บรรจุในปลีพระธาตุมีน้ำหนัก รวมกันถึง ๔๔ กิโลกรัม (๓๐ พฤษภาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ทรงวางกระดูกงูเรือพระที่นั่ง นารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙ เรือพระที่นั่ง ลำแรกที่รัฐบาลและประชาชนร่วมกันสร้างถวาย (๕ กันยายน)</p> <p>อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ ชื่อนี้่วพระหัตถ์ จาก สาธารณรัฐประชาชนจีน มาประดิษฐานที่พุทธมณฑล (พฤศจิกายน ๒๕๓๗-กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘)</p> <p>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต ภายหลังได้ เป็นที่ พระพรหมคุณาภรณ์) รับรางวัล “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” ขององค์การ ยูเนสโกที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส (๒๐ ธันวาคม)</p>	<p>เกิดสุริยุปราคาเต็มดวง มองเห็นได้ในพื้นที่ ๑๑ จังหวัดของประเทศไทย ช่วงเวลาประมาณ ๑๐.๔๗ น. (๒๔ ตุลาคม)</p> <p>พระราชนิพนธ์กาพย์ยานีสิบหก เฉลิมฉลองเนื่องในวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี นับเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองราชย์ยาวนานที่สุดเท่าที่มีปรากฏในประวัติศาสตร์ไทย (๙ มิถุนายน)</p> <p>พิธีน้อมเกล้าถวาย “พระพุทธมหาวชิรอุตตโมภาสศาสดา” พระพุทธรูปแกะสลักด้วยแสงเลเซอร์ สูง ๑๐๙ เมตร บนหน้าผา เขาชีจรรย์ อำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๓๑ กรกฎาคม)</p> <p>ประเทศไทยมีประชากรครบ ๖๐ ล้านคน (๒ พฤศจิกายน)</p>	<p>เริ่มวางจำหน่าย พระมหากษัตริย์นิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕ มีนาคม)</p> <p>พระราชนิพนธ์กาพย์ยานีสิบหก เฉลิมฉลองเนื่องในวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี นับเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองราชย์ยาวนานที่สุดเท่าที่มีปรากฏในประวัติศาสตร์ไทย (๙ มิถุนายน)</p> <p>พิธีน้อมเกล้าถวาย “พระพุทธมหาวชิรอุตตโมภาสศาสดา” พระพุทธรูปแกะสลักด้วยแสงเลเซอร์ สูง ๑๐๙ เมตร บนหน้าผา เขาชีจรรย์ อำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๓๑ กรกฎาคม)</p> <p>ประเทศไทยมีประชากรครบ ๖๐ ล้านคน (๒ พฤศจิกายน)</p>	<p>ธนาคารแห่งประเทศไทย ประกาศลอยตัวค่าเงินบาท (๒ กรกฎาคม)</p> <p>เรือหลวง จักรีนฤเบศร เรือบรรทุกเครื่องบิน และเฮลิคอปเตอร์ลำแรก ของประเทศไทย เดินทางจากคู่อเรือ ประเทศสเปน ถึงประเทศไทย (สิงหาคม)</p> <p>ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ (๑๑ ตุลาคม)</p>	<p>ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย พรรคการเมืองแรกที่จัดตั้งขึ้นภายหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ (๑๕ กรกฎาคม)</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีปัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต (๕ ธันวาคม)</p> <p>เปิดเดินรถไฟฟ้า บีทีเอสเป็นวันแรก (๕ ธันวาคม)</p> <p>ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ รับรองให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากล ตามข้อเสนอของประเทศไทย (๑๕ ธันวาคม)</p>	<p>จำนวนประชากรของไทย อยู่ที่ ๖๑ ล้านคน</p> <p>กลุ่มผู้ก่อการร้าย จี้บังคับเครื่องบินโดยสาร ลีลา สองลำพุ่งเข้าชน ตึกแฝดของเวิร์ลเทรด เซ็นเตอร์ในนครนิวยอร์ก จนถล่มลงมา อีกลำหนึ่งพุ่งชนอาคาร เพนตากอน ส่วนลำสุดท้าย ตกก่อนจะไปถึงรัฐสภา สหรัฐฯ การวินาศกรรมครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันในนาม 9/11 (๑๑ กันยายน)</p>	<p>เปิดสะพานพระราม ๘ อย่างเป็นทางการ (๒๐ กันยายน)</p>		
<p>๒๕๓๖ (พระชันษา ๘๐ ปี)</p> <p>เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ ตามคำกราบทูลอาราธนาของรัฐบาลจีน (มิถุนายน-กรกฎาคม)</p> <p>ฉลองพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้จัดพิมพ์หนังสือ พระมงคลวิเสสภดา และพระธรรมเทศนา ในการพระราชกุศล ถวาย (๓ ตุลาคม)</p> <p>ได้รับพระราชทาน พัดยศสมณศักดิ์ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุต (พัดฉกจาประดับพลอย) และพัดรัตนภรณ์พิเศษ</p>	<p>๒๕๓๗ (พระชันษา ๘๑ ปี)</p> <p>มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรศาสตร์-ดุสิตบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาปรัชญาและศาสนา</p> <p>เสด็จไปทรงเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ ก่อสร้างวัดไทยลุมพินี ณ เมืองลุมพินี ประเทศเนปาล ซึ่งรัฐบาลไทย และพุทธศาสนิกชน สร้างถวายเป็นพุทธบูชา (พฤศจิกายน)</p> <p>มหาวิทยาลัยนเรศวร ถวายปริญญาการศึกษา ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษา</p> <p>เป็นประธานสงฆ์ในพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถ วัดจากรัตนธรรมจักรชัย กุรุงจากรัตนา เป็นพัทธสีมาแห่งแรกในอินโดนีเซีย</p>	<p>๒๕๓๘ (พระชันษา ๘๒ ปี)</p> <p>เสด็จไปทรงเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ ก่อสร้างวัดไทยลุมพินี ณ เมืองลุมพินี ประเทศเนปาล ซึ่งรัฐบาลไทย และพุทธศาสนิกชน สร้างถวายเป็นพุทธบูชา (พฤศจิกายน)</p> <p>มหาวิทยาลัยนเรศวร ถวายปริญญาการศึกษา ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษา</p> <p>เป็นประธานสงฆ์ในพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถ วัดจากรัตนธรรมจักรชัย กุรุงจากรัตนา เป็นพัทธสีมาแห่งแรกในอินโดนีเซีย</p>	<p>๒๕๓๙ (พระชันษา ๘๓ ปี)</p> <p>ทรงเป็นผู้อ่านพระอภิธรรม นำกระบวนพระราชอิสริยยศ เชิญพระโกศพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จากพระบรมมหาราชวังสู่พระเมรุมาศท้องสนามหลวง และถวายพระธรรมเทศนา (มีนาคม)</p> <p>มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถวายปริญญาศิลปศาสตร-ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์</p>	<p>๒๕๔๐ (พระชันษา ๘๔ ปี)</p> <p>ฉลองพระชันษา ๘ รอบ (๓ ตุลาคม)</p> <p>ทรงเป็นนายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย</p>	<p>๒๕๔๑ (พระชันษา ๘๕ ปี)</p> <p>เสด็จเป็นประธานเปิดการประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก ครั้งที่ ๑ ณ เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น</p>	<p>๒๕๔๒ (พระชันษา ๘๖ ปี)</p> <p>เป็นประธานสมโภชวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ อินเดีย และเสด็จเยือนเนปาล (กุมภาพันธ์)</p> <p>เป็นประธานอุปถัมภ์การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก ครั้งที่ ๒ ซึ่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเจ้าภาพ</p> <p>มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถวายปริญญาศิลปศาสตร-ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา</p>	<p>๒๕๔๓ (พระชันษา ๘๗ ปี)</p> <p>เสด็จไปประทับ ณ ตึกวชิรญาณ สามัคคีพยาบาล โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์</p> <p>เป็นประธานอุปถัมภ์การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก ครั้งที่ ๒ ซึ่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเจ้าภาพ</p> <p>มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถวายปริญญาศิลปศาสตร-ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา</p>	<p>๒๕๔๔ (พระชันษา ๘๘ ปี)</p> <p>สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระราชทานนามสกุลใหม่ให้ประชาชนสามารถเลือกขอใช้ได้ เนื่องในงานกาชาด (กุมภาพันธ์)</p> <p>มูลนิธิศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ถวายรางวัลศาสตรเมธี</p> <p>มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถวายปริญญาศิลปศาสตร-ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาโทศึกษา</p>	<p>๒๕๔๕ (พระชันษา ๘๙ ปี)</p>

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ องค์ทะไลลามะ (Dalai Lama) ประมุขแห่งศาสนจักรทิเบต เสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรไทยเป็นครั้งที่ ๓ และทรงเสด็จเยือนวัดบวรนิเวศวิหาร เช่นเดียวกับเมื่อเสด็จมา ยังประเทศไทยทุกครั้ง

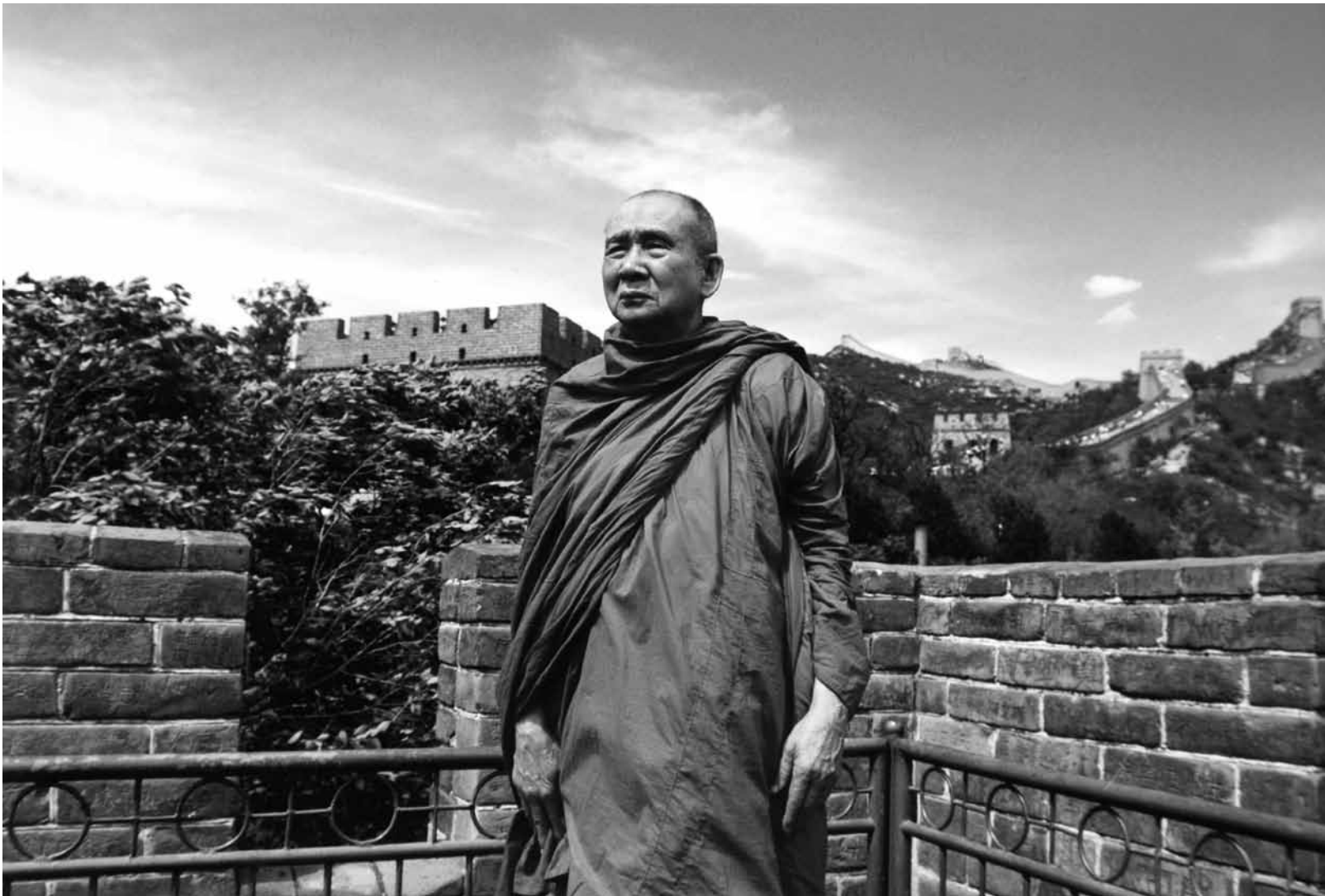
นับแต่วาระแรกที่เคยเสด็จมาในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๐ องค์ทะไลลามะทรงปรารภกับ เจ้าพระคุณ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งขณะนั้นทรงดำรง สมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ว่าทรงสนพระทัยอยากศึกษาการปฏิบัติสมาธิกรรมฐานแบบเถรวาท เจ้าหน้าที่จัดการรับเสด็จจึงจัดให้เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ถวายคำแนะนำในการปฏิบัติสมาธิกรรมฐาน แบบเถรวาทแก่องค์ทะไลลามะตามพระประสงค์ ณ สำนักสงฆ์แห่งหนึ่ง

หลังจากนั้น เมื่อใดที่องค์ทะไลลามะเสด็จมายังประเทศไทยก็ต้องเสด็จเยือนวัดบวรนิเวศวิหารและทรงพบปะสนทนากับเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เสมอ ในการเสด็จประเทศไทยเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ นั้น ทรงประทับแรมที่วัดบวรนิเวศวิหารด้วย คำแรกที่องค์ทะไลลามะตรัสทักทาย เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เมื่อทรงพบกันที่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหารก็คือ “พี่ชายคนโตของข้าพเจ้า” อันแสดงถึงความเคารพนับถือ ว่าทรงมีต่อกันเพียงไร

ในปีเดียวกันนั้นเอง รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนในสมัยของ ๗พณฯ ประธานาธิบดี เจียง เจ๋อหมิน ได้กราบทูลอาราธนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเยือนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ เป็นเวลา ๑๓ วัน ระหว่าง วันที่ ๒๐ มิถุนายน ถึงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๓๖ นับเป็นประมุขของศาสนจักรพระองค์แรกที่เสด็จ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ โดยทางการจีนจัดการรับรองเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ในระดับรองประมุขของประเทศ เช่นจัดที่ประทับถวาย ณ เรือนรับรองรัฐบาล เตี้ยว อวี้ไถ่ (Diaoyutai State Guesthouse บางครั้งสะกดว่า เตี้ยวฮูไถ่) กรุงปักกิ่ง ซึ่งตามปกติใช้เป็นที่พำนักของ ประมุขประเทศต่าง ๆ ผู้นำรัฐบาล หรือแขกผู้มีเกียรติระดับสูง เมื่อเดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่ง

ตลอดระยะเวลาที่ประทับอยู่ในประเทศจีน เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงพบปะกับผู้นำ ประเทศ ผู้นำการมณฑลต่าง ๆ ผู้นำชาวพุทธในเมืองนั้น ๆ ตลอดถึงเสด็จเยี่ยมเยียนวัดพระพุทธรูป ศาสนา พบปะภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชน ทั้งในกรุงปักกิ่ง นครซีอาน และนครคุนหมิง

ทรงต้อนรับ
องค์ทะไลลามะ
เมื่อคราวเยือน
วัดบวรนิเวศวิหาร
เมื่อวันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๑๕

ฉายพระรูป
บนกำแพงเมืองจีน
เมื่อครั้งเสด็จเยือน
สาธารณรัฐประชาชนจีน
อย่างเป็นทางการ
ในปี ๒๕๓๖

ในระหว่างการพบปะกับ ฯพณฯ เจียง เจื่อหมิน ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ณ ตำนกฮังไถ ภายในทำเนียบจงหนานไห่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีพระปฏิสันถารกล่าวฝากพระพุทธศาสนาในประเทศจีนกับท่านประธานาธิบดีไว้ว่า “...และโดยที่พระพุทธศาสนานั้น ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและความเสื่อมแก่ประเทศไทยประเทศจีนและทั้งสองประเทศ จึงขอฝากพระพุทธศาสนาแก่ท่านประธานาธิบดีให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาตามสมควรด้วย...”

นอกจากนั้น เมื่อทรงพบปะกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล รัฐมนตรี ตลอดจนผู้ว่าการมณฑลต่างๆ ก็มักจะทรงฝากฝังขอให้ช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ กับทั้งขอโอกาสให้คณะสงฆ์ได้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ตลอดจนช่วยสอดส่องดูแลคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนให้ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบเขตของพุทธธรรมและกฎระเบียบของบ้านเมืองด้วย

การเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในครั้งนั้นก่อให้เกิดความตื่นตัวทางพระพุทธศาสนาแก่บุคคล ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และผู้บริหารปกครองของจีนเป็นอันมาก เพราะเป็นครั้งแรกของการเจริญศาสนสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับจีน และเป็นครั้งแรกที่ประชาชนจีนได้เห็นภาพของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาอย่างเต็มตา และ “เป็นทางการ” กระทั่งภิกษุจีนบางรูปถึงกับออกปากว่า ไม่เคยคิดและไม่เคยพบเห็นมาก่อน ว่าพระสงฆ์จะได้รับการยกย่องเทิดทูนและได้รับความเคารพจากปวงชนถึงขนาดนี้ นายจ้าว ผู้ชุน นายกพุทธสมาคมแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และรองประธานสภาที่ปรึกษาทางการเมืองแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวยกย่องไว้ตอนหนึ่งว่า

“...พระกรณียกิจต่างๆ ของใต้ฝ่าพระบาทที่ทรงปฏิบัติอย่างเปี่ยมล้นไปด้วยพระเมตตาได้นั้น ได้ถูกบันทึกและแสดงแก่ประชาชนชาวจีนทางจอโทรทัศน์แล้ว ผลที่ได้รับจากการเสด็จเยือนประเทศจีนของใต้ฝ่าพระบาทครั้งนี้ มีเป็นอนุเอกอนันต์และกว้างขวาง การเสด็จมาของใต้ฝ่าพระบาทในครั้งนี้ นับว่าเป็นเหตุการณ์ครั้งแรกของวงการคณะสงฆ์ระหว่างสองประเทศเราในระยะเวลากว่า ๑,๕๐๐ ปี และผลดีที่ได้รับจากการเสด็จมาครั้งนี้ ก็หวังว่าจะมีอิทธิพลต่อไปในอนาคตกว่า ๑,๕๐๐ ปีต่อไป...”

ในช่วงปี ๒๕๔๐ เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เรียกกันว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ประชาชนได้รับความเดือดร้อน สถาบันการเงิน บริษัทห้างร้านต้องปิดกิจการลงมากมาย ผู้คนตกงาน ขาดรายได้ เกิดความเดือดร้อนลำบากกันทั่วหน้า ในระยะนั้นเอง สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้เปลี่ยนวิธีการเสด็จออกบิณฑบาต จากเดิมที่ทรงเดินเท้าใกล้ๆ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีได้ทรงมีเส้นทางประจำ แล้วแต่ว่าวันใดโปรดเสด็จทางไหนก็เสด็จ ไม่ซ้ำเส้นทางกัน มาเป็นการเสด็จออกบิณฑบาตยังย่านต่างๆ ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อให้กำลังใจแก่พุทธศาสนิกชน

พระองค์จะเสด็จโดยรถพระประเทียบ (รถยนต์ที่นั่งของสมเด็จพระสังฆราชมีศัพท์เรียกเฉพาะว่า “รถพระประเทียบ” มักเป็นรถยนต์สี่ล้อ) ไปยังสถานที่ที่กำหนด แล้วเสด็จออกบิณฑบาตในย่านนั้นๆ ยังความประหลาดใจแก่พุทธศาสนิกชนในย่านนั้น ก่อนจะแปรเปลี่ยนเป็นความปิติยินดีที่เจ้าพระคุณสมเด็จฯ เสด็จมาโปรดพุทธศาสนิกชนด้วยพระองค์เองอย่างไม่คาดคิด

ระหว่างเศรษฐกิจตกต่ำช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๔๐ หรือที่เรียกกันในยุคนั้นว่า “วิกฤต IMF” (IMF-International Monetary Fund กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ที่รัฐบาลไทยไปขอกู้ยืมเงินมาใช้บรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ) มีเหตุการณ์เล็กๆ ที่น่าสนใจเรื่องหนึ่ง คือในระยะแรกๆ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงรับแขกที่ห้องรับแขกใต้ถุนหลังใหญ่ หน้าตึกนาคคอยทำ ปราโมช แต่每天有ผู้คนมากราบนมัสการเป็นจำนวนมาก ทรงเริ่มสังเกตเห็นชายหนุ่มคนหนึ่ง เข้ามานั่งปะปนอยู่กับกลุ่มของแขกที่มาเฝ้าโดยไม่พูดไม่จาอะไร เมื่อกลุ่มผู้มาเฝ้าทูลลากลับ เขาก็กลับไปด้วย เป็นเช่นนั้นอยู่หลายวัน

จนวันหนึ่งมีแขกที่มาเฝ้าน้อยคน เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงสบโอกาส จึงถามเขาว่า “เออ! มีธุระอะไรหรือเปล่า?” ทั้งนี้เพราะเห็นเขามานั่งเฝ้าอยู่หลายวันแล้ว

ชายหนุ่มคนนั้นจึงเล่าถวายว่าเขาเคยทำงานอยู่ที่ท่าเรือ แล้วต้องตกงานเพราะภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ กลุ่มใจมาก ไม่รู้จะทำอย่างไรกับชีวิต บางวันก็เดินเตร็ดเตร่ไปเรื่อยเปื่อยโดยไม่มีจุดหมาย วันหนึ่งผ่านมาทางวัดบวรนิเวศวิหาร เห็นคนเดินเข้ามาทางนี้กัน ก็เลยลองเดินตามเข้ามาบ้าง เห็นเขามากราบนมัสการเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ก็เลยตามเขามานั่งปะปนอยู่ข้างท้ายๆ นั่งมองๆ ดูพระพักตร์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช แล้วก็รู้สึกสบายอกสบายใจ กระทั่งแขกเหล่านั้นทูลลากลับไปตนจึงกลับไปด้วย ตั้งแต่วันนั้นเลยกลับมา นั่งอีกหลายครั้ง เพราะรู้สึกว่ามีแล้วสบายใจ ต่อมาเขาได้งานทำใหม่ เรื่องมีเพียงเท่านี้ แล้วเขาก็ทูลลากลับไป

เมื่อชายหนุ่มผู้นั้นกลับไปแล้ว สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงยิ้มแล้วตรัสกับศิษย์ผู้สนองงานอยู่ ณ ที่นั้นว่า “เออ! ไม่ได้ทำอะไรก็ช่วยคนได้” แล้วทรงพระสรวลเบาๆ

ทรงอยู่ท่ามกลาง
ผู้พิการทางการได้ยิน
และทำสัญลักษณ์ภาษามือ
ว่า I Love You.

ทศวรรษที่ ๒

๒๕๔๖-๒๕๕๕

<p>เกิดเหตุจลาจลเผาทำลายสถานเอกอัครราชทูตไทยและปล้นสะดมธุรกิจของคนไทยในกรุงเทพมหานคร</p> <p>หลังจากมีข่าวลือว่านักแสดงสาวของไทยกล่าวว่าปราสาทนครวัดเป็นของไทย (๒๙ มกราคม)</p>	<p>รถไฟฟ้ามหานคร รถไฟฟ้าใต้ดินสายแรกของไทย เปิดให้บริการอย่างเป็นทางการ (๓ กรกฎาคม)</p> <p>พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในรูปองค์คณะ ซึ่งแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะหลายรูป เนื่องจากสมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระชนมายุสูง อีกทั้งอยู่ระหว่างประทับเพื่อรักษาพระสุขภาพ จึงต้องมีผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแทน (๑๗ กรกฎาคม)</p> <p>แผ่นดินไหวนอกชายฝั่งเกาะสุมาตราทำให้เกิดคลื่นยักษ์สึนามิรอบมหาสมุทรอินเดีย มีผู้เสียชีวิตนับแสนคน เฉพาะในประเทศไทย มีผู้เสียชีวิตมากกว่าห้าพันคน และสูญหายอีกไม่ต่ำกว่าสามพันคน (๒๖ ธันวาคม)</p>	<p>คณะสงฆ์ทั่วประเทศ กว่า ๔,๐๐๐ รูป รวมตัวหน้าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย คัดค้านการเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทจำหน่ายสุรา แห่งหนึ่ง (๑๘ มีนาคม)</p> <p>ที่ประชุมชาวพุทธนานาชาติในงานฉลองวันวิสาขบูชาโลก มีมติเห็นชอบให้พุทธมณฑล เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก (๒๐ พฤษภาคม)</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคมรับการถวายพระพรชัยมงคล ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เนื่องในพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี (๙ มิถุนายน)</p> <p>“คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพรรคไทยรักไทยของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร (๑๙ กันยายน)</p> <p>เปิดให้บริการท่าอากาศยานสุวรรณภูมิอย่างเป็นทางการ (๒๘ กันยายน)</p>	<p>งานวิจัยของมหาวิทยาลัยศิลปากร ระบุว่า จำนวนพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย ลดลงเกือบครึ่งหนึ่ง เมื่อเทียบกับปี ๒๕๐๖ (พฤศจิกายน)</p> <p>เกิดกระแสนิยม “จิตศรัทธาธรรมเทพ” มีการสร้างวัดดงมดงหลายร้อยรูปโดยวัดต่างๆ ทั่วประเทศ</p>	<p>สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สิ้นพระชนม์ (๒ มกราคม)</p> <p>การสื่อสารแห่งประเทศไทย ให้บริการโทรเลข เป็นวันสุดท้าย (๓๐ เมษายน)</p>	<p>องค์การยูเนสโก ประกาศยกย่อง ครูเอื้อ สุนทรสนาน และหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นบุคคลสำคัญของโลก (๒๓ ตุลาคม)</p>	<p>รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ใช้กำลังทหารเข้าสลายการชุมนุมขับไล่รัฐบาลของ “กลุ่มคนเสื้อแดง” บริเวณแยกราชประสงค์ มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก (พฤษภาคม)</p> <p>จำนวนประชากรของประเทศไทย มีราว ๖๖ ล้านคน</p>	<p>แยกจังหวัดบึงกาฬออกจากจังหวัดหนองคาย เป็นจังหวัดที่ ๗๗ ของประเทศไทย (๒๓ มีนาคม)</p> <p>ยูเนสโกประกาศรับรองให้ “จารีกวีตพระเชตุพนฯ” เป็นมรดกความทรงจำของโลก (๑๕ มิถุนายน)</p> <p>เกิดน้ำท่วมใหญ่บริเวณภาคกลางของประเทศไทยรวมทั้งกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (กรกฎาคม-ตุลาคม)</p>	<p>บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด (มหาชน) ออกดวงตราไปรษณียากรที่ระลึกเนื่องในโอกาสฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ชุดที่ ๑ (ตุลาคม)</p>
<p>๒๕๖๖ (พระชันษา ๙๐ ปี)</p>	<p>๒๕๖๗ (พระชันษา ๙๑ ปี)</p> <p>มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ถวายปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษา</p>	<p>๒๕๖๘ (พระชันษา ๙๒ ปี)</p> <p>มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ถวายปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษา</p> <p>เป็นประธานอุปถัมภ์การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก ครั้งที่ ๔ ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นเจ้าภาพ</p>	<p>๒๕๖๙ (พระชันษา ๙๓ ปี)</p> <p>กรมการปกครอง เปิดให้จองชื่อสกุลพระราชทานจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จำนวน ๕,๐๐๐ ชื่อสกุล (มีนาคม-เมษายน)</p>	<p>๒๕๖๐ (พระชันษา ๙๔ ปี)</p>	<p>๒๕๖๑ (พระชันษา ๙๕ ปี)</p> <p>โปรดให้จัดตั้งของบรรเทาทุกข์ไปประทานความช่วยเหลือชาวพม่าที่ประสบวาทภัยจากพายุไซโคลน “นาร์กิส” (พฤษภาคม)</p>	<p>๒๕๖๒ (พระชันษา ๙๖ ปี)</p> <p>ฉลองพระชันษา ๘ รอบ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (๓ ตุลาคม)</p>	<p>๒๕๖๓ (พระชันษา ๙๗ ปี)</p> <p>มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ถวายปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา</p>	<p>๒๕๖๔ (พระชันษา ๙๘ ปี)</p> <p>พระ ดร.ชินโก โดริ รองประธานที่ประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก (Buddhist Summit World Buddhist Supreme Conference) พร้อมด้วยคณะ ได้เชิญเกียรติบัตร “ผู้นำสูงสุดแห่งโลกพุทธศาสนา” (Supreme Holiness of the World Buddhism) มาถวายเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณ ติกวชิรญาณ สามัคคีพยาบาร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย (๘ กันยายน)</p>	<p>๒๕๖๕ (พระชันษา ๙๙ ปี)</p>

อย่างไรก็ดี โดยเหตุที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระชนมายุมาก จึงอาพาธด้วยโรคชราภาพ แทรกซ้อนด้วยโรคเบาหวานและโรคไต เป็นเหตุให้ทรงเข้าประทับรักษาพระองค์ที่โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓

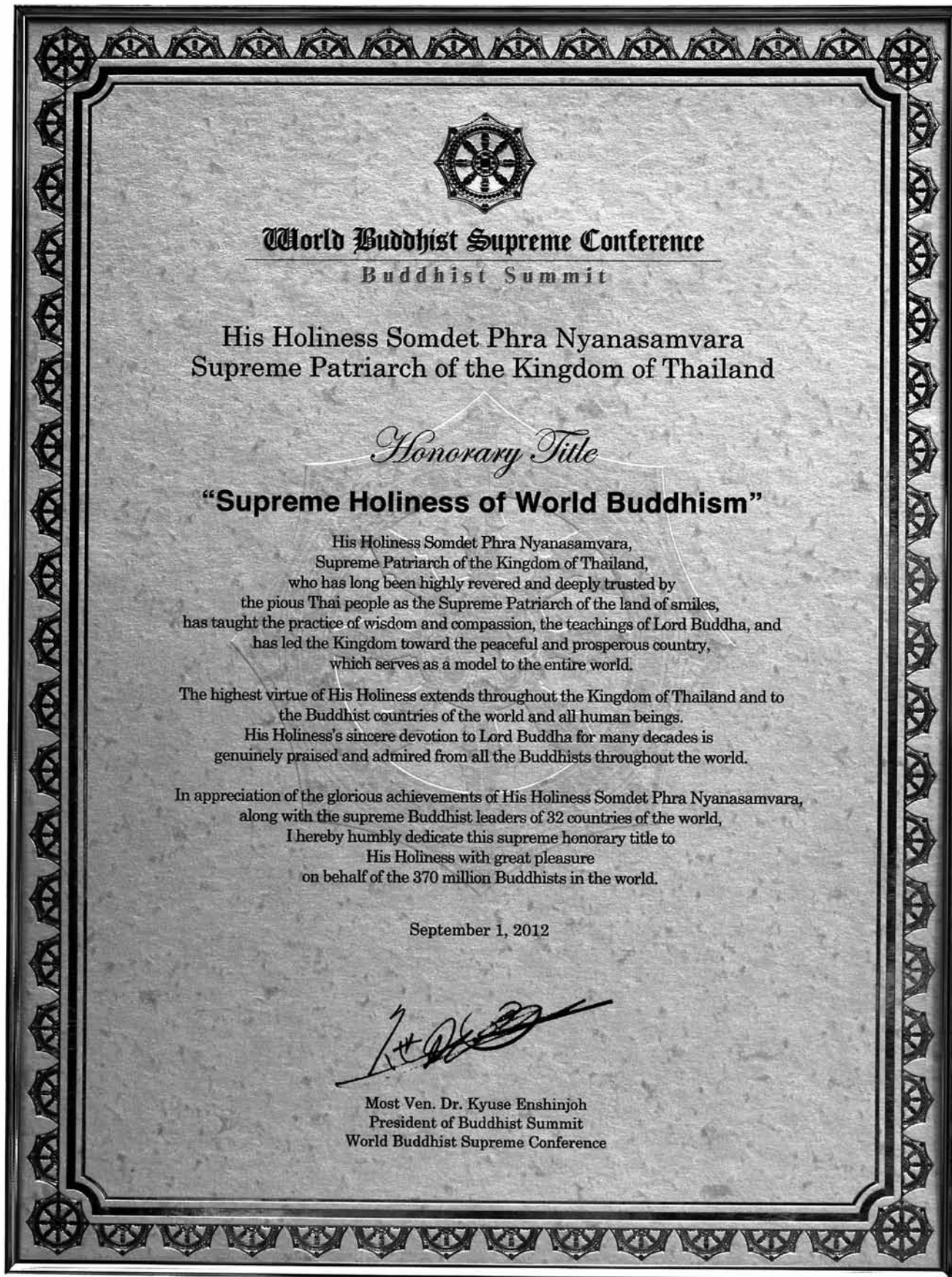
ปีแรกๆ ที่เสด็จไปประทับ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ยังเสด็จ กลับมาวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งคราว เช่นในวันประสูติ ๓ ตุลาคม ซึ่งมีศิษยานุศิษย์และผู้ศรัทธา มาเฝ้าถวายพระพรกันอย่างเนืองแน่น แต่ในระยะต่อมา ทางคณะแพทย์ผู้ทำการรักษาเห็นว่า ทรงต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา จึงมิได้เสด็จออกจากโรงพยาบาลอีก

ในการนี้ ทางโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ได้ตั้งคณะกรรมการคณะแพทย์ พร้อมคณะพยาบาล เฉพาะเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ครอบคลุมในทุกด้าน แต่ทั้งนี้ก่อนที่จะตัดสินใจทำการรักษาในรูปแบบ ใดรูปแบบหนึ่ง จะต้องได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าแพทย์หลวงเสียก่อน รวมทั้งยังต้องแจ้ง คณะกรรมการวัดบวรนิเวศวิหารให้ทราบด้วย

และในระหว่างที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทับรักษาพระองค์อยู่ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ทางวัดบวรนิเวศวิหารได้จัดพระภิกษุสามเณร อยู่เฝ้าถวายการอุปฐาก โดยแบ่งเวรเป็นสองกะ หมุนเวียนไประหว่างพระภิกษุสามเณรทุกรูปในวัด

ส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๗ เลือกคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยอาศัยอำนาจตามวรรค ๕ ของมาตรา ๑๐ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ ให้มีพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช จำนวน ๘ รูป เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จเยี่ยมสมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
ณ ตึกเวชวิทยบาล
สมาคมศิษย์พยาบาล
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

อย่างไรก็ดี อาจมีผู้สงสัยว่าทั้งที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก อาพาธ และประทับอยู่ในความดูแลของแพทย์ แต่เหตุใดจึงยังมีวโรวธรรมคดีของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ออกมาในเทศกาลต่างๆ อาทิเช่น วันปีใหม่ วัตถุประสงค์มาบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา อย่างสม่ำเสมอ

วโรวธรรมคดีเหล่านั้น ทางสำนักเลขานุการสมเด็จพระสังฆราชได้เรียบเรียงขึ้นโดยอาศัยพระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทั้งนี้โดยยึดถือว่าตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชมิได้หมายถึงเฉพาะตัวบุคคล หากแต่เป็น “สถาบัน” ดังนั้น แม้ตัวบุคคลจะอาพาธ แต่เจตนาของสถาบันสมเด็จพระสังฆราชยังคงต้องดำเนินสืบเนื่องไปตามปกติ เพราะฉะนั้น วโรวธรรมคดีต่างๆ จึงจะมีนำเสนอออกสู่สังคัม สู่สาธารณชน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่พุทธศาสนิกชน ขณะเดียวกันก็ยิ่งเป็นการรักษาสถาบันสมเด็จพระสังฆราชไว้ด้วย

เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๕ การประชุมผู้นำสุดยอดพระพุทธศาสนาแห่งโลก (World Buddhist Supreme Conference Buddhist Summit) สำนักงานใหญ่ ณ นครเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ได้ถวายตำแหน่ง Supreme Holiness of World Buddhism (ผู้นำสูงสุดแห่งโลกพระพุทธศาสนา) แก่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ตามมติเห็นชอบของผู้นำพระพุทธศาสนาจาก ๓๒ ประเทศ ในนามของพุทธศาสนิกชนกว่า ๓๗๐ ล้านคนทั่วโลก

ที่ประชุมผู้นำสุดยอด
พระพุทธศาสนาแห่งโลก
(World Buddhist
Supreme Conference
Buddhist Summit)
ถวายตำแหน่ง
Supreme Holiness
of World Buddhism
(ผู้นำสูงสุดแห่งโลก
พระพุทธศาสนา)
แก่สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
ในปี ๒๕๕๕

๒๕๕๖

ตลอดระยะเวลากว่า ๒๓๐ ปีของกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนาพระมหาเถระผู้ทรงธรรมทรงวินัยในตำแหน่งที่สมเด็จพระสังฆราชต่อเนื่องมาแล้ว ๑๙ พระองค์ พระองค์ที่ ๑๙ ได้แก่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (มีอายุ) ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม ทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดการเฉลิมฉลองอย่างสมพระเกียรติ ด้วยทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่มีพระชันษายืนยาวที่สุดเท่าที่มีปรากฏมาในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย กับทั้งทรงดำรงตำแหน่งนี้รวมเป็นเวลากว่า ๒๔ ปี คือตั้งแต่การพระราชพิธีสถาปนา เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๒ จนถึงพุทธศักราช ๒๕๕๖ นับว่ายาวนานกว่าสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใดในอดีตที่ผ่านมาเช่นกัน

สหเพ ธมฺมา อนิจฺจา สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเปลี่ยนแปลง

สังขารทั้งหลาย ย่อมมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสูญไป เป็นธรรมดาธรรมตา

หลังจากการพิธีมหาสังฆกรรมเพียง ๒๑ วัน วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สิ้นพระชนม์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อเวลา ๑๙.๓๐ น. ด้วยอาการติดเชื้อในกระแสโลหิต

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำรงพระชนม์ชีพผ่านมาถึงสี่แผ่นดิน นับแต่พุทธศักราช ๒๔๕๖ ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดมาจนถึงปีที่ ๖๘ ในรัชกาลปัจจุบัน ทรงประสูติเมื่อครั้งที่ประเทศไทยยังใช้ชื่อว่าประเทศสยามปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีธงช้างเผือกบนพื้นแดงเป็นธงชาติ พลเมืองทั่วราชอาณาจักรมีจำนวนน้อยกว่าประชากรกรุงเทพฯ ยุคปัจจุบันด้วยซ้ำ จนมาถึงวันนี้ ยุคที่ราชอาณาจักรไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ใช้ไตรรงค์สามสีเป็นธงชาติ ในความหมายถึงชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ ผู้คนเพิ่มมากขึ้นหลายเท่าจนประชากรไทยมีจำนวนใกล้ ๗๐ ล้านคน

เรื่องราวมากมายเกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินแห่งนี้ในรอบหนึ่งศตวรรษของพระชนม์ชีพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำรงพระชนม์อยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ เจกเช่นเดียวกับประชาชนทุกคนในชาติ แต่ขณะเดียวกัน ทรงอยู่ในภิกขุภาวะ อีกทั้งในหลายเหตุการณ์ก็ทรงมีพระสถานะในฐานะบุคคลสำคัญบนหน้าประวัติศาสตร์

และหนังสือเล่มนี้ก็เป็นส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งในความพยายามที่จะเล่าถึงพระสถานะอันหลากหลายนั้น

ในช่วงแรกที่เสด็จ
ประทับรักษาพระองค์
ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
ก็ยังเสด็จกลับมาที่
วัดบวรนิเวศวิหาร
เป็นครั้งคราว

อ้างอิง

- จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติ ๕ ทศวรรษ. มูลนิธิ ๕ ธันวาคมหาราช, ๒๕๓๙.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (บรรณาธิการ) *กาลานุกรมสยามประเทศไทย ๒๔๘๕-๒๕๕๕*. กรุงเทพฯ : โพลีพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๕.
- ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร. กรุงเทพฯ : สำนักราชเลขาธิการ, ๒๕๒๘.
- ประณต นันทิยะกุล. *เหตุการณ์ทางการเมืองของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๘*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๘.
- ประมวลอาณัติคณะสงฆ์*. อนุสรณ์สมโภชสมณศักดิ์ที่ ๖๐ ปี ถวายท่านเจ้าประคุณพระธรรมวโรดม, คณะศิษยานุศิษย์, ๒๕๐๐.
- พรหมคุณภรณ์, พระ. *กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : พลีอักษร, ๒๕๕๒.
- ศรีธนี ทองปาน. *พระผู้สำรวมพร้อม สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก*. กรุงเทพฯ : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จัดพิมพ์เนื่องในงานบำเพ็ญพระกุศล ๙๙ พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ๒๕๕๕.
- ศิลปากร, กรม. *ทะเบียนโบราณสถานทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑*. กรุงเทพฯ : ฝ่ายควบคุมดูแลรักษาโบราณสถาน กองโบราณคดี, ๒๕๓๓.
- “สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร เพชรน้ำดีจากจังหวัดกาญจนบุรี” *อนุทินแสงธรรม*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน ๒๕๑๖): ๓๓-๖๒.
- สมุดบันทึก ๕๐ ปี ทรงครองราชย์ ๒๔๘๙-๒๕๓๘*. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์สตรีสาร จำกัด, ๒๕๓๙.
- สิทธิเดช จันทศิริ. *กว่าจะดังในรอบ ๒๐ ปี*. กรุงเทพฯ : การเวก, ๒๕๒๑.
- สุภาภรณ์ อัญมณกุล. (บรรณาธิการ) *๙๙ คำถามเกี่ยวกับสมเด็จพระสังฆราช*. กรุงเทพฯ : สำนักเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช, ๒๕๕๕.
- อำนาจ วีรวรรณ. (บรรณาธิการ) *พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.

ทศวรรษที่ ๓

- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. จากหน้า ๕ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. พระนคร : ประพันธ์สาริน, ๒๕๑๒.
- งานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ทิม อุทาคิมมหาเถร)*. กทม. : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, ๒๕๔๔.
- ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร สมัยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงครองวัด*. พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ๒๕๐๓.
- แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๓๐ พุทธศักราช ๒๔๘๕*.
- พุทธจักรในระบอบใหม่*. คณะหนังสือพิมพ์แห่งชาติไทยพิมพ์ชำระในงานกนิษพระราชทานของกรมการศาสนา, 2485.

ทศวรรษที่ ๔

- ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร สมัยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงครองวัด*. พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ๒๕๐๓.
- ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.
- อนุสรณ์พิธีสมโภชบำเพ็ญมหากุศลเพื่ออุทิศถวายแด่ดวงพระวิญญาณมุขบุรุษ บรรพบุรุษ และนักการเมืองที่ล่วงลับไปแล้ว*. มปท. : วัดพระศรีมหาธาตุ, ๒๕๓๒.

ทศวรรษที่ ๕

- “สัมโมทนียกถา ของสมเด็จพระญาณสังวร แก่พระภิกษุสามเณร ณ อุโบสถวัดศรีธรรมาราม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ๕ มิถุนายน ๒๕๑๖” ใน *สัมโมทนียกถาของสมเด็จพระญาณสังวร*. ภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารพิมพ์ถวายในการบำเพ็ญกุศลอายุครบ ๕ รอบ กรุงเทพมหานคร : พุทธอุปลัมภ์การพิมพ์, ๒๕๑๖.

ทศวรรษที่ ๖

- นิทรรศการเชิดชูเกียรติ โหมต ว่องสวัสดิ์* (สูจิบัตรงานนิทรรศการ ณ หอศิลปมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ๑-๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓).

ทศวรรษที่ ๗

- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. *ข้าวนอกนา*. กรุงเทพมหานคร : สยามรัฐ, ๒๕๒๐.
- สยามจดหมายเหตุ*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓๘ (๑๖-๒๒ กันยายน ๒๕๑๙)
- สยามจดหมายเหตุ*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓๙ (๒๓-๒๙ กันยายน ๒๕๑๙)
- สยามจดหมายเหตุ*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔๐ (๓๐ กันยายน-๖ ตุลาคม ๒๕๑๙)

ทศวรรษที่ ๘

- พระมงคลวิเสสภคา สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโรเถระ) ถวายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธศักราช ๒๔๕๓-๒๔๖๗*. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยามหานามราช (ม.ร.ว.จ้านง นพวงศ์) พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๙.

